

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Slagslunde - en landsby

Slagslunde

- en landsby

Slagslunde - en landsby

Slagslunde - en landsby

© Slagslunde og Omegns
Borger- og Grundejerforening 1989

Illustrationer: Henrik Poulsen

Sats og tryk: Bogtrykkergaarden Slagslunde ApS

Printed in Denmark 1989

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Kort over Slagslunde by, ca. 1950	8
Slagslunde – en landsby	11
Husholdning på landet, 1891–1919	32
Proprietærdatter, 1899–1914	36
Slagslunde mølle, 1906–1934	38
Smedefamilie i Slagslunde, 1908–1950	42
Sognefogedgården, 1908–1972	46
Ungdomsaktiviteter, 1913–1939	50
Arbejderfamilie, 1914–1970	53
En gårdmandskones erindringer, 1917–1967	61
Skomagerens søn, 1918–1931	64
Dreng i Slagslunde, 1922–1937	67
Landbrugets udvikling, 1917–1986	71
Erindringer fra Slagslunde, 1930–1957	77
I købmandslære, 1931–1939	81
Skolerne i Slagslunde	87
Forsamlingshusene i Slagslunde	93
Lidt om egnsudvikling	99
Vi er selv historie	104
Udstykningen	116
Kilder	119

Forord

Hvor går grænsen mellem fortid og nutid? Dette spørgsmål stiller Ebbe Kløvedal Reich i sin Danmarks-kronike, og han besvarer det således: »Man kan vel i al almindelighed sige, at nutiden er der, hvor alt det, der er begyndt, men endnu ikke gjort færdigt, befinder sig«. Og det var egentlig i et forsøg på at fastholde lidt af den nutid, som er på nippet til at blive til fortid, at initiativtagerne til denne lille bog begyndte at indsamle materiale fra Slagslunde i form af samtaler med ældre medborgere og billedmateriale fra det gamle Slagslunde.

De centrale afsnit i bogen består således af fortællinger og erindringer – altså billeder af Slagslunde, som disse mennesker oplevede og husker det. Vor opgave har været, ud af et meget fyldigt materiale, at udvælge – og bearbejde – oplysningerne, så de uden for mange gentagelser giver et så facetteret billede af Slagslunde som muligt. Vi har herved tilstræbt at give et bud på, hvorledes folk levede i Slagslunde i de sidste hundrede år, hvorledes de var beskæftiget, hvorledes de brugte deres »fritid« og hvordan det oplevedes at være barn, ung, gammel, rig, fattig osv. osv.

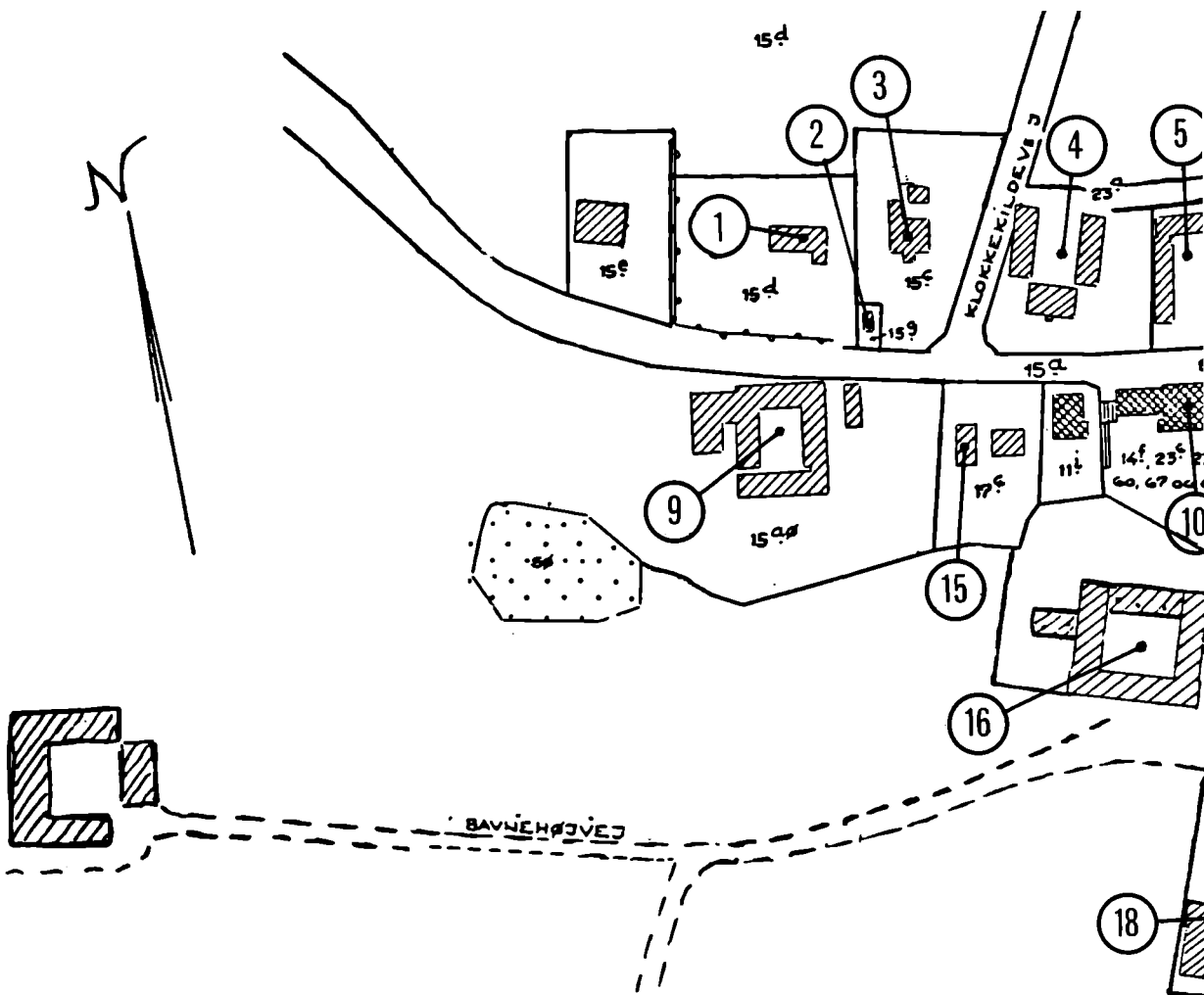
For at sætte billedet af Slagslunde i de seneste 100 år i relief er der indledningsvis en beskrivelse af Slagslunde baseret på traditionelt historisk kildemateriale, og det fremgår heraf, at Slagslunde første gang nævnes som stednavn i 1186 – altså for mere end 800 år siden.

Udgiverne af denne bog vil også gerne benytte denne plads til at udtrykke vores tak til de mange mennesker, som beredvilligt har stillet sig til rådighed med samtaler, oplysninger, billeder og med frivilligt arbejde.

En speciel tak til Kirsten Lütchen-Lehn, som ved sine mange interviews og sin ihærdige søgen i gamle arkiver, har skabt grundlaget for denne udgivelse. Tak også til Henrik Poulsen, som har lavet tegningerne i bogen og til Kirsten og Michael, som har hjulpet med at få det – ofte gamle – billedmateriale til at præsentere sig bedst muligt. Og endelig en varm tak til Ebbe Sørensen, uden hvis hjælp udgivelse i bogform ikke havde været mulig.

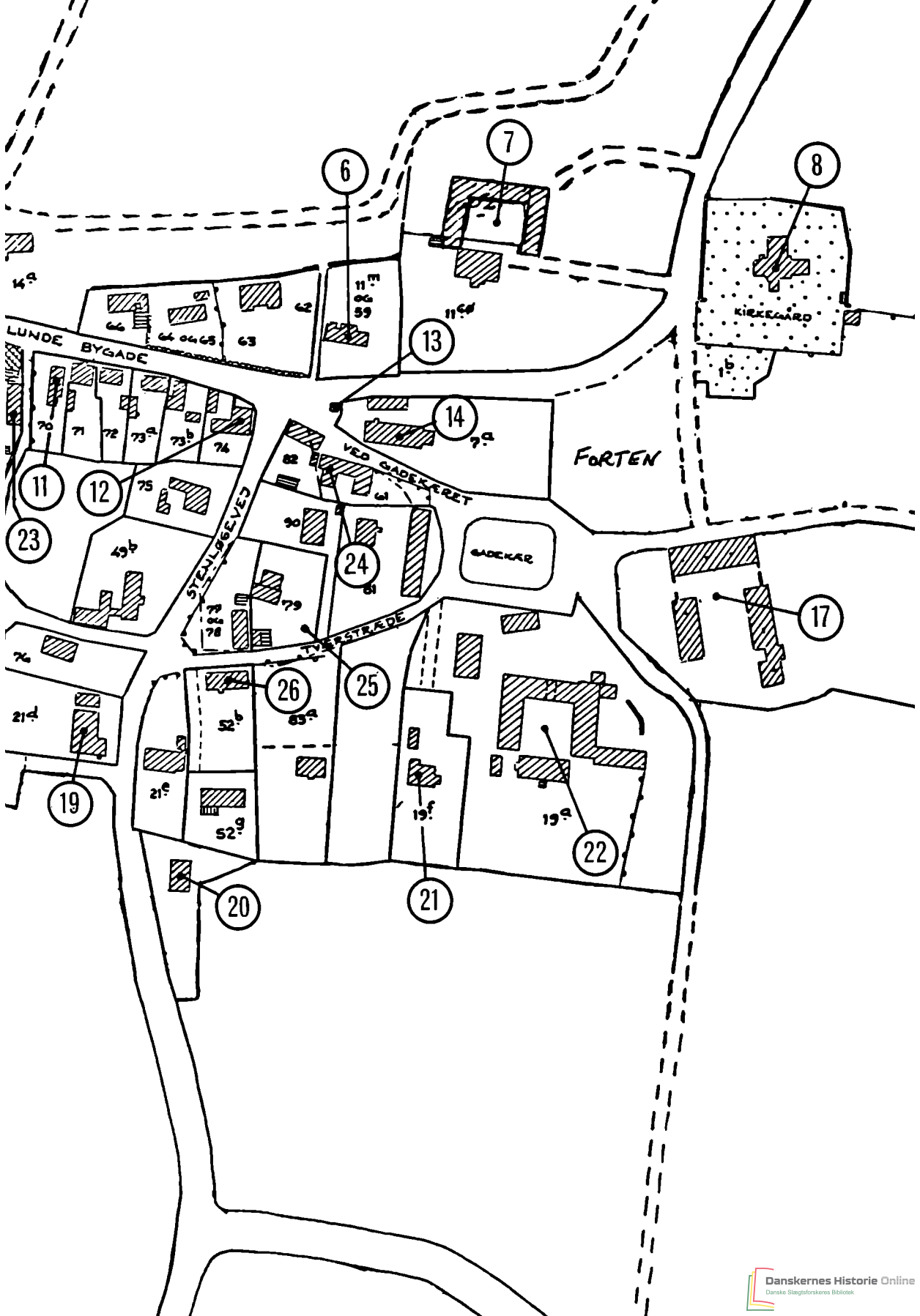
Ebbe Kløvedal Reich skriver et andet sted: »Ved vores nutid er der det særlige, at den hele tiden begynder på meget mere end den gør færdigt. Den bruger løs af fremtiden uden at lægge fortiden på plads efter sig«. Denne bog er vort bidrag til at rydde lidt op.

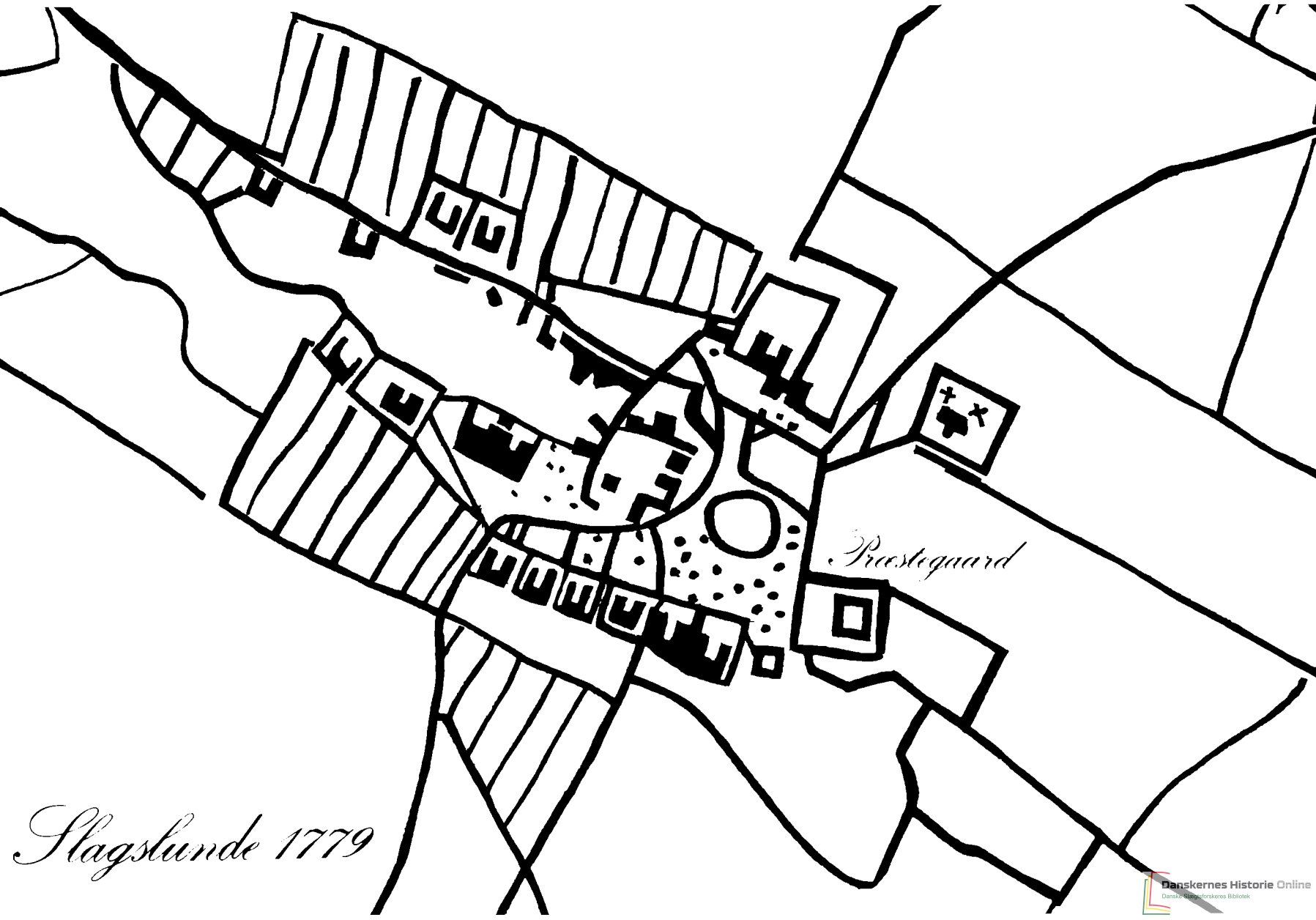
Slagslunde og Omegns
Borger- og Grundejerforening

Slagslunde by, ca. 1950 med angivelse af matrikelnumre og huse/gårde omtalt i bogen.

1. Den »nye« forskole	14. Rytterskolen
2. Andelsfrysehus	15. Tømrerværksted
3. Hvidehøj	16. Humlehavgård
4. Egely	17. Pæstegården
5. Tranemosegård	18. Smedjen
6. »Hytten«	19. Det »gamle« forsamlingshus
7. Højstedgård	20. Møllehuset
8. Kirken	21. Den »gamle« forskole
9. Kildegården	22. Sognefogedgården
10. Købmanden på Bygaden	23. Karens hus
11. Anna Jensen's hus	24. Svend Åge Sylvests hjem
12. Købmanden på hjørnet	25. Bybrønden
13. Sprøjtehuset	26. Tømrer Jørgensens hus/værksted

Præstegård

Slagelse 1779

Slagslunde - en landsby

Navnet på den lille landsby, som ligger i den smukke skovrige del af Ølstykke herred i Frederiksborg amt, møder man første gang i 1370 i den jordebog, som Roskildebispens skriver førte over de skatter og afgifter, som indgik fra Slagslunde lensgård. Navnet har ændret sig siden – var *Slarf* mon en person, som boede her og ejede nogle skove, eller kan ordet være afledet af det oldnordiske *Slakki* som betyder fordybning eller hulhed? Det vides ikke, men det sidste ville passe godt med byens beliggenhed og måske også med den udtale af byens navn, som man den dag i dag hører, nemlig *Slakslunde* med hårdt »k«.

Slagslunde sogn er omgivet af vand, dog ikke så markant som tidligere. Mod nord går sognegrænsen til Buresø og dens åer, mod vest går skellet gennem Kollensø, som nu er moseområde, hvor Sperrestrupåen strømmer, Damvad å danner sogneskel mod øst, og mod syd til Stenløse var skellet i ældre tid også en å; der er nu kun en grøft tilbage, som på strækningen ved Svinemose ovenikøbet er rørlagt. Det er et usædvanligt smukt sogn med søer, moser og skove og ikke mindst med bakker og dale, som skyldes de store tunneldale, der nærmest skærer sognet igennem i øst/vestlig retning, og giver dette meget kuperede terræn. Mod nord, vest og syd ligger de store brede dale med de vide udsyn. – Arealet er på ca. 974 ha.

Slagslunde Skov

Nord/nordvest ad vejen mod Slangerup ligger Slagslunde skov, som er på ca. 228 ha. – Derinde ligger Vidjemosen og Guldbjergmosen, den sidste er nu igen en sø-, Nysøen, idet man her under krigen 1940–45 brugte den gode mosejord til tørv. Naturen begynder således forfra igen, man har nemlig i mosens østlige ende fundet rester af et vadested ved en tidligere sø, og hvis man er heldig, kan man endnu finde spor af de gamle hulveje, der skar sig gennem bakkerne ned til vadestedet.

Hvis man her går op ad bakkerne, findes der næsten oppe ved toppen endnu spor af nogle uregelmæssige grave. Heri var meget fint ler uden sand, som man brugte til pottemageri rundt om på egnen. Man kan også støde på andre grave, ikke så få endda, de er 3–4 m lange og ca. 2 m dybe, de kaldes »savegrave« og har været brugt til at lægge store træstammer hen over, således at man kunne komme til at save dem igennem på langs, idet der stod en mand oppe og en mand nede i graven og trak i hver sin ende af en sav.

Går man ad stien langs den østlige side af Nysøen, kommer man til den smukke fredede hængebøg. Der samledes man til grundlovsfester fra ca. 1915–1924, og af talerne husker man stadig minister Klaus Berntsen, højskoleforstander Th. Bredsdorff og profes-

sor Vilh. Andersen. En anden hængebøg *Skorstensfejerbogen* væltede under stormen i 1967. Og så er der de sære forvredne bøgetræer, de *vrange* bøger, som man kan finde flere steder i udkanten af skoven; de nævnes også i en indberetning fra 1772.

Pastor H. F. Prams beskrivelse fra 1772

Det var sådan i ældre tid, at hvis kongen eller øvrigheden ønskede at få oplysning om tingenes tilstand rundt om i sognene, blev der sendt spørgelister ud til alle landets præster. Det var faktisk den eneste mulighed, man havde for at få noget at vide. I 1772 samlede man oplysninger ind til en stor danmarksbeskrivelse *Danske Atlas*. Præsten i Slagslunde var da Henrich Friederich Pram, hvis indberetning nu ligger sammen med alle de andre – i Nationalmuseets arkiv. Han fortalte om de vrang bøger og om de mange oldtidsminder og kildevæld ... »nord for Slagslunde er en stor langdysse 66 skridt lang og 12 skridt bred med store kampesten omkring«. Desuden nævner han, at der nærmere landsbyen var 2 andre dysser og en hellekiste og mange rundt om på markerne og i skovene.

Han beretter om de mange kildevæld og siger, at der var ca. 30 i sognet, om Vestre kilde med hele fire væld, hvorfra der løb en bæk, som på hans tid delte byen i Store og Lille Slagslunde med 2 gode kær; desuden var der mellem præstegården og kirkegården en kilde med krystalklart vand, som smagte syrligt og var særlig godt til brændevinsbrænden og til at koge ærter i.

Han fortæller desuden, at der længe før hans tid lå en mølle i Slagslunde mark, hvoraf der endnu dengang var nogle store egetræspæle tilbage og at

... »de tvende gaarde lige overfor Kirken, som kaldes Hovgaardene, have i gamle Dage udgiort en Herregaard paa 24 Tdr. Hartkorn. Herregaardens anseelige Kornlade staae endnu og bruges ligesom og nogle af Vaaningshuusene, der tilsammen ere opførte af got bindingsværk af ført Eege-Tømmer – den sidste Eier have været en Powish, men siden 1673 har den altid været beboet og brugt af Bønder ... I Slagslunde er desuden en privilegeret Kroe, og yderst i Slagslunde Skov paa Hiørlunde Overdrev er et Skovhuus, kaldes Helledes-Huus med et Vænge, hvor Skovfogeden bor for fornemmlig at beoagte at omliggende byer ey skulde forhugge Skoven«. – Dateret Slagslunde og Gandløse, den 29. Juli 1772: H. F. Pram.

Sagnet om Klokkekilden

Desværre har de sidste 200 år været ubarmhjertige mod sognets fortidsminder, møllen og kroen er også væk og af de mange kilder er der kun få tilbage. Den bedst kendte og den vigtigste er Klokkekilden ved foden af bakken med samme navn. Dens vand blev anset for at være helligt og helsebringende og lige så godt som Roskilde kongekildes vand. Et gammelt folkesagn fortæller, at der på denne bakke engang lå en kirke; klokkestøber Essing skulle støbe 3 klokker til den og fik fint sølv og messing til det, men det beholdt han selv og brugte billigt materiale. Da klokkerne, som fik pigenavne, blev hængt op, sang den som hed Susanne: »Sølv og messing – det fik hr. Essing – kobber og bly han satte heri. – Anna og Johanne, vil I med, for nu flyver Susanne«. »Og så fløj den største klokke ned ved foden af bakken, hvor Klokkekilden sprang frem, og lytter man godt efter, kan man stadig høre en fin klok-

ketone. Vejen op til Slagslunde by danner en lille bakke, den hedder Issenbjerg. Her var det, at klokkestøber Essing boede, og efter ham fik bakken navn.

Lensgården

Den gamle herregård, som pastor Pram omtalte, og som lå lige over for kirken, var Slagslunde lensgård. Hvornår den blev bygget, ved man desværre ikke; som nævnt omtales den første gang i Roskildebispens jordebog, men måske siger følgende dog en lille smule om dens tidlige tid, idet paven 21.10.-1186 stadfæstede den gave, som Absalon gav Roskilde bispestol, nemlig; Borgen Hafn med alt omliggende jordegods med byer, dvs. hele det område, som i dag kaldes det storkøbenhavnske, desuden en meget stor del af Sjællands jord, herunder Ølsthæd herred med Slarfslunde.

Og ikke førend i oktober 1416, da bisp Peder Jensen Lodehat døde, kom København til kronen under Erik af Pommern – med stort besvær i øvrigt og først efter en længere retstrætte – men først i 1562 blev Slagslunde–Gandløse lagt under Københavns len, da Frederik II var konge.

Slagslunde lensgård må desværre dele skæbne med så mange andre store gårde fra middelalderen; dens første vilkår kan ikke opspores, men den har antagelig kun adskilt sig fra de andre gårde i sognet ved at være en del større og bygget af bedre materialer bl.a. med svært egetræ, som pastor Pram fortæller og med en anseelig kornlade, dog har de bygninger, som han kendte og beskrev i 1772 sikkert været bygget om og repareret adskillige gange siden dens opførelse.

I jordebogen nævnes den ofte. Der var f.eks. i 1370 3 fæstere i Jørlunde, der svarede 6 pd. byg til den, mens Gandløse

svarede 7 pd. korn; – det lyder ikke af så meget, men et pund var et kornmål forskelligt efter kornsorten og svarede til 3–4 tdr. Der skrives også, at Slagslunde by har 5 bol jord, som gården ejede, dvs. helgårde, dertil 12 gårdsæder, som arbejdede der og 10 fæstere med 1/4 bol jord hver (ved en gårdsæde forstås en person, som har fået overladt brugen af en jordlod fra en gård mod til gengæld at hjælpe med til at dyrke ejerens jorder. Der var ingen større forskel på ham og en fæstebonde i praksis, den sidste skulle yde hovedgårdene en aftalt ydelse kombineret med arbejde for den jord, han fæstede, men efterhånden som de store gårdes jordtilliggende forøgedes, kunne ejerne betinge sig så meget hoveri, at fæstebonden måtte forsømme sin egen bedrift).

Lensgården havde også 3 Ornum, dvs. jordstykker, som var indhegnet og undtaget fra det almindelige landsbyfællesskab, f.eks. græsning. Skriveren fortæller, at der på disse ialt kunne sås 27 pd. byg svarende til ca. 75 tdr. land, så det har været en ganske betydelig bedrift, som har præget landsbyen og hele sognet i meget høj grad. Alt og alle har været afhængige af den, og sikke et leben, der må have været med travlhed fra morgen til aften året rundt: Karosser med besøg fra Knardrup kloster, ridende folk, knirkende hestevogne med kornsække i høstens tid, arbejdsfolk med plejlen over nakken og malkekøner med spandene i åget.

Desværre kendes kun enkelte lensmænd: 1387 Torbjørn Gundersen, 1460–1484 velbaaren mand Jens Williomsen, efter ham væbneren Erik Thygesen til 1507, han nævnes mange gange især i forbindelse med salg af gårde o.l. I 1516 havde Oluf Schinkel lenet og i 1551 Oluf Karlssen. Ditlev From var en af de sidste af bispens mænd, han er begravet i Slingerup kirke. Efter 1562 havde Frede-

rik II's køgemester Albert Muus lenet i nogle år og fra 1570–1582 fogden på Frederiksborg Marvus Doorn, som siden blev borgmester i Slangerup. Det er jo ikke meget, der er bevaret for eftertiden af disse menneskers liv, men de har færdedes på de samme veje som de nuværende borgere i byen, glædet sig over den smukke natur, hørt lærkernes sang og knælet i den samme kirke, omend den så lidt anderledes ud dengang.

Den sidste lensmand på Slagslunde-gård var Otto Pogwisch, og ham ved man lidt mere om. Han var født på Fyn 1610 og var af rig slægt. Han blev udnævnt til lensmand over Frederiksborg len og overinspektør over Horns Herred den 1. maj 1648 og kom efterhånden i besiddelse af flere store godser, ialt 10, herunder Frijsenborg i Jylland, som han alle arvede efter familiemedlemmer. Han var desuden assessor i højesteret, i statskollegiet og generalkrigskommissær for Danmark, så han havde nok at se til; 1659 stod han på volden som leder af adelskompagniet den nat i februar, da svenkerne forsøgte at indtage København. Det kan nu godt se ud til, at han har haft for meget om ørerne, (måske også været lidt vidtløftig) for samme sommer 1659 pantsatte Frederik III en del af Horns Herred til en hr. Meulengracht i Jylland, som skulle administrere hele herredet, og Otto Pogwisch fik da strenge ordrer fra kongen om »Intet Indpas at gjøre i Meulengrachts administration af Ejendommen, Men aleene at befatte Sig med Inspektionen over De kongelige Regalier og Højhed«. I februar 1662 fik han ordre til at aflevere sin bestalling som lensmand over Frederiksborg så at sige med 3 måneders opsigelse til 1. maj og afgive den til Johan Fr. Kôrbitz, men 2 måneder efter kontraordre om igen at overtage lenet, som han beholdt til 1. maj 1665, og siden havde han ikke mere med

Frederiksborg amt at gøre. Han kan dog ikke have været helt færdig med regnskab, idet en notits fortæller, at en oberst fra amtet – nu bosat i Norge – havde det største besvær med at få sin tilgodehavende gage på ialt 1.000 rdl. udbetalt.

Slagslundegårds rolle som hovedgård for amtet var da udspillet, men ifølge panteprotokollerne for Slagslunde sogn var Otto Pogwisch stadig ejer af gården; i hvert fald fik han pant på i alt 4.000 rdl. i den i 1672 og 1675 hos et par rådmænd i hovedstaden. Han døde i sin gård i Bro-læggerstrædet i København den 9. februar 1684 »i ganske slet tilstand, saasom han for Kongens og andres gælds fordring var i sit Huus arresteret«. Han ligger begravet i Århus domkirke.

I 1688 ejede Hans Trane gården, han kaldte den Hovgården, og ejede også de andre ejendomme i byen. – Pastor Pram fortalte i 1772 om Hovgårdene, som lå på herregårdens plads den fra »gamle dage«, dvs., at der i de 100 år, der var gået, siden Otto Pogwisch belånte sin gård, var sket så store ændringer, at Slagslunde-gårds historie allerede dengang var blevet historie.

Kirken

Slagslunde kirke ligger overfor det sted, hvor Slagslunde-gård lå; den ligger højt og smukt og er karakteristisk ved sit meget lave tårn, der kun rager ganske lidt op over skibet. Den ældste del er det romanske skib, som er bygget dels af kampesten, dels af frådsten og kridtsten. – Hvornår kirken er opført vides ikke bestemt, den var biskoppeligt len i middelalderen, og dens gamle synsprotokol siger, at den er bygget 1422, men det er mere sandsynligt, at det var tårnet og våbenhuset, som blev opført dengang, efter tidens skik i gotisk stil og munkesten. Det menes iøvrigt, at jorden til kirken og

dens omgivelser er skænket af en af lensmændene på Slagslundegård, og det lyder meget sandsynligt.

Den først kendte præst var Hans Nielsen, som boede »i et gadehus uden jord«. 1558 blev Gregers Jensen præst; få år efter blev sognet annex til Ganløse, og det gik sådan til: Ganløse kirke hørte til Cistercienserklostret i Knardrup, og den fælles præst havde bolig på klostret. Netop i Gregers Jensens tid blev – efter reformationen – klostret inddraget under kronen og af Christian III overgivet til Københavns universitet, som gjorde de gamle bygninger i stand, satte skik på fiskeriet i Pugesøen og ansatte den tidligere præst fra Ganløse som opsynsmand. Men i 1561 måtte universitetet afstå klostret til Frederik II og fik så til gengæld lov til at beholde bl.a. Ganløse kirke. Embedet i Slagslunde var ikke så stort – der var kun 10 tiendeydere, og det blev derfor lagt sammen med Ganløse som annex. Gregers Jensen, som ingen præstegård havde i Slagslunde, klagede i 1574 til kongen over, at han i så lang tid havde måttet undvære Ganløse præste-

gård, der er »bortskiftet til de højlærde«, nu ville han have en præstegård i Slagslunde. Om han fik den lige dengang, vides ikke med sikkerhed. Den nuværende præstegård er fra 1808 og har 2 gamle længer fra en tidligere, måske Gregers Jensens?

Der har i årenes løb været mange reparationer og ombygninger på kirken, den sidste store i 1870, hvor den skiftede udseende til sit nuværende – tidligere havde den hvide pudsede mure. Kirkeklokkerne omtales også i regnskaberne, den største blev i 1630 kørt til København for at støbes om, fordi den var rusten. Det var mester Hans Rotgieter på Gethuset, der støbte eller snarere reparerede den store klokke, og det kostede 95 rd. 1 mark og 6 skilling. På begge klokkerne står: *Aus dem Fever bin ich geflossen, Felix Fuchs hat mich gegossen.*

I 1646 blev det pålagt præsterne at føre en bog over fødte, faddere, viede og døde i sognene, og 1685 yderligere besked om også at skrive de afdødes alder samt datoen for deres død. Det gik ikke lige hurtigt alle vegne med at komme i gang med

Interiør fra Slagslunde kirke, ca. 1930.

Slagslunde kirke set fra fortet.

at føre denne bog, men Slagslunde kirkebog begynder allerede 1673 med ordene: »Den 23. July, da jeg kom hid til Staden – Herre, hjælp, Amen! Præsten, som skrev disse ord var Jens Thomsen Bang, som kom fra Frelsers kirke i København, og man mærker, at han giver udtryk for både ængstelse og håb for fremtiden i sit nye sogn. 5 dage efter blev han i Birkerød kirke gift med Maren Gerner som var datter af præsten Henrik Gerner, bekendt for sin indsats under svenskekrigen.

Men i kirkebogen kommer der i de næste 1 ½ år kun to (desværre komplet ulæselige) indførsler; enten har der ikke været nogle kirkelige handlinger, eller også har Jens Bang glemt den nye forordning. Den tredje indførsel er følgende dåb:

Anno 1675, den 19. January – døbt Poul Westers barn kaldet BENT. Mar-

grete Degns bar Barnet. Faddere: Jørgen Michelson, foged paa Slagslundegaard, Jens Rasmussen, som tiener i Peder Jensens, Mette Hansdatter i Præstegaarden, Bodil Svendsdatter hos Ole Jørgensen i Wærløse.

Denne først kendte dåb i Slagslunde kirke viser, at der nu er den præstegård, som Gregers Jensen forlangte, og en vielse i 1684 den 20. december fortæller yderligere, at den ikke var så ringe endda, idet »Povel Paus og Karen Bang fik særlig bevilling til at blive viet i Slagslunde Præstegaard uden forudgaaende Trolovelse og Lysning«. Det regnedes i nogle år for finere at blive viet hjemme end i kirken, man skulle betale en særlig takst, og det var jo ikke for hvermand, i 1684 kostede det således 3 rigsdaler.

Kirken var statens ejendom indtil 1943, da den overgik til selveje.

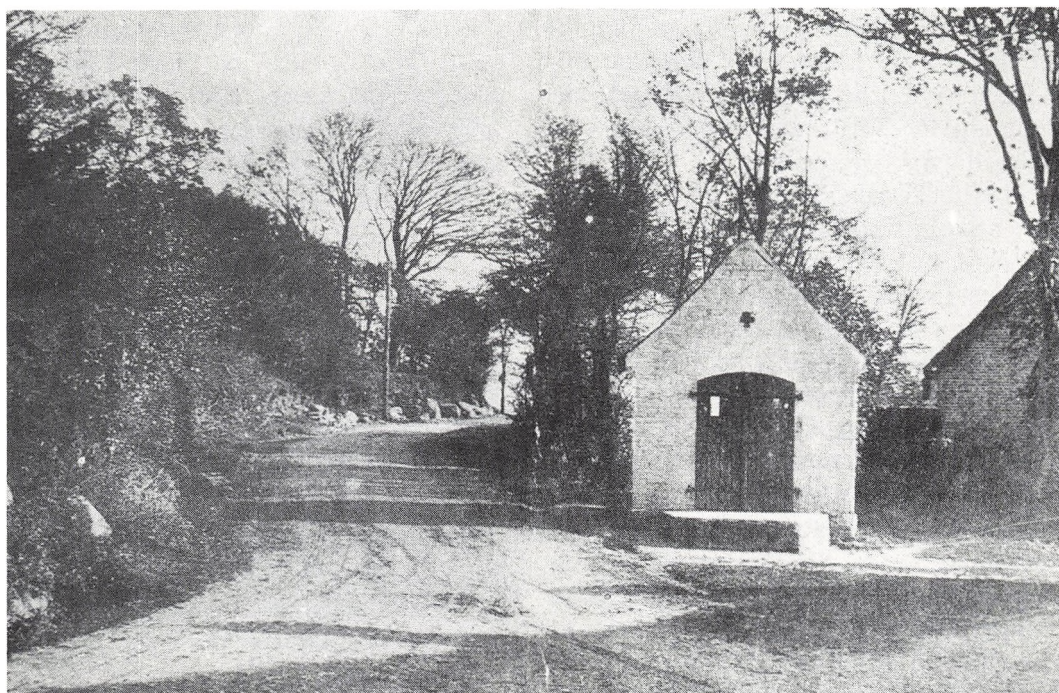
Med hensyn til det tidligere omtalte

Knardrup kloster skal det nævnes, at det i de godt 200 år, som det eksisterede bl.a. også fungerede som en slags hjem for ældre, som så til gengæld testamenterede deres ejendele til klostret. Man kunne også betale munkene for at få afholdt en sjælemesse efter sin død, og det gjorde lensmanden Jens Williamsen fra Slagslundegård i 1484, idet han på sit yderste »undte og gav klostret den gård i Nørregade i København, som han ejede, for sin sjæls frelses skyld«. Men desværre havde han så megen gæld i ejendommen, at en panthaver ved dom fik den overdraget, således at munkene ingen penge fik og sjælemessen bortfaldt.

I maj 1945 blev der lyst fredningskendelse, således at der ikke må bygges indenfor 10 m fra ahorntræet. Sognefogedgården, sprøjtehuset fra 1840 og den gamle rytterskole, som også ligger omkring gadekæret er med til at bevare det landsbymiljø, som det andre steder har været så svært at fastholde.

Fra degneskole til rytterskole

Skoleforholdene på landet var i tidligere tid ikke så gode som i byerne, hvor der i hver købstad var en latinskole. Christian III påbød i 1537, at borgernes børn skul-

Sprøjtehuset ved Rytterskolen, ca. 1920.

Området omkring Slagslunde kirke og præstegård er i dag det smukkeste sted i den gamle by med gadekæret, hvor kreaturerne engang blev vandet og med det gamle bytræ, den store ahorn på Forten, som er det tidligere fællesareal.

le undervises i kristendomskundskab og lære at læse og skrive, mens landsbybørnenes undervisning indskrænkede sig til kristendomsundervisning, som degnen skulle give. Hvis han selv havde forudsætninger for at lære dem lidt mere,

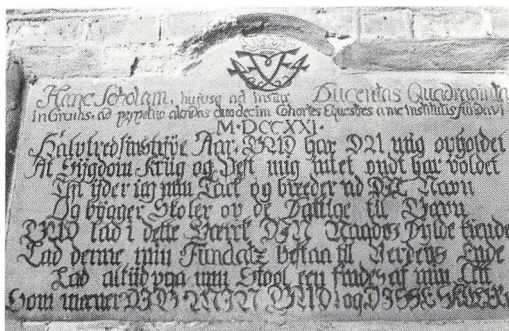
måtte han godt det. Dette sidste var dog frivilligt for børnenes forældre, og lønnen var også frivillige gaver i form af brænde, korn, ost, fjerkræ o.l. – En degn kunne have flere sogne at give undervisning i. I bispernes visitatsbøger kan man læse, at en degn nogle steder kunne have op til 10 sogne. I Slagslunde-Ganløse hed degnen i 1690 J. Holm, og hans bolig fik tillagt 3 + 3 skæpper hartkorn.

1708 kom Frederik IV's forordning, som pålagde byernes borgere, at de **skulle** holde deres børn til skolen, og samtidig fik provsterne på landet påbud om at stræbe efter at få indrettet brugbare skolestuer rundt i sognene. I 1721 kom så loven om skoler i rytterdistrikterne, som blev en stor forbedring for landbefolkningens børn. Landet var dengang opdelt i 12 rytterdistrikter, hvor Slagslunde sammen med 18 andre sogne hørte til Københavns rytterdistrikt.

Et rytterdistrikt var et distrikt, hvor rytteriet skulle indkvarteres, og disse blev udpeget, hvor det var mest bekvemt for landets forsvar. Tjenesteplichten hvilede dengang udelukkende på bønderne, og Christian V's forordning fra 1680 inddelte sognene i »rytterportioner«, dvs. for hver 8 tdr. hartkorn skulle der holdes en rytter, som enten kunne være fra gården eller en professionel landsknægt, ofte en tysker, som »red« for gården. – Rytterbønderne var fæstere under kronen, og deres fæsteafgift bestod i at underholde rytteren med »ild og lys, at bide og brænde samt en seng og staldrum samt fri græsning til sin hest«, derudover dog også mundering og karabin, så det kunne være nok så drøj en fæsteafgift. Det er ikke meget, man ved, men rytterskolen ligger på samme sted endnu, selv om den flere gange har været ændret. Om Frederik IV, da han besluttede at opføre disse 240 rytterskoler med 5 skoler om året i rytterdistrikterne, mente det

som en form for erkendtlighed til rytterbønderne, vides ikke – mon ikke det snarere var i forståelse for, at det nu måtte være landbougdommens tur til at få mulighed for at lære noget. Skolerne skulle være gode grundmurede bygninger efter nøje udarbejdede planer og beregnet til at koste ca. 550 rdl. hver.

Den gamle mindetavle med Frederik IV's navnetræk øverst sidder stadig over døren til Slagslunde rytterskole. Kongen besluttede at opsætte ensartede tavler på alle skolerne i anledning af sin 50 årsdag den 11. oktober 1721; der står: *»Halvtredsindstyve Aar, GUD har DU mig opholdet at Sygdom, Kriig og Pest mig intet ondt har voldet. Thi yder jeg min Tack og breeder ud DIT navn, Og bygger Skoler op, de Fattige til Gavn. – GUD lad i dette Værk DIN Naades Fylde kiende. Lad denne min Fundatz bestaa til Verdens Ende! – Lad altid paa min Stool, een findes af mit ÆTT. – Som mener DIG MIN GUD og DINE SKOLER«.*

Mindetavlen på Slagslunde Rytterskole.

Desuden står på latin: *»DENNE SKOLE tilligemed 240 lignende har jeg i aaret 1721 opført i de Distrikter, som af mig er oprettet til altid at underholde 12 rytterskadroner«.*

Det skal lige nævnes, at der over spisekammerdøren i mange af rytterskolerne står: *»Lyster du Postey og Tærter – Udaf*

Sligt vi intet har – Landsby Rætter, Kaal og Ærter – Staae udi hvert andet Kar«. Måske skulle det være en påmindelse om en beskeden levevis for skolemesteren, som ikke måtte modtage penge eller naturalier fra børnenes forældre, det skulle være gratis at gå der for alle, og lønnen blev betalt af kirkeinspektøren.

Slagslunde rytterskole var i brug lige til 1955, hvor den blev nedlagt, og bygningen solgt til privatbolig.

Fattigvæsenet

Et udmærket indtryk af tilværelsen i datidens Slagslunde får man i øvrigt gennem en udførlig beretning om fattigvæsenets historie, som foreligger netop omkring udskiftningstiden i årene 1803–1826.

Landets fattigvæsen blev omorganiseret i 1802 nogle år efter, at sognefogedforordningen var kommet i 1791. Man gik da bort fra det tilfældige lokale princip for det enkelte sogn og over til, at forsørgelsen skulle omfatte hele pastoratet efter ensartede principper. Det vigtigste var, at man gik bort fra de frivillige og ofte meget sparsomme bidrag over til en udskrivning på hartkorn og formue med ret til at klage over ansættelsen. Fattigprotokollen for Slagslunde-Ganløse blev autoriseret af amtsmanden i Frederiksborg amt den 29. september 1802, og i den første sognekommission sad sognepræst Rodtwitt, politimester R. Wind og 4 gårdmænd, hvoraf den ene var gårdmand Jens Mortensen, Slagslunde.

Der blev holdt 4 møder årligt, og disse blev indvarslet fra prædikestolen, således at fattige, der havde noget at begære, kunne indfinde sig i præstegården, hvor møderne fandt sted. Pastoratet blev delt i 3 distrikter med i alt 967 personer, hvoraf de 360 boede i Slagslunde.

Indtægterne til hjælpen blev tilveje-

bragt sådan: Af distriktets ialt 384 tdr. hartkorn beregnedes 2 ½ spisedag pr. td., parcellister betalte i penge med 12 skilling pr. spisedag, møllerne 2 rdl. + 2 mark, jordløse husmænd 1 mark, skovfogden 1 rdl. + 2 mark, lærerne hver 1 rdl. og præsten det dobbelte af, hvad en gårdmand skulle svare pr. 10 tdr. hartkorn. Dertil kom frivillige gaver, som intet år kom over 3 rdl. – oftere langt under, f.eks. i 1826 52 skilling i alt.

Bøder til fattigkassen samt afgifter ved bryllupper og ejendomshandler var obligatoriske og er med til at kaste lidt lys over datidens dagligdag: Søren Christensen, Slagslunde, solgte 1810 sin gård til pastor Rodtwitt og skovrider Lund, hvilket indbragte 8 rdl., i 1812 blev den samme gård solgt igen, det gav denne gang 30 rdl. – 3 unge mænd kom op at slås på vej hjem fra session, og det gav en bøde på 1 rdl. til hver – en pige fik en bøde for at have sladret om adskillige koner i byen, det kostede 1 rdl. – en gårdmand fik i 1815 en bøde på 1 rdl. og 64 skilling for sin søns ulovlige flytning, og gårdmand Lars Mortensen fik sammen med andre 21 rdl. i bøder for at udeblive fra brændetransport efter øvrighedens ordre. Testamentariske gaver forekom også: 1806 testamenterede degnen Vitus Jacobsen 5 rdl. til kassen, og så var de meget ringe beløb, som salget af almisselemmernes efterladenskaber kunne indbringe – i 1809 2 rdl.

Hvem kunne så modtage hjælpen. De fattige blev efter kommissionens skøn bedømt i henhold til de 3 klasser, som loven havde opstillet, nemlig:

1. De gamle uden arbejdsevne, invaliderne og de kronisk syge. De modtog hjælp til husly og brændsel og spiste på omgang hos bønderne evt. sat i pleje hos dem.

2. Forældreløse børn, som der var ikke så få af. De blev som regel sat i pleje, og

der blev ydet penge og beklædningshjælp.

3. Personer, der var kommet i forbigående nød, men som ellers kunne klare sig selv, – dem ydede man pengehjælp og omgangsspisning.

Det var ikke de store beløb, der blev givet. Til trængende i 1. klasse medgik i årene 1817–1826 maksimalt 8 rdl. pr. år, børnene fik lidt mere og 3. klasse mest. De kontante udgifter var i 1816 229 rdl. og i 1826 158 rdl. for både Slagslunde og Ganløse med ialt 967 personer, (fattiggassens regnskaber dækker hele sognet). Nogle eksempler:

Klasse 1: L. K., Slagslunde – 76 år – meget svag og skrøbelig. Uelastelige forhold. – Har boet 37 år i sognet – indsidderske hos husmand Peder Christensen. Kan for alderdom og svaghed intet fortjene – Nød sidste år 365 spisedage samt 8 rdl. til ildebrænde og vadsk – samme i år.

O. H., Slagslunde – 36 år – Har en ulægelig benskade – Sædelig og ordentlig – født i sognet og har altid opholdt sig der. Kan intet fortjene, da han oftest må holde sengen. 365 spisedage om året + 8 rdl. til plaster og vadsk. Fri hus hos sine gamle forældre.

Disse 2 eksempler er typiske, idet 1. klasse drejede sig om gamle, udslidte mennesker, krøblinge (jævnlig blinde) og enkelte »afsindige«. I årene 1803–11 var den årlige ydelse for »Ildebrændsel og Vadsk« ansat til 4 rdl., i 1812 8 rdl. og fra 1813 igen 4 rdl. – der var intet afsat til tøj.

Klasse 2: J. P. – 5½ år, forældreløs. Født i København, men pånødet sognet, idet forældrene var forsørgelsesberettigede her. I kost hos husmand Anders Sørensen for 4 mark 8 skilling om ugen samt klæder.

4 forældrelose lærerbørn var i en årrække anbragt 4 forskellige steder for en betaling af 10 rdl. pr. år.

Klasse 3: Enker, indsiddere, daglejere med mange børn, som ikke kunne klare sig, når vinteren og arbejdsløsheden satte ind. Hjælp til familier, hvor ægtemanden var indkaldt som soldat ofte i flere år, – hjælp til ligkiste til 3 rdl. 48 sk.

Ved at gennemlæse disse gamle protokoller får man indtryk af en håbløs elendighed for en del af Slagslundes beboere, ikke mindst når man ser, at der i et samfund med ca. 360 mennesker i alle årene 1803–1826 kun var 2–3 fattige i 1. klasse, hvilket svarer til vor tids folke- og invalidepensionister. Dette kan ikke kun forklares ved den kortere levealder; man fik kun bevilget hjælp, når arbejdsevnen var helt forsvundet og alle andre kilder udtømte og ofte et så ringe beløb, at de fleste ikke var i stand til at klare sig uden tiggeri. De allerdårligst stillede blev »udliciterede« til folk, som for det mindst mulige beløb ville yde dem kost og logis, og det kunne desværre i ikke så få tilfælde blive til en grov udnyttelse. Dette af fødte den mængde af tiggere, som i henhold til reglementet kunne tages i forvaring og også sendes hjem til eget sogn, hvis de havde været så uheldige at krydse den usynlige sognegrænse i håb om bedre muligheder.

Ægteskabsloven fra 1824 kom til at spille en stor rolle for den, der modtog eller havde modtaget fattighjælp, idet det var en betingelse for at gifte sig, at man ingen urefunderet understøttelse havde »nydt«, sognekommisjonen skulle se på hvert enkelt tilfælde og give sin tilladelse. Det kan jo nok give anledning til at tænke over mange børns retsstilling, idet denne lov rakte langt frem i tiden. Eksempel: En mand falder i krigen 1864, hans enke modtager fattighjælp, ønsker at gifte sig igen, men kan ikke tilbagebetale hjælpen, den påtænkte nye ægtemand heller ikke, intet ægteskab, bliver gravid, barnet bliver »horeunge« – det

gik virkelig så galt mange gange. – Man mistede i øvrigt også den valgret, man havde opnået i 1849, hvis man fik hjælp. I 1867 blev fattigvæsenet et kommunalt anliggende med vedtagelsen af landkommunalloven, som igen var en følge af grundlovens vedtagelse; særlige fattiggårde blev indrettet alle vegne, men ellers skete der ingen ændringer i fattigloven.

I 1891 kom loven om alderdomsunderstøttelse, hvor ens alder blev betragtet som en særlig årsag til støtte, men trangen skulle stadig bedømmes i hvert enkelt tilfælde. I 1922 blev indført en ordning, hvorefter ydelserne skulle være faste beløb, aldersgrænsen sat til 65 år, og et ægtepar måtte have kr. 100 årligt, før renten blev nedsat. I 1927 var beløbet for et ægtepar på landet kr. 600 om året.

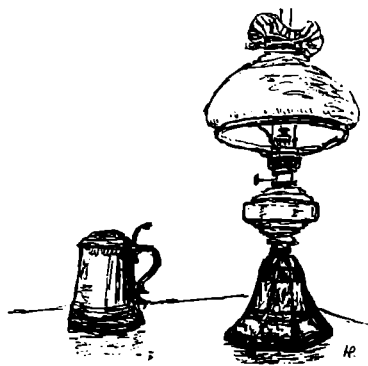
Slagslunde i 1800-tallet

Livet i sognet, hvordan var det? – Slagslunde var en lille stilfærdig by, de daglige gøremål udfyldte en stor del af døgnet, arbejdsdagen var lang. Dog er et sogn ikke nogen afsondret del af landet. Krig og kriser mærkes alle vegne, og landets styrelse bestemmer meget af det, der sker indenfor sognets grænser. I 1807 mærkedes krigen mod England bl.a. på store kornudskrivninger, som sognet også fik at føle, og få år efter kom statsbankerotten, hvorefter man fik pålagt ekstra ydelser, tiende til kongen skulle ikke mere betales »in natura«, jordemoderordningen blev indført – umærkeligt ændredes forholdene.

I 1849 kom den største ændring for hele landet med enevældens afskaffelse og grundlovens vedtagelse. Der var her i byen, som alle andre steder, holdt møder for at vælge en stænderdeputeret; det blev gårdejer Hans Johansen, Knardrup, som med 244 stemmer kom til at repræ-

sentere Slagslunde. Det skal bemærkes, at den valgbare del af folket, som skulle stemme om grundlovens vedtagelse, kun var på 3%; man havde kun stemmeret, hvis man ejede jord over en vis størrelse, således havde hverken præst eller lærer stemmeret. Efter grundlovens indførelse fik alle mænd almindelig valgret.

En af de første store ændringer for menigmand på landet var hoveriets afskaffelse året efter i 1850, det havde eksisteret siden middelalderen. Andre ting, som kunne gøre livet lidt lettere, var de forbedringer, som langsomt kom indenfor hjemmets mure – hvor må det have været dejligt, da de første komfurer kom frem, selvom de var primitive med kun en jernplade med et par sæt ringe i. Før stod man ved den åbne skorsten med soden rendende ned ad væggen og røg, der slog ud i køkkenet. De første petroleumslamper kom også frem sidst i

1860'erne, men om de nåede til Slagslunde så tidligt, er ikke sikkert – det vides, at ældre mennesker var meget forbeholdne overfor disse nye farlige lamper, mens ungdommen – som altid – var begejstrede, nu kunne man også se i stuens yderste krog, ja, endog læse.

I 1850 var beboertallet i Slagslunde vokset med 125 siden folketællingen i 1801. Der boede nu 485 mennesker, hvem var de, hvad hed de – Her er nogle af beboerne den 1. februar:

Beboelse	Navn	Alder	Født i	Status
Gård	Morten Jacobsen	42 år	Slagslunde	Gårdmand
	Ane Kirstine Sørensdaughter	26 år	Slagslunde	Hans kone
	Jens Michelsen	14 år	Søsum	Plejebarn
	Jens Hansen	18 år	Rørbæk	Tjenestefolk
	Hendrik Jensen	32 år	Rørbæk	Tjenestefolk
	Margrethe Nielsdaughter	15 år	Slagslunde	Tjenestefolk
	Jacob Andersen	73 år	Slagslunde	Aftægtsmand, husfaders forældre
	Ane Mortensdaughter	70 år	Slagslunde	Hans kone
Hus	Lars Michelsen	67 år	Hjørnlunde	Husmand og hylmand
	Sidse Marie Andersdaughter	61 år	Slagslunde	Hans kone
	Ane Kirstine Larsdaughter	22 år	Slagslunde	Ugift datter
	Ole Larsen	25 år	Slagslunde	Søn, indkaldt til krigstjeneste
Hus	Peder Pedersen	54 år	Ganløse	Husmand, daglejer
	Ane Andersdaughter	63 år	Slagslunde	Hans kone
	Birthe Jensdaughter	28 år	Kyndby	Lever af at sy, ugift
	Anders Larsen	3 år	Udesundby	Hendes søn
Hus	Nilaus Olsen	42 år	Slagslunde	Husmand, daglejer
	Bodil Andersdaughter	55 år	Slagslunde	Hans kone
	Han boede i matr. nr. 77			
Hus	Jens Larsen	27 år	Slagslunde	Hjulmagersvend, husmand
	Ingeborg Olsdaughter	27 år	Stenløse	Hans kone
	Lars Jensen	3 år	Slagslunde	Søn
Hus	Hans Hansen	58 år	Bistrup	Lever af sin jordlod
	Kirstine Nilausdaughter	59 år	Slagslunde	Hans kone
	Lars Olsen	28 år	Knardrup	Inderste, soldat, såret i slaget ved Fredericia, pension fra militæret, gift
	Karen Hansdaughter	27 år	Slagslunde	Hans kone
	Ole Larsen	1 år	Slagslunde	Deres søn
Gård	Niels Pedersen	44 år	Slagslunde	Gårdmand, husfader
	Ane Pedersdaughter	47 år	Knardrup	Hans kone
	Peder Nielsen	10 år	Slagslunde	Deres barn
	Karen Nielsdaughter	13 år	Slagslunde	Deres barn
	Søren Nielsen	2 år	Slagslunde	Deres barn
	Anders Johansen	63 år	Slagslunde	Tjenestefolk, enkemand
	Niels Andersen	23 år	Slagslunde	Tjenestefolk, ugift
Hus	Peder Nilausen	69 år	Søsum	Husmand
	Margrethe Hemmingsdaughter	65 år	Stenløse	Hans kone
	Nilaus Pedersen	28 år	Slagslunde	Musikant, søn, ugift
Hus	Ole Pedersen	61 år	Ølstøkke	Daglejer, husmand
	Ane Isaksdaughter	63 år	Ganløse	Hans kone
Gård	Niels Hansen	50 år	Slagslunde	Gårdmand, husfader
	Bodil Pedersdaughter	48 år	Stenløse	Hans kone
	Karen Nielsdaughter	22 år	Slagslunde	Deres datter, gift
	Niels Olsen	31 år	Slagslunde	Tjenestefolk, ugift
	Lars Larsen	16 år	Slagslunde	Tjenestefolk, ugift

Hus	Jens Jensen	31 år	Knardrup	Skomager
	Han boede i matr. nr. 17b Ane Sophie Balle	28 år	København	Hans kone
Hus	Jørgen Jørgensen	49 år	Slagslunde	Væver, husmand
	Karen Olsdatter	67 år	Slagslunde	Hans kone
Hus	Christen Nilausen	63 år	Slagslunde	Daglejer, enkemand
	Ane Kirstine Christendatter	36 år	Slagslunde	Datter, fraskilt
	Johanne Margrethe Jensen	4 år	Slagslunde	Hendes børn
	Christen Jensen	2 år	Slagslunde	Hendes barn
Hus	Bodil Jørgensdatter	54 år	Søsum	Daglejerske, enke
	Jens Hansen	24 år	Stenløse	Indkaldt til krigstjeneste, gift
	Karen Andreasdatter	28 år	Slagslunde	Hans kone
	Jørgen Andersen	30 år	Slagslunde	Daglejer
	Sidse Michelsdatter	23 år	Søsum	Hans kone
	Andreas Jørgensen	1 år	Slagslunde	Deres barn
Hus	Ole Nielsen	41 år	Søsum	Daglejer
	Johanne Nielsdatter	43 år	Ganløse	Hans kone
	Kirsten Olsdatter	12 år	Slagslunde	Deres barn
	Dorthe Olsdatter	9 år	Slagslunde	Deres barn
	Nicoline	15 år	Slagslunde	Plejedatter
	Peder Anders Møller	70 år	Nexø	Almisselem
	Ingeborg Just	54 år	København	Hans kone
	Ane Marie Møllersdatter	11 år	København	Datter
Hus	Jens Hansen	57 år	Søsum	Skomager
	Maren Olsdatter	33 år	Ballerup	Hans kone
	Kirstine Jensdatter	9 år	Slagslunde	Deres barn
	Ane Marie Jensdatter	5 år	Slagslunde	Deres barn
	Kirsten Pedersdatter	61 år	Slagslunde	Almisselem, enke
	Christian Salomonsen	71 år	København	Daglejer
	Maren Johansdatter	56 år	Tisvilde	Hans kone
	Niels Christian	13 år	Slagslunde	Deres søn
	Esther Christiansdatter	72 år	Stenløse	Fattiglem, enke
	Peder Larsen	50 år	Melby	Daglejer, indsidder
	Birthe Jacobsdatter	54 år	Slagslunde	Hans kone
Maren Kirstine Pedersdatter	11 år	Slagslunde	Deres datter	

Ovenstående 77 beboere er et typisk udsnit af de 485 mennesker, der boede i Slagslunde. Der er 3 gårdmænd, 11 daglejere og husmænd incl. 1 kvindelig, 5 håndværkere, 1 syerske, 1 musiker, 7 tjenestefolk, 3 indkaldt til militærtjeneste, 20 gifte koner, 1 fraskilt kvinde, 1 ugift kvinde, 15 børn under 14 år, 2 aftægtsfolk og 6 almisselemmer og plejebørn. I TRAP står, at befolkningen ernærede sig af agerbrug og tørveproduktion, og den fattige del arbejdede dels på gårdene,

dels i de kongelige skove. Der var 32 gårde, 34 huse med jord og 43 huse uden jord; de 24 gårde og de 41 huse ligger udenfor byen.

Det er vanskeligt præcist at vide, hvordan deres økonomiske forhold var. I 1875 gik man bort fra rigsdaleren i Danmark og over til kronesystemet, men hvordan var lønningerne for tjenestefolk, koner, der malkede og gik i tørvenerne? Hvad kunne en hjulmager, en væver eller en musiker tjene? Og hvordan var

gårdmændenes økonomiske forhold? De sidstnævntes forhold er de sværeste at beregne, idet deres ydelser til skolevæsen, jordemoder, fattigvæsen m.m. først blev beregnet efter hartkorn og derefter omregnet; f.eks. var ydelsen til fattigvæsenet efter vægt, til skolevæsenet efter mål og i 1861 blev ydelsen af mælk og æg omregnet til en årlig bygafgift!

I 1875 var vinterlønnen for en daglejer 2 mark daglig, det blev forhøjet til 75 øre efter møntændringen samme år; det samme var den i 1902, mens daglejen om sommeren var på 1 kr. om dagen. Arbejdstiden fulgte i høsten solens gang, men ellers var almindelig arbejdstid på gårdene fra 6 morgen til ca. 7 om aftenen med i alt 3 spisepauser på tilsammen 2 timer; de faste folk mødte i stalden kl. 5 for at gøre hestene parat til dagens arbejde, daglejernes arbejde bestod af mange forskellige ting alt efter årets gang: slå græs til foder, grave grøfter, læsse gødning, høste korn med le og tærsk med plejl, grave tørv osv. – der var nok at tage fat på. Konerne malkede, sommetider 20 køer i døgnet mindst 2 gange, sommetider 3; i 1905 kunne det indbringe een øre pr. ko pr. gang, desuden lugede hun roer, var med til at skære tørv og lægge korn op i høsttiden, der var arbejde nok både ude og inde for en flittig kone. En håndværker kunne få op til 2 kr. om dagen plus kosten, hvis hans arbejde medførte, at han skulle bo på gården i nogle dage, der var jo lange veje at gå ud til gårdene efter udflytningen.

Men i øvrigt kan der være gode underretninger at finde i skifteprotokollerne, som giver et tydeligt indtryk af de økonomiske vilkår, man har levet under, selv om man skal være forsigtig med helt at stole på dem, der var jo også dengang folk, der spinkede og sparede, mens andre gjorde det modsatte, ligesom held og uheld kunne veksle.

Husmand Nilaus Olsen, der i 1850 boede i matr. nr. 77 døde den 16. marts 1866 og efterlod sig incl. huset værdier for i alt 70 rdl., hans kone var da død, og hans bror og svoger arvede. Skomager Jens Jensen i matr. nr. 17 b døde 16. april 1877, hans hus incl. 4 skp. god jord blev vurderet til 2.000 kr. og blandt hans ejendele var et 8 dages stueur til 26 kr., mens fattiglem Jens Nielsen i matr. nr. 66, der døde 27. november 1878 efterlod sig værdier for ialt 504.50 kr., hvoraf huset med 1 alb. jord var vurderet til 450 kr. – Parcelist Rasmus Nielsens enke Kirsten Bendixdatter, som døde 76 år gl. 17 november 1888 efterlod sig intet til sine 4 børn og det var ikke meget bedre i 1915, da skovløber A. Rasmussen døde. Han efterlod sig værdier for ialt 190 kr., hvoraf skal nævnes: 1 jernseng med fjeder madræs til 5,00 kr., 1 plat de menage til 0,25 kr., 2 brændeovne til ialt 50 øre, 1 toilet-spejl, 2 spyttebakker og 1 potte for 1 kr. – 1917 den 9. juni døde »forlængst afdøde gårdejer Søren Rasmussens enke« (bemærk, at hendes navn ikke nævnes!). Hun efterlod sig indboværdier for kr. 857,75, deraf: 1 servante med stel til kr. 10,00, 1 puf kr. 1,00, 1 egetræskiste kr. 10,00, 1 rundt mahognibord kr. 35,00, 1 kakkellovnsskærm kr. 2,00, 12 jerngafler og 11 tingafler med knive til kr. 5,00, hun havde tilsyneladende ingen arvinger og efter vurderingen, blev tingene solgt på auktion.

En konfirmation i 1862

Men livet var da heldigvis ikke udelukkende arbejde og bekymringer. Der findes en meget fin beretning om en konfirmation i 1862 i Slagslunde kirke, da Maren Rasmusdatter blev konfirmeret; hun var født i 1848 og fortæller om sin festdag, da hun i 1924 boede på et hjem i Hillerød.»Vi havde Borgestuen til kon-

firmandstue. Når vi var kommet, dansede vi og morede os, men når så pigen kom og sagde: »Nu er præsten ved at stå op, så sad vi stille, så var der ikke noget mere. Han var en alvorlig gammel mand, Funch, og jeg klarede mig godt; jeg kunne godt læse og gøre rede, for min moder var godt lært. Præsten havde et spejl overfor sig, så kunne han se, når nogen lavede løjer. – Vi fra Slagslunde gik sammen med dem fra Gandløse, men de fra Gandløse skulle altid være lidt mere. Så den dag vi skulle sættes, så siger præsten: »Så er der Maren Rasmusdatter, det er nummer eet«. Jeg var jo glad, men jeg var jo noget lille, så jeg så jo lidt lille ud der på kirkegulvet med hue og bindebånd. Inden vi kom i kirke, samlede vi i præstegården, vi var kun 9 piger og 2 drenge, og fik kaffe eller chokolade. – Jeg havde en sort klædes kjole og et fransk sjal, så havde jeg en guldhue på til 10 rdl., og der var røde bånd, ja, der var 7 alen huebånd på i en stor sløjfe op omkring. Over huen havde jeg en hætte, ligesom de gamle går med nu. men da vi skulle ud på kirkegulvet, lagde jeg hættens om sjalet. Jeg havde brune støvler, det mest almindelige var ellers lædersko, men jeg havde en stedfader, han var sådan en god mand, han sagde; »Hun skal da have noget«. Vi havde en døvstum skomager boende hjemme ligeved, han lavede dem. De andre gårdmandsdøtre havde også sort kjole, der var enkelte tjenestepiger, der havde pæne hvergarnskjoler. Drengene havde sort tøj på, nogle vadmæl, min broder havde sort Dyffelstøj (tykt, temmelig langhåret uldtøj til vinterklæder, f.eks. duffelcoat) på, de havde jo frakke på, drengene. – Vi byttede uld og fik dyffel her i Hillerød hos farver Thygesen, for vi havde mange får. Engang fik min mor en kjole af Rasmagerhvergarn, det var en særlig fin slags hvergarn, det fik vi også hos Thyge-

sen og gav uld for. – Der var ikke stort gilde, der var kun familien, vi havde kun så lidt plads. – Søndagen efter var vi til alters. Så holdt jo præsten et dejligt skriftemål. Konfirmanderne var først til alters«.

Hun fortæller også om et gammelt sagn om en gård i Slagslunde: »I gården er der en dør, som aldrig kan stå lukket, midt om natten flyver den op med et brag, og hvis en hund står bundet i porten, dør den. Det er kong Valdemar, der rider i fuld galop på den landevej, der tidligere har været, hvor gården nu ligger, han er på vej fra Gurre til Vordingborg slot!« – Sagnet om kong Valdemar kendes fra flere andre steder, bl.a. fra Jørlunde og Gerlev, det er den samme beskrivelse af, at portene skal stå åbne, så kongen med sit følge kan komme hurtigt frem. – Hun citerede også et gammelt vers fra egnen; »Slagslunde ligger ved en skov, – i Ganløse har de deres behov. – I bunden fanges flynderne, – i Knardrup forlades synderne!«

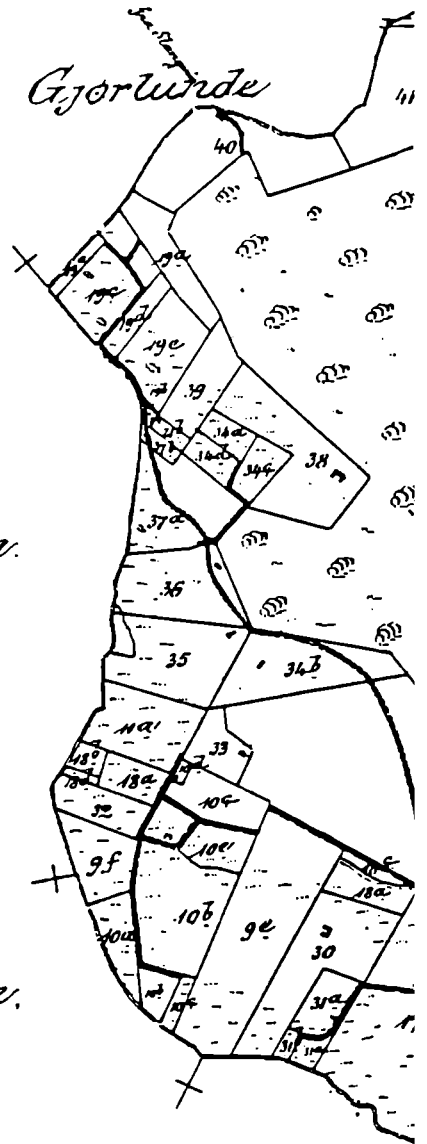
Pinsefesterne

Der var også de legendariske pinsefester i Slagslunde skov; det menes, at de begyndte omkring 1866, og at det var forskellige foreninger, der arrangerede dem, men desværre er de gamle protokoller brændt, – det drejede sig om en skytteforening, en sygeplejeforening og en velgørenhedsforening. Fra 1912 skiftedes Slagslunde, Jørlunde og Slangerup til at arrangere festerne, som var blevet en fast tradition, hvor folk kom langvejs fra for at være med. Familierne stillede pinsedag med madkurv, og sommetider blev de underholdt af sangkor, der blev ledet af Peter Christensen, Ellekær. – 2. pinsedag var der fest med indmarch af skytterne, som kom med orkester i spidsen med fuld musik. Der var »Niels mu-

Sperrestrup.

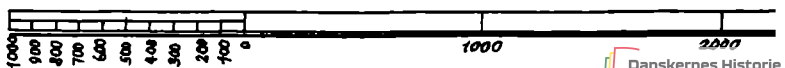
Ølstykke.

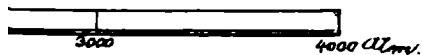
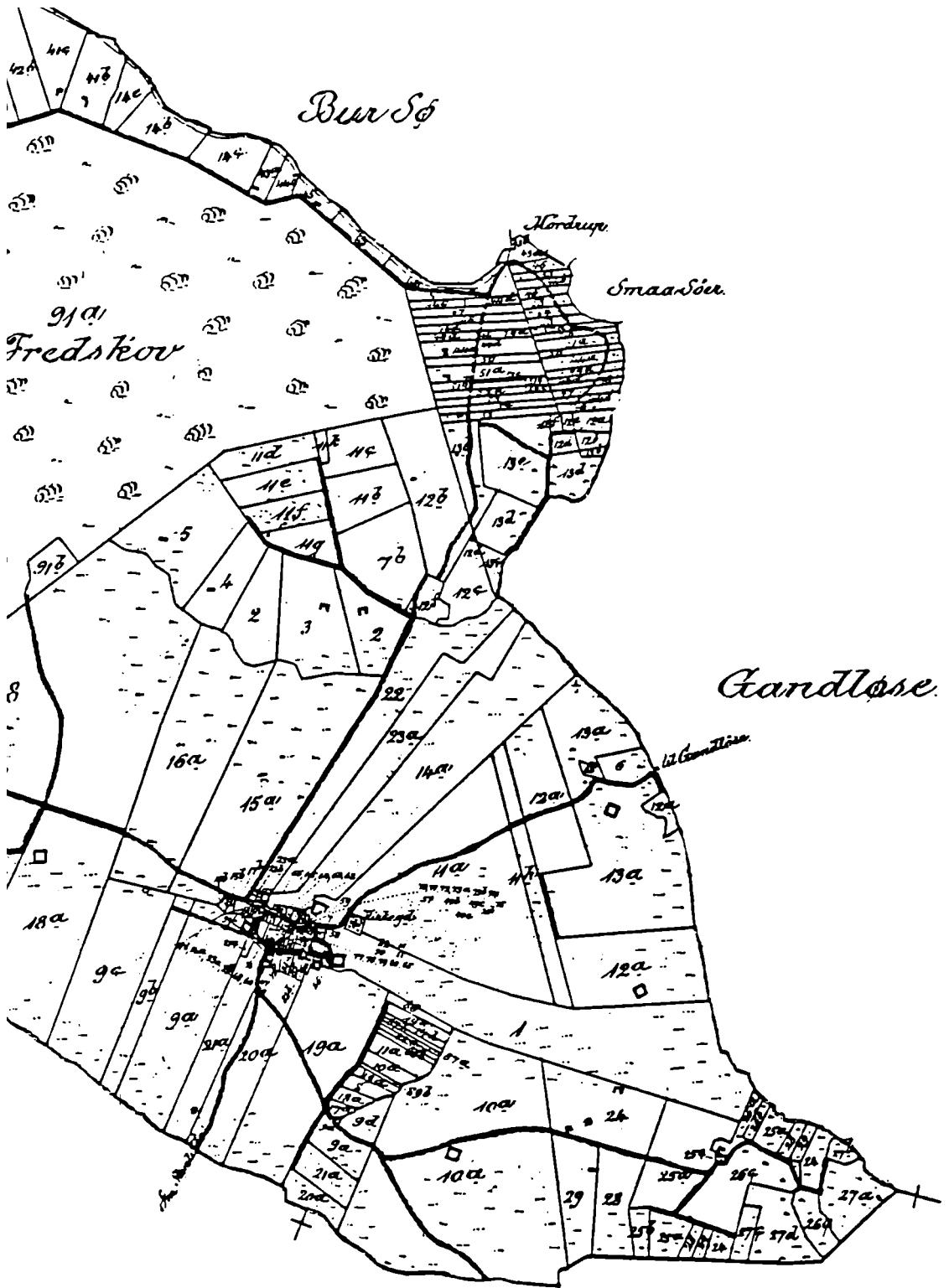

Slagslunde Sogn,
Ølstykke Herred,
Frederiksborg Amt .

Stentil

Kompletteret og tegnet 1900 af C.W. Boock

siker« og hans farbror »Bas-Ole« og fæteren Karl Nielsen, der spillede violin. Niels spillede klarinet, og der var også trompet, og Hans Madsen, der var fløjtenist og en basunist fra Jørlunde; der blev holdt festtale, der var en enkelt karusel og dansen gik på estraden til den lyse morgen, det var en dejlig forårsfest, som man glædede sig til lang tid i forvejen, men desværre er disse pinsefester nu et afsluttet kapitel, sygeplejeforeningen og velgørenhedsforeningen ophørte, Jørlunde og Slingerup var ikke med mere, så skytteforeningen arrangerede festen alene i nogle år, men lidt efter lidt ophørte den.

På vej ind i det 20. århundrede

I den sidste del af det 19. århundrede skete der så meget, som efterhånden også kom til at påvirke udviklingen i Slagslunde: Der kom jernbane mellem København og Frederikssund med holdeplads i Stenløse, post- og telegramstation i Veksø og i Ølstykke, hvor der var åbent ikke alene om hverdagen, men også om søndagen fra 8-9 og fra 12-2; der blev bygget andelsmejerier i Stenløse og Ølstykke, og telefonerne kom frem.

I »Kongeriget Danmarks Handels-Kalender« for 1898 nævnes Slagslunde med sine 365 indbyggere under Veksø: Sognepræsten var Erik Kristensen, skovfogden ved Slagslunde skov hed G. B. Ulrich, sognerådsformanden P. Andersen boede i Gandløse og ligeså sognefoged og lægdsmand, gårdmand A. Christensen, mens doktor Arup, jordemoder fru M. Nielsen og dyrlæge Larsen boede i Slingerup, hvor der var 664 indbyggere, - der var i øvrigt også læge og dyrlæge i Ølstykke.

I 1905 var det samlede hartkorn i Slagslunde 127 tdr., hvoraf 29 gårde

havde 103 tdr. og 70 huse 17 tdr., mens der var 4 jordløse huse. Der var et kreaturhold på i alt 152 heste, 535 stk. hornkvæg, 19 geder, 26 får og 671 svin - det var et udpræget landbosogn med møllen, som lå ad vejen mod Stenløse, smedjen, som var samlingsstedet for byens mænd, når deres heste skulle skoes eller redskaber repareres, lå omme bag det forsamlingshus, som man var fælles om at bygge i 1904.

Der var også en købmandsforretning, en lille hyggelig butik med en bæk, hvor man kunne sidde og få en sludder. På disken stod en zinkbakke med glas, så kunden kunne tage sig en opstrammer af snaps eller cognac, så var der en krukke tobak til fri afbenyttelse til de lange piber og naturligvis den uundværlige spytbakke på gulvet. - Nede på Slagslunde overdrev ved Buresø var der også en lille købmandshandel, som i lange tider havde en noget ejendommelig vinduesudstilling, som bestod af en gummiflip og et stykke af en strudsefjer!

Desværre måtte den hyggelige købmandsforretning, som købmand Ludvigsen havde haft, lukke sine døre, da han gik fallit i 1912. Skifteretten vurderede hans konkursbo, og det blev indført i sognefogedprotokollen.

I vurderingen af effekterne nævnes en mængde varer, hvoraf de fleste ikke længere findes på hylderne. Her er nogle af dem: 2 stk. lerspyttebakker kr. 0,50 - 82 æsker ovnsvæerte kr. 4,00 - 5 flasker sele svæerte kr. 2,00 - 3 dåser vogns mørelse kr. 1,00 - 4 æsker stivelse kr. 0,40 - 1 æske med 5 stk. blåkridt kr. 0,50 - 1 nålepude med termometer kr. 0,50 - 2 blå kaffekander kr. 2,00 - 100 alen lampevæge kr. 4,00 - 80 stk. lakridspenneskafter kr. 0,70 øre - 75 stk. hårnnet kr. 4,50 - 4 høtyve kr. 4,00 - 5 stk. mulebid kr. 1,50 - 1 grimeskaft kr. 0,50 - 3/4 pd. vanillechokolade kr. 0,60 - 47 stk. lampeglas kr. 4,70 - 6 fla-

Priser for købmandsvarer i årene 1915–1916

6 pund st. melis	kr. 1.26	1 fl. mild vin	kr. 1.40
6 pund skåret melis	kr. 1.50	20 øre salpeter	kr. 0.20
10 pund farin	kr. 1.70	4 pund byggryn	kr. 0.72
½ pund Kafina	kr. 0.20	4 pund risengryn	kr. 1.40
½ sekårie	kr. 0.13	1 pund malet kaffe	kr. 1.28
2 pund bønner	kr. 2.56	10 pund puddersukker	kr. 1.70
2 pakker the	kr. 0.64	1 pakke sennep	kr. 0.30
10 øre st. peber	kr. 0.10	2 øre laurbærblade	kr. 0.02
10 øre hjortetaksalt	kr. 0.10	5 øre sort peber	kr. 0.05
10 øre pressegær	kr. 0.10	2 pund soda	kr. 0.12
16 pund Stjernemel	kr. 2.72	2 pund sæbe	kr. 0.48
1 pund flormelis	kr. 0.30	1 stor pk. svovlstikker	kr. 1.50
5 pund Oma i æske	kr. 3.40	Skråtoak	kr. 0.25
2 fl. kommen akvavit	kr. 1.60	1 fl. rom	kr. 1.00
2 fl. konjak	kr. 2.00	4 pund grøn sæbe	kr. 0.96
2 potter brændevin	kr. 1.50	1 pund blegsoda	kr. 0.12
1 pund Nekot tobak	kr. 1.35	10 øre blåt	kr. 0.10
2 pund havregryn	kr. 0.66	2 spegesild	kr. 1.30
2 sefonvand	kr. 0.40	3 alen flad elastik	kr. 0.25
6 fl. citronvand	kr. 0.60	1 pakke Løvetand	kr. 0.10
1 pund lys - store	kr. 0.85	1 æske vognsmerre	kr. 0.45
1 æske Zebra	kr. 0.25	3 pund kartoffelmel	kr. 1.20
Lampevæge	kr. 0.15	1 pund rosiner	kr. 0.65
3 spil kort	kr. 1.95	2 gulvklude	kr. 0.80
1 pund håndsæbe	kr. 0.60	1 pund chokolade	kr. 1.20
1 fl. søje	kr. 0.25	2 pund mørkt kandis	kr. 1.00
6 pund salt	kr. 0.30	2 pund sirup	kr. 0.50
1 æske stivelse	kr. 0.28	1 brevmappe	kr. 0.25
1 pund bordsalt	kr. 0.06	4 pund rismel	kr. 1.12
5 hektl. kul	kr. 15.00	1 æske skosvæerte	kr. 0.25
10 l. petroleum	kr. 1.80	3 pund grønærter	kr. 1.45
1 pund palmin	kr. 0.80	1 sæberis	kr. 0.15
6 ark silkepapir	kr. 0.18	2 pund sagomel	kr. 0.66
2 pund sagogryn	kr. 0.70	1 pot eddikesyre	kr. 1.85
5 pund topsukker	kr. 1.40	2 fl. portvin	kr. 1.00
¼ pund mandler	kr. 0.50	2 pund abrikoser	kr. 2.00

sker hårolie kr. 0,30 og en hestestrige til kr. 0,50. Mange af disse ting kan man idag kun se på museer.

Priserne synes at være meget små, men skifteretsvurdering satte jo sjældent beløbene for højt – til sammenligning vedlægges en prisliste på købmandsvarer i årene 1915–16, altså 3 år senere.

Varepriserne ser i nutidsøjne ud til at være utrolig lave, men de fulgte nogenlunde lønningerne, og timelønnen for en arbejdsmand var i 1912 – 33 øre. Statistiske meddelelser for 1936 og 1981 fortæller, at hvis man i 1914 gik ud for at købe ind med 100 kr. i sin pung, måtte man i 1928 have 175 kr. med, i 1954 380 kr. – i 1970 774 kr., og i 1980 var man nødt til at anskaffe sig en større pung, for der skulle kunne være 1.980 kr. i den, hvis det skulle svare til 1914's 100 kr. – Bruttoindtægten i 1931 på ca. kr. 3.400 ville i 1980 svare til en bruttoindtægt på omtrent kr. 44.500. – For yderligere at kunne sammenligne priser vedlægges en liste med nogle få priser fra en barbersalon i 1934 og nogle posteringer på et husholdningsregnskab fra 1954.

Meget andet end priserne ændrede sig i samme tidsrum. Der kom elektricitet til byen, møllen blev revet ned, nu var der ikke mere brug for den; der kom efterhånden malkemaskiner og mejetærskere, andelsfrysehuset blev bygget, hestene blev færre og færre, traktorerne kørte frem – der blev indlagt vand, og man fik »træk og slip«. I 1930'erne begyndte udstykningen af sommerhusgrunde i den kønne egn ved Buresø, en københavnsk skole byggede lejrskole, som siden brændte ned, og kommunen indrettede folkepark og badestrand dernede. Vejen gennem Slagslunde blev til asfalteret gade, der kom ny stor købmandsforretning, radio og biler, ikke mindst rutebilerne kom til at betyde

Priser fra en barbersalon i 1934:

Barbering	kr. 0.35
Hårklipning	kr. 1.25
Klipn. af fuldskæg	kr. 0.75
Klipn. af overskæg	kr. 0.25
Barbering ude i byen	kr. 1.00

Nogle priser fra et husholdningsregnskab for 2 voksne og 2 børn i 1954:

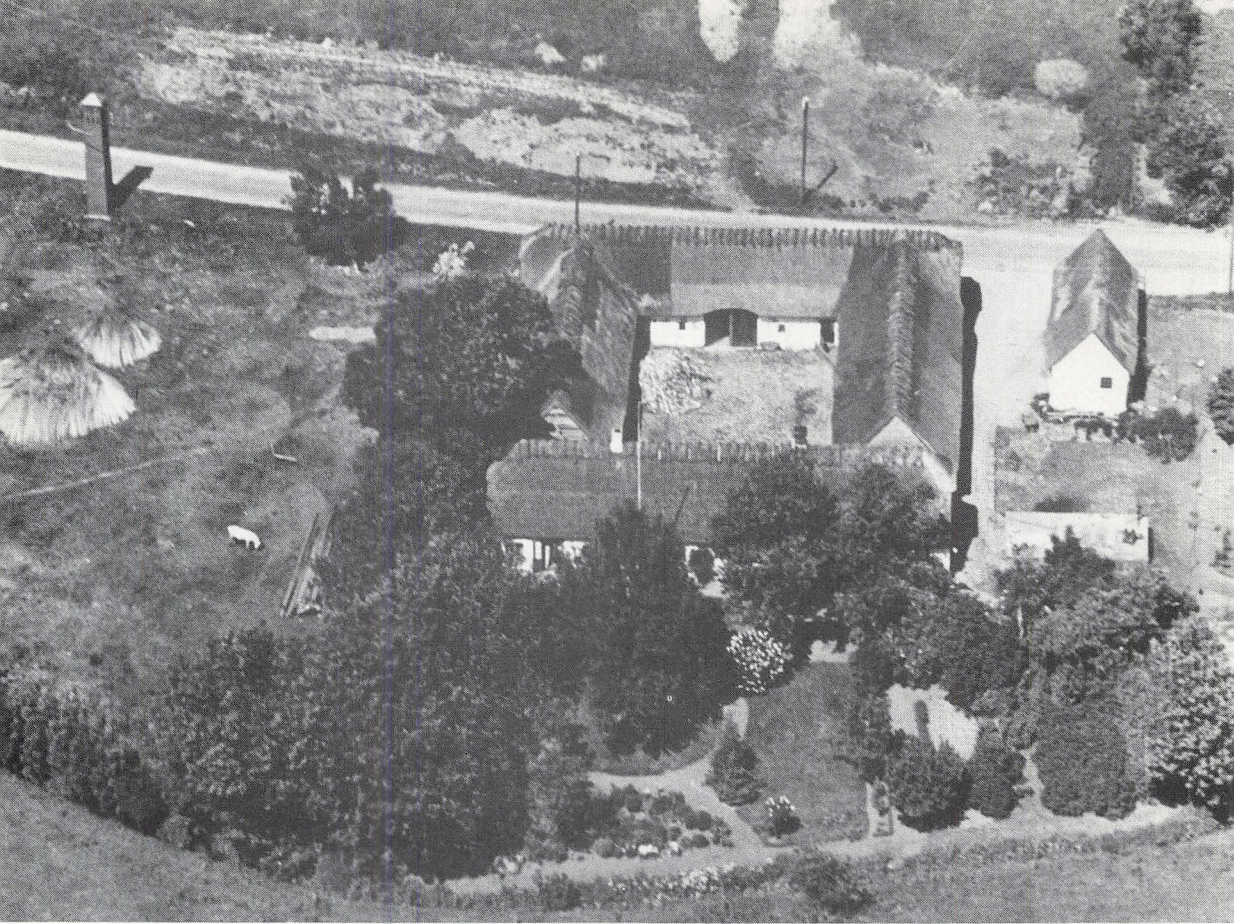
25 pund kartofler	kr. 4.25
1 liter sødmælk	kr. 0.52
10 æg	kr. 2.35
1 pk. tændstikker	kr. 0.40
barbersæbe	kr. 1.00
125 gr. kaffe	kr. 1.18
1 pund salt	kr. 0.15
1 kilo æbler	kr. 1.65
Lys og gas i 3 mdr. (2 vær.lejlighed)	kr. 37.42
½ kilo fiskefars	kr. 1.00
1 pk. Persil (vaskepulver)	kr. 0.85
1 avis	kr. 0.20
1 fl. exportfløde	kr. 0.38
1 rulle sytråd	kr. 0.26
Torsk + fiskesenep	kr. 2.60
Månedssabonnement på Politiken	kr. 5.35
1 franskbrød	kr. 0.53
Gummibukser t. spædbarn	kr. 0.70
Herresko forsålet	kr. 11.15
Fået rullet tøj	kr. 1.05
2 par snørebånd	kr. 0.70
8 bajerske pølser, 1 røget snitte, 2 spegesild	kr. 6.20

meget, afstanden blev på mange måder mindre mellem land og by.

Slagslunde har stadig beboere, som har levet i og med byen i de sidste 75 år, og har været med til at præge hele denne udvikling. De giver her udtryk for hver deres opfattelse af byen og det liv, der er levet, dengang før var nu. – Disse beretninger vil som facetter kaste lys på forskellige sider af byens liv og vil engang blive de vidner til fortidens historie, som den altid værende nutid vil bygge videre på.

Slagslunde 1939. ➔

Kildegården, 1939.

Husholdning på landet, 1891-1919

Maren Kirstine Larsen, Sigerslevøster

Maren Kirstine Larsen er født den 29. november 1891 på »Kildegården« i Slagslunde som det yngste af 10 børn. Maren er datter af gårdejer Hans Andersen og Ane Margrethe Andersen. Hun blev gift i Slagslunde kirke 26.6.1915 med Carl Valdemar Larsen, f. i Fårevejle 29.2.1896.

Maren gik i toklasset skole i rytterskolen først hos lærer Jensen, siden hos lærer Villadsen, som hun betegner som en »dejlig lærer«. »Han fortalte altid først for os, hvad vi skulle kunne. Det var der ikke mange der gjorde dengang. Så forstod vi det meget bedre, og behøvede

ikke at læse så meget, men vi skulle dog læse i biblen hver dag«.

»Min far kom fra Søsrum, han var født der, og min far og mor boede der i nogle år, men i 1887 købte han »Kildegården«, og de 3 yngste af os børn er født der. En af mine brødre, Christen, var født i Søsrum i 1885 og døde i 1958 – han blev gift med datteren på nabogården (Baunehøjgård), Anna. Anna og Christen byggede sig senere et hus i bygaden skråt over for »Kildegården«. Så havde jeg også en bror, Hans, og der måtte hentes jordemoder fra Slangerup, da han blev født, det var så grusom en snestorm, og det var endda den 19. april, de kørte med to skimlede heste for vognen, kan jeg huske.

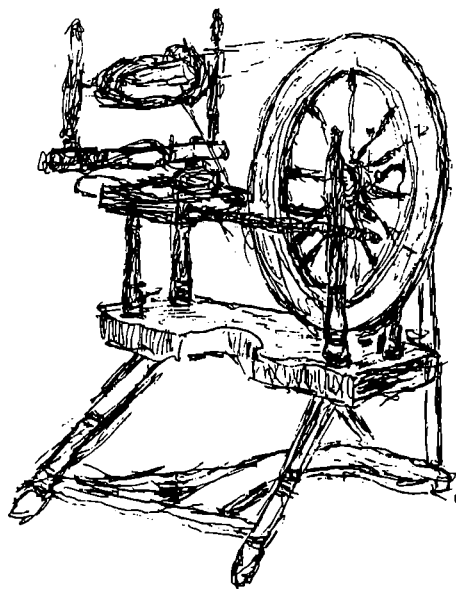
»Kildegården« var dengang det sidste hus på bygaden. Der var en slags trekant lige efter. På den sprang der en kilde, hvorom min far murede en brønd for at bevare vandet. Der havde ligget et lille gammelt hus, hvor der havde boet nogle meget gamle mennesker, men det blev revet ned, og pladsen blev lagt ud til kartofler.

Min far begyndte med at undermure alle længerne, det trængte de til, men den store lade har han ikke bygget, det gjorde Andreas Kjøller siden hen.

Stuehuset var mod syd ud mod haven, og køkkenet lå ved siden af med en stor åben skorsten. Den havde vi da i nogle år, og jeg husker, hvor tunge jerngryderne var, når de skulle løftes ned fra den krog, de hængte på over den åbne ild, men siden fik vi et stort komfur, hvor vi fyrede med tørv og brænde. Vi havde storstue og mellemstue og et mægtigt vaskeshus med to store gruekedler. Vi havde altid sådan en stor vask, og det var Karen Johannes', der lærte min mor at vaske – kedlerne brugte vi også, når vi skulle brygge øl. Så havde vi en stor kælder, den lå nedenunder dagligstuen – der havde

vi vores sulekar. Vi slagtede gris og får, og når de var parteret, blev de lagt i saltlage i karrene, så de kunne holde sig vinteren over, til vi igen fik frisk kød. Vi lavede jo selv alting dengang, f.eks. medisterpølser, spegepølser, fårepølser, blodpølser og vi havde altid en røget fårepølse hængende ved skorstenen. Så syltede vi meget, vi havde mange frugtbuske, men vi bagte ikke brød selv, det fik vi altid fra Ganløse mølle, som vi så levere rug til.

Og så havde vi meget at gøre med tøj. Vi var jo så mange; min mor syede selv alle drengenes tøj, men aldrig pigernes. Det gjorde Mine sypige, hun syede alting til mig, lige til jeg blev gift, og så strikkede vi. Vi havde så mange får, og min mor spandt selv al ulden. Vi strikkede vores strømper og al vores uldtøj. Jeg synes, vi strikkede altid.

Vi havde ikke gæster så tit, det var mest ved højtiderne og ved slagtetiderne. Så kom de og fik frisk sylte og blodpølse og fersk steg, det var jo ellers sjældent – så spillede de gerne kort, der var ikke meget

Kildegården 1906. Stående fra venstre gammel kone Kirsten, derefter fortælleren Maren Kirstine Larsen og Alfred Larsen. Siddende fra venstre Oluf Andersen og Andreas Andreassen (gift med fortællerens søster Margrethe).

drikkeri. Min far var med i bestyrelsen for sygekassen, så der var også sommetider møde hos os.

Men der var da også tid til at lege, da jeg var barn. Om sommeren legede vi næsten altid nede ved sprøjtehuset. Vi legede »Skjul« og »Tag-fat« og den slags, og så var der skovfesterne 2. pinsedag, dem glædede vi os altid til. Jeg løb næsten altid hjem derude fra for at se, når alle hestevognene kom hjem. Det så så festligt ud, når de kom i en lang række pyntede med grønt.

Lomme penge kendte vi ikke. Sommetider fik jeg 2 øre til at købe bolsjer for hos købmanden, og engang imellem fik

vi et kræmmerhus af ham, når vi skulle have en særlig stor kurv varer med hjem, ja, engang blev jeg såmænd budt en cigar af ham, men det var nu da en fejltagelse.

Min mor døde desværre da jeg var 13 år, og så blev jeg husmor på gården og skulle stå for det hele, og det gjorde jeg så, indtil jeg var 18 år. Da rejste jeg ud for at lære at sy hos min søster i Stenlille. Fritid var der ikke så meget af, men vi gik da i søndagsskole i præstegården, og i 1904 da forsamlingshuset blev bygget begyndte der at komme foredrag. Der var også folkemøder ude i skoven ved hængebøgen med foredrag og spisning; vi havde altid madpakker med.

Vi havde også en stor have, der skulle passes, hvor der bl.a. stod et meget stort gammelt pæretræ med sådan nogle dejlige pærer.

Vores brændsel var altid tørv eller brænde, mest tørv; vi havde jo tørvemoser, og min far solgte mange tørv. Han solgte også grise til slagteren i Frederikssund og mælk til mejeriet i Ganløse, og så byttede han sig sommetider til noget – engang byttede han et gammelt bornholmerur med et lille hængeur, det var vi meget glade for.

Vi havde koner til at hjælpe med at pille kartoflerne op om efteråret og de fik 1 kr. om dagen. Engang imellem havde vi også husmænd til hjælp, de arbejdede 6 dage om ugen og fik altid kosten. Jeg kan ikke huske, hvad de fik i penge.

Vi fik altid to retter mad til middag. Om sommeren altid frugtgrød som efterret og om vinteren altid vælling eller grød – det var næsten altid byggrød – til formad. Som sulemad fik vi ofte grøn-kålssuppe, ærter med flæsk eller kål, det var altid saltet flæsk. Vi spiste mange kartofler. Der kom en fiskemand med sin

vogn en gang om ugen med sild og torsk. Vi fik høns og kyllinger og ved slagtetider blodpølser med sirup. Vi levede skam godt, men der var mange fattige. De kom især rundt ved juletid og fik mad med hjem, f.eks. kød og brød og æg, det var jo slemt ikke at eje jord.

Byen var ikke så stor, jeg kendte da de fleste. Bl.a. boede der et stykke nede ad Bygaden en klog kone, som havde konsultation i Stenløse. Min yngste søn fik engang ringorm og havde været til læge flere gange, men det hjalp ikke. Så var vi henne hos hende, og hun tog en lillebitte smule brunt ormefrø af en slags fra en jordkule og smurte på, så gik det væk, og siden fik han det aldrig.

Ved gadekæret kvækkede frøer og skrubbudser – vi kunne høre dem kvække helt op til os – og storke var der mange af dengang. Der boede altid mindst to par i byen og sommetider flere.

»Men jeg blev jo gift i 1915, vi boede de første par år i Slagslunde i en lille ejendom, som vi solgte til »Schjellerupgård«, og siden flyttede vi til Lystrup, og jeg kom ikke så tit til Slagslunde mere efter, at min far døde i 1919«.

Proprietærdatter, 1899-1914

Valborg Thomsen, Ordrup

Valborg Thomsen er født den 15. febr. 1896 i Kolding som datter af proprietær Herman Kruse og hustru, Johanne F. Andersen. Hendes far ejede »Killebjerggård« ved Ågerup på Sjælland indtil ca. 1899, da han købte »Højstedgård« i Slagslunde, som han drev til 1917. Valborg Thomsen var godt 2 år, da hun kom til at bo i Slagslunde og flyttede derfra efter at være blevet viet af provst Christensen den 10. oktober 1914 i Slagslunde kirke til daværende løjtnant, senere oberst Otto Thomsen. – Oberst Thomsen var født den 10. juni 1886 i Vendsyssel og døde i 1957. I ægteskabet var en datter Anna Lise Kruse-Thomsen, f. 21. oktbr. 1915, gift med godsejer Preben Schall Holberg, hun døde i 1976.

»Desværre var der ikke mange børn for mig at lege med, jeg var jo enebarn, men jeg husker sognefogdens Olaf, Dagmar og Kristine. Skolegangen var det så som så med; mine forældre ville have, jeg skulle lære sprog og i det hele taget mere end man kunne lære i den skole, hvor bøndernes børn gik hveranden dag – der var vist en lærer Villadsen, som måske var meget god, men jeg fik nu privatlærerinde.

Først frøken Dencker, som blev gift med læge Christensen og derefter frøken Wentzel. Jeg var eneste elev, for der var ikke andre i omegnen, der kunne eller ville betale. Skolegangen begyndte kl. 9 om morgenen i spisestuen, den varede i 6 timer kun afbrudt af middagen. Jeg lærte skam meget: Engelsk – tysk – fransk – regning – matematik – dansk – bibelhistorie og sang, det sidste var jeg

især glad for. Præsten kom til min eksamen een gang om året, men han hørte mig kun i bibelhistorie, og det var en stor skuffelse for mig, når jeg nu havde lært alt det andet også; så fik han frokost eller middag bagefter. Senere kom jeg til fr. Mørchs skole i Hillerød. Der boede jeg som kostelev i nogle år og blev hentet hjem med hest og vogn, når der var ferie eller fridage og altid om lørdagen.

»Højstedgård« var sådan et vidunderligt sted, der var så dejligt, og den lå så smukt og så den pragtfulde have med lysthus – vi flagede altid på alle højtider. Der var masser af plads; der var borgestue, hvor folkene spiste, skolestue, dagligstue, spisestue, lærerindens stue og soveværelse, og så var der to rum ovenpå og et stort loft og al den øvrige plads, der altid er på en stor gård. Vi havde altid pige, ofte to, jeg kan huske, at de fik 10 kr. om måneden, og så havde vi naturligvis forkarl, røgttere, husmænd og koner, og vi havde også gartner til at ordne haven. Alexandersens datter, Anna, tjente hos os, og Kirstine kom hver dag og hjalp til; hun var gift med skomageren, og de boede i det lille hus ved vejen overfor skolen. Man kunne smutte ned gennem vores have til hende, de havde 2 døtre. Men som det dog ser ud nu det hele, alt er ødelagt ved den udstykning, de har lavet – jeg har været der på en køretur for nogle år siden, men vil aldrig komme der mere, tænk, at ødelægge sådan bare for penges skyld.

Jeg havde sådan et dejligt ungdomsliv der. Jeg red meget, og jeg kørte med hest og vogn alene gennem skoven til Slan-

gerup, hvor jeg fik klaverundervisning hos frøken Nielsen. Folk sagde, »at du dog tør«, men jeg var aldrig bange, jeg kørte altid alene eller red dertil.

Vi læste meget, holdt Berlingske Tidende og Frederiksborg amts Avis, og så havde vi altid så mange gæster fra København. Vi holdt baller, hvor der kom mange unge studerende, og de overnattede jo altid, bl.a. Gerdesfamilien fra Fredericia; mine forældre kendte jo så mange fra tidligere. Men vi kom da sandelig også sammen med omegnens folk, bl.a. proprietær Lauritz Andersen fra »Schjellerupgård«, og med Christen Christensens og Olaf Nielsens til kaffe, sommetider også til spisning og dans. Og så var der skovture og kaneture og pinsefesterne. De foregik i Slagslunde skov, og de spillede en stor rolle med karrusel og danseestrate og kaffetelt – derinde sad mine forældre altid og holdt lidt øje med mig. Der var også fugleskydning i skoven med musik, og der var gymnastik i forsamlingshuset, men der deltog jeg nu ikke. Den gamle fru Knudsen på »Nysted-

gård« samlede sommetider de unge piger fra Slagslunde og læste højt for dem; hun har vel syntes, de trængte til at kende lidt til litteraturen. Jeg kan huske, at hun læste »Landmandsliv«, og at Maren Andersen fra »Kildegården« var med. Præsten holdt også engang imellem foredragsaftener for de unge, og der var Maren og jeg også med – det var provst Christensen, han giftede sig siden med sin husbestyrerinde Kathrine og de flyttede til Tønder, og så fik vi pastor Prip.

Der var også en mølle. Og to købmænd, en lille forretning på hjørnet af vejen til Stenlille og så Karen Engelbrechtsens forretning der lå henne på gaden. Vores læge boede i Ølstykke. Når vi skulle have nyt tøj, tog vi til Hillerød, men mit udstyr fik jeg nu forresten i Frederikssund.

De vigtigste stunder i mit liv har jeg oplevet i Slagslunde, min dejligste ungdomstid, min forlovelse (jeg blev forlovet til hest i Ganløse Eged, da jeg var 18 år) og min vielse.«

Udsigt fra Slagslunde kirke over gadekæret mod møllen, 1920.

Møllerfamilien foran Slagslunde mølle ca. 1910. Ellen Nielsen står mellem sin far og mor.

Slagslunde Mølle, 1906-1934

Ellen Nielsen, Ganløse

Ellen Nielsen, født Pedersen, er født 8. april 1902 i Dagmarsgade i København, som det ældste barn af Laurits Pedersen og Alma Alvilda Jensen, men flyttede allerede samme år med sine forældre til Stenlille, hvor hendes farfar Jens Pedersen var møller.

»Min far, Laurits Pedersen var udlært som maler, da han på grund af astma ikke egnede sig så godt til at være møller. Han var født i 1873 og rejste efter sin læretid til København for at arbejde der, men i 1902 – under storlockouten – var

han nødt til med kone og barn at rejse tilbage til forældrene i Stenlille og tage del i arbejdet på møllen samtidig med, at han arbejdede rundt på gårdene. Efterhånden som han opdagede, at bønderne fra Slagslunde kørte til mølle rundt om: Veksø, Stenlille, Stenløse, begyndte han at spekulere på at bygge en i Slagslunde, hvor der aldrig tidligere havde været mølle. Helst ville han have overtaget Stenlille mølle, men hans far Jens Pedersen var i 1902 kun ca. 60 år og syntes, at det var alt for tidligt at holde op og heller ikke økonomisk muligt, så resultatet blev altså, at min far med møje fik lånt penge til at få bygget en mølle i Slagslunde, og den kom igang i 1906. Han gjorde meget af arbejdet selv for ikke at få en stor gæld, så det tog længere tid at få den færdig, end han havde regnet med. – Den blev bygget på Stenløsevejen lige før Søsุมvejen på byens sandhul, hvorfra man havde hentet sand til at strø på stuegulvene.

Vi blev efterhånden 7 børn, hvoraf der nu kun er min søster Thora og jeg tilbage. Knud døde som 4-årig af falsk strubehoste og Linda som 10-årig af difteritis; det var en stor sorg. Vi havde sådan et dejligt hjem, selv om jeg godt senere kunne se, at vi havde haft det småt. Mor syede og strikkede alting selv til os alle, hun bagte – vi fik lagkage hver søndag – vi havde høns og gris og en ged, som vi malkede, og vi var selvforsynende med bær og grøntsager. Vores have var jo sandjord, og grøntsagerne ville ikke rigtig gro, men vi lejede hvert år et stykke jord af sognefogden. Det lå lige overfor os, en lang trekant, hvor der både var et ret stort vandhul og et stykke eng, hvor far tit sov til middag. Det gav vi 11 kr. for om året, og der dyrkede vi mange ting.

Ved siden af os boede Peter Christensen og hans kone Kirstine Pe' Christens. Vi havde stengærde ind til deres have.

De var så flinke, og kom meget hos os sammen med sognefogdens til en kop kaffe.

Min far var meget interesseret i politik, han var radikal og var i sognerådet i 3 perioder. De fleste håndværkere var radikale, sognefogden var venstremand, så han og far diskuterede altid politik, de var meget uenige, men lige gode venner for det. Far sang tit et vers fra Blæksprutten: »Ned med Scavenius, Estrup og Ravn«, men vi unger måtte ikke synge det på gaden, for at han ikke skulle miste handelen med gårdmændene.

Vi havde også megen selskabelighed især med mureren, smeden og tømmeren. Først drak vi kaffe, og så spillede vi kort. Vi havde det altid så sjovt sammen. Tømmeren og hans kone Thora kom oppe fra Aagerup, og de havde en helt anden dialekt, det blev der gjort meget grin med. Min far læste også sommetider op for nogle af de unge, som kom hos os om aftenen, det kunne være »Jeppe på bjerget«. Der var sommetider bal i forsamlingshuset, og også mange gode foredrag. Jeg husker en nordmand, der fortalte om Norge med lysbilleder. Det har været ca. 1919, og der var altid mange tilstede, især håndværkerne, men aldrig provst Christensen eller lærer Villadsen. De sidste kom nu aldrig sammen med nogen. Jeg synes ikke, der var nogen standsforskel, vi kendte jo alle hinanden, »kom hinanden ved«, som det hedder idag og tog da også noget hensyn til hinanden. Jeg husker en gammel begravelseskik, man havde i Slagslunde. Hvis der var sket et dødsfald i byen, så brugte man altid at bage til den efterladte, hvad enten man skulle med til begravelsen eller ej; vi bagte f.eks. en stor kringle, da Ole Christensen var død. Det var for at spare de pårørende for ulejlighed og udgift, der kunne være nok endda, og så kunne man da hjælpe lidt på den måde.

Vi børn måtte aldrig tage imod drikkepenge, når vi gik i byen for en eller anden. Det kunne vi nu heller aldrig finde på, men f.eks. gamle Dorthe, som var meget fattig ville så gerne give lidt, så det blev somme tider til et bolsje.

*Dorthes hus på hjørnet af Tværstrædet/Stenløsevej.
Huset blev nedrevet i 1942.*

Jeg havde mange gode venner, vi var jo mange unge på møllen. Min bror Jens havde mange kammerater, og jeg kom meget sammen med Marie Christensen på »Egely« og senere som voksen kom jeg sammen med Verny Sommer (smedens kone) til hun døde. Men efterhånden blev der jo færre, de unge tog væk fra byen og fik arbejde andre steder.

Der blev drukket så meget, f.eks. under den første verdenskrig, da her var soldaterindkvartering. De holdt til i forsamlingshuset og nede på hjørnet hos købmand Carlsen – jeg husker, at far en aften kom hjem og sagde: »Sikke dog et leben dernede«.

Der var to købmænd i Slagslunde dengang, den ene på hjørnet af Stenløsevejen og Bygaden, jeg husker Ludvigsen og Carlsen, og henne på Bygaden husker jeg Engelbrechtsen, Peter Hansen og nu Jørgensen, men der blev også handlet meget i Ølstykke brugs. Min far havde

æggeregnskabet til Ølstykke brugs og samlede også ordresedler sammen en gang om ugen til brugsen, den var nemlig billigere med varerne end købmanden, og det var ikke så få, der handlede i brugsen efterhånden. En gang om ugen kom der så en gammel mand fra Ølstykke, Christoffer hed han, med varerne på en lille vogn med to islændere spændt for. Han endte altid med at sige: »Husk nu daanken!« – Man skulle jo aflevere den tomte petroleumsdunk, når man fik den fyldte.

Min far var også skatteopkræver, d.v.s. at han gik rundt til beboerne og krævede deres skat op, det gjorde man dengang. Det var nemlig ikke særligt indbringende at være møller i Slagslunde, så derfor påtog han sig gerne, hvad han ellers kunne få fat i af arbejde, når det ikke gik ud over mølleriet.

Vi havde hverken møllersvend eller møllerdreng til hjælp, det var der ikke råd til. Det kostede ca. 35 øre at få malet en tønde sæd indtil den 1. verdenskrig. Så blev alle varer dyrere, og far var nødt til at sætte prisen op til 50 øre pr. tønde. Når folk så kom og betalte deres regning, fik de altid øl eller kaffe, og det løb jo op altsammen. Desuden var der mange gårdmænd, der havde tjent godt under krigen, og mange af dem anskaffede sig kværn, så de selv kunne male, og så mistede vi de kunder.

Ellers var gangen i arbejdet omtrent sådan: Far stod tidligt op og begyndte med at kigge til Ganløse mølle og til Skenkelsømølle efter vindretningen, hvis de ellers var igang, ellers gik han op på vores højeste punkt og fugtede et par fingre og rakte armen op, således at han kunne mærke vindretningen. Møllen blev indtil 1924 drevet ved hjælp af vinden, hvorefter vi fik petroleumsmotor – der kom aldrig elektrisk kraft. Når han så kendte vindretningen, sejlede han den

på, d.v.s at sejlene blev rullet ud. De var rullet sammen om natten og når møllen ikke var igang iøvrigt. Så drejede han på et slags håndtag, således at møllehatten drejede, så vinden kunne få godt fat i sejlene. Der var et hjul inde i hatten, og vindkraften blev overført fra det hjul til en aksel, som trak møllens kværnsten, der bestod af to sten ovenpå hinanden, således at det hele korn kunne males, og så løb melet derfra gennem en tragt ned i sækkene. – Hvis vinden pludselig vendte, eller det blæste op, så gjaldt det om at være hurtig i vendingen, for ellers slog sejlene over, og det kunne forårsage en frygtelig ravage, og slemme ulykker.

Sommetider, men sjældent, var det vindstille i længere tid, og det kunne være så slemt, at man kunne komme til at mangle mel til brød. Jeg husker således, at far en julenat måtte stå hele natten og male, fordi det pludselig blev blæsevejr. Nogle af gårdmændene brugte det at komme til mølle som en form for samvær, hvor man i ro og mag kunne stå og få en snak. Jeg husker gårdmand Rasmus Rasmussen, han kom fra Stenlille, hvor der jo ellers var en mølle. Han kom altid kørende i sin ponyvogn med een sæk korn ad gangen bare for at få en sludder.

Mor døde desværre allerede i januar 1923, hun blev kun 40 år. Jeg havde da været ude at tjene i nogle år, bl.a. hos sognefogdens, hvor jeg var i 2 år, men så kom jeg hjem for at passe husholdningen og der var stadig 3 af mine søskende, der gik i skole, deriblandt min søster Linda, som jo desværre døde 2 måneder senere af difteritis. Og da glemmer jeg aldrig Kruse fra »Højstedgård«. Han kom over til far, så snart han hørte om min mors sygdom – hun lå på sygehuset i Frederikssund – og sagde til far, at han bare skulle sige til, så snart han havde brug for kørsel enten til stationen eller sygehuset, og så kom Kruse med sin ponyvogn omgående, det var nogle dejlige mennesker. Fru Kruse lånte mig altid bøger, og så diskuterede vi dem bagefter.

Far døde i november 1933, han blev 60 år. Jeg var blevet enke et halvt år før efter knap 5 års ægteskab og kom så hjem igen og passede ham, til han døde. Møllen blev solgt først i 1934 til en ung mand, der skulle giftes, men så slog hans forlovede op med ham, og han blev så fortvivlet, at han rev møllen ned og solgte så grund og hus bagefter, og så var det forbi med Slagslunde mølle – det har jeg altid været ked af«.

Smedefamilie i Slagslunde, 1908-1950

Verny Sommer Larsen, Slagslunde

Verny Sommer er født i København den 23. januar 1885 og kom som 5-årig til Veksø. I 1906 blev hun gift med Anders Søren Larsen og flyttede da sammen med ham til Slagslunde.

Anders Søren Larsen er født i Slagslunde den 13. februar 1882 og døde den 10. december 1950. Verny Larsen døde den 29. januar 1979. Verny og Anders Larsen købte smedien i Slagslunde i 1908, for 2900 kr.

»Det var mange penge dengang, så vi måtte kile på begge to. Jeg har da trukket i »det gamle sugeværk« (blæsebælg) i mange år, indtil vi fik elektricitet, og jeg har også slået med forhammeren – det

var nu så slemt for hænderne, at jeg ikke engang kunne dreje nøglen om i dørlåsen bagefter.

Det vigtigste arbejde var nok heste og vognbeslag, men vi lavede også plovskær og kartoffelskær og meget andet.

Hestebeslag var så dårligt betalt. I starten fik vi 55 øre for at sætte en ny sko på, altså 2 kr. og 20 øre for 4 nye sko. Det kostede 25 øre at få brækket en gammel sko af, hoven rettet til og den gamle sko sat på igen. At hvæsse et plovskær og et kartoffelskær var et meget stort arbejde, og jeg gøs, når vi skulle stå og hamre ud på sådan et skær.

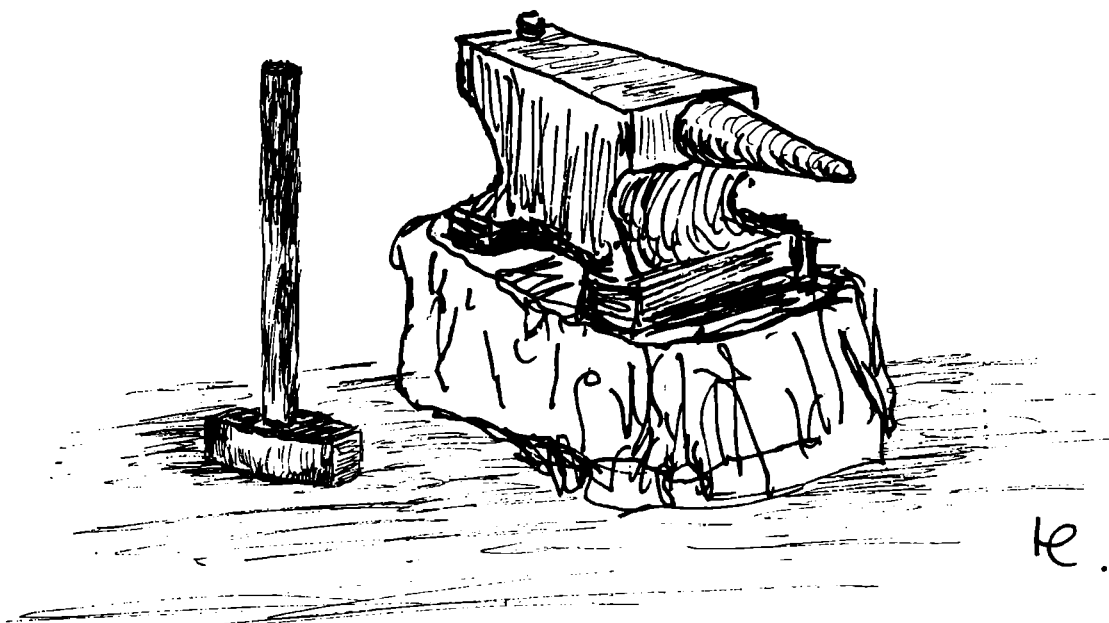

Smedien, ca. 1910. Bygningen tjente dengang også som bolig. Senere opførtes særskilt beboelse, og smedien blev ombygget og udvidet med værksted.

Slagslunde Sangforening 1912. I bageste række ses fra venstre: A.P. Andersen (Bakkegården), Smed Anders Larsen, Chresten Schellerup (søn af P.C.), Peter Schellerup (søn af P.C.), Oluf Nielsen (Birkedal) og Emil Hansen.

I forreste række fra venstre ses: Kristine Christensen (datter af P.C.), Kristine Nielsen (datter af Oluf Nielsen), P.C. (korets stifter og dirigent), Signe Mathiesen (Humblehavegård), Dagmar Nielsen (datter af Oluf Nielsen) og Verny Larsen.

Hesteskoene smedede min mand selv, når han havde tid, og så skulle jeg slå, naturligvis, men med tiden blev det for dyrt at lave dem selv; der gik jo mange kul til, for de skulle varmes så tit. Vi havde jo en lille dreng, og det gjorde ikke problemet mindre, at det meste af mit arbejde i smedien var om aftenen. Nogle gange tog vi drengen med ud, men så frøs han. Så satte min mand ham op ved essen, men det var ikke nogen god løsning, og derfor blev han for det meste alene inde i stuen. Der havde vi et skrivebord med sideskab. Det kravlede han ind under med katten under den ene arm og sin dukke under den anden. Så satte jeg en stol for, og så sad han derinde og legede, nogle gange i timevis, for min mand og jeg blev ved til vi var færdige; det skulle jo gerne blive til noget.

Under både den første og den sidste krig var der meget tørveskæring, og det gav smedene meget arbejde, så da havde vi både svend og læredreng.

Det kunne være meget besværligt at sko hestene ude fra tørvemoserne, for det var tit gamle udjente bryggerheste,

som blev købt billigt, og som ellers skulle have været slået ned. De var ømme og halte og kunne ikke stå stille, fordi det gjorde ondt alle steder. Ofte var det kun en dreng, der kom med hestene, og min mand måtte sommetider ringe og sige, at de måtte sende et par mand ned for at holde hestene, hvis de skulle sko.

De læredreng og svende, vi havde under de to krige, boede hos os, og de skulle ha' vasket, lappet og stoppet. Svendene betalte for det, men for drengenes vedkommende skulle vi selv sørge for det. Drengene kom aldrig fra private hjem – et par af dem ved jeg kom gennem fængselshjælpen.

Vor dag startede ved femtiden om morgenen. For det meste spiste vi havregrød om morgenen, og i de senere år fik min mand kogt sild. Jeg kunne ikke fordrage kogesild, da jeg ikke måtte vande dem ud. Vi drak ikke formiddagskaffe, så næste måltid var middagsmaden, som vi spiste kl. 12, hvis der da ikke kom nogen. Vi fik altid to retter varm mad, og når min mand havde hvilet sig lidt, fik vi eftermiddagskaffe. Kl. halv fem fik vi mid-

aften, som vi kaldte det, og ved 7-tiden om aftenen, fik vi te med smørrebrød. Mange gange tog min mand så ud til folk, som havde noget, han skulle lave, eller også gik vi begge ud og lavede hestesko. Så længe han var ung, var det ikke så slemt med disse ture, men jeg husker engang i de senere år af hans liv, at jeg så, hvordan det kneb for ham at komme op på cyklen med fire nye hestesko og beslagkassen bagpå.

Nogle af bønderne fra Slagslunde fandt i en kortere periode på at tage til smeden i Ganløse eller Søssum for at få nye sko lagt på hestene. Smedene der var lidt billigere, fordi de lagde skoene kolde på og derved sparede kul, mens min mand altid varmede dem, fordi de så passede fuldstændig til under hovene.

Jeg kan huske en episode med en af bønderne her fra byen, hvor karlen kom med hesten for at få lagt de 4 sko om. Min mand løftede hestens ben og sagde så til karlen: »Du kan gå hjem og sige til din husbond, at han kan gå til Ganløse og få lagt de sko om, for de sko har jeg ikke lagt på, og jeg vil ikke lægge sme-

dens sko fra Ganløse om«. »Hvorfor gjorde du dog det?« spurgte jeg min mand, da karlen var gået med hesten. »Sku' jeg lægge dem om, når han render til Ganløse for at spare en 5-øre, nej sådan leger vi ikke her.«

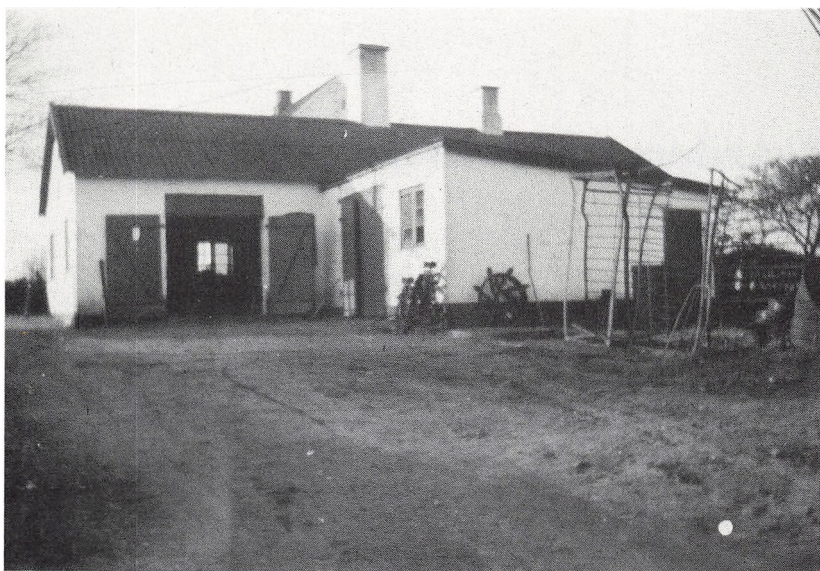
Men så kom ejeren selv farende; han var kendt for sit hidsige temperament. »Vil du ikke arbejde for mig? – Hvorfor ka' jeg int' få skoet min hest?«

»Jo, jeg vil da gerne sko din hest, men jeg lægger ikke de fire sko om, de har været lagt kolde under«.

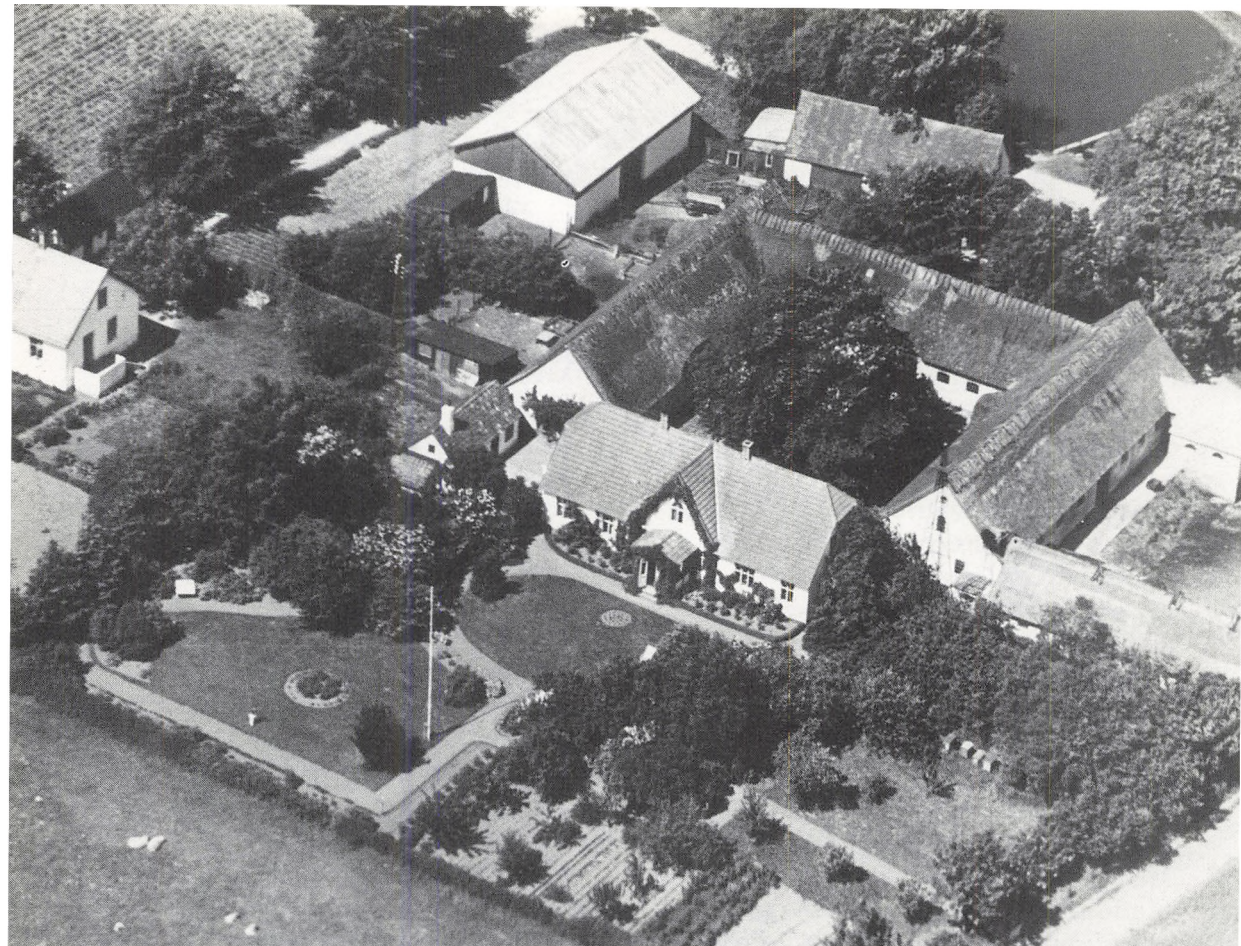
»Så tag da og læg 4 nye sko under«, sagde gårdmanden tilsidst efter nogen tids diskuterer.

Pengemæssigt klarede vi os, men det kunne være hårdt. Vi havde kun tre måneders kredit hos grosserereren, men vi måtte selv give kredit både i halve og hele år, og det uden at få renter. Det gav tit anledning til spektakler.

Jeg kan dog huske, at vi kun havde 4000 kr. i gæld, da min mand døde, så havde vi endda bygget et nye stuehus, værksted og til sidst et beslagsted, som nu er revet ned«.

Smedeværkstedet,
ca. 1950.

»Sognefogedgården« set fra syd. I baggrunden ses gadekæret.

Sognefogedgården, 1908-1972

Frede Rasmussen, Slagslunde

Frede Rasmussen er født 23. juni 1908 i Slagslunde på den gamle gård, der ligger ved gadekæret og præstegården kaldet »Sognefogedgården«. Han er søn af gård-ejer Rasmus Søren Rasmussen og dennes hustru Kirstine.

»I min fars tid var der dengang 2 karle og 2 piger foruden husmand og malkekone. Far gik meget op i hesteopdræt og havde avlshingst og stalden fuld af kreaturer, desuden var der grise, får og høns. Jeg blev født som nr. to af fem sø-

skende og kom tidligt med i landbrugsarbejdet. Det begyndte med, at jeg vogtede køer sammen med min lidt ældre søster. Vi gik jo kun i skole hveranden dag dengang. Jeg gik i Slagslunde rytterskole hos lærer Villadsen og megen tid gik med religion, vi havde seks timer hver uge, men ellers husker jeg bedst regning. En gang om året havde vi en sommerudflugt pr. hestevogn til Frederiksdal, hvor vi også sejlede på Lyngby sø og gik til Frilandsmuseet. Jeg var også engang med til København, hvor vi var i Tivoli og i Zoologisk have. Provst Christensens kone Katrine begyndte at holde søndagsskole, og siden fortsatte pastor Prip med ungdomsmøder. Der var såvidt jeg husker, aldrig nogen problemer med opførsel i skolen. De fleste, ja vel alle, arbejdede med derhjemme, det udfyldte megen tid og gav sund træthed; desuden var der altid nogen hjemme på grund af folkeholdet. Vi børn fik eget værelse, da vi var i konfirmationsalderen, da der blev lavet meget om i stuehuset.

Arbejdsdagen på gården begyndte ved 6-tiden. Der blev malket, og hestene blev fodret, vandet og striglet før morgenkaffen. Derefter blev der fodret og muget i kostalden, medens karlene kørte i marken med hestene. Der var frokost kl. 8.30–9, og vi fik gerne spegesild eller kogesild med fedtemad, pålægs- og kaffe. Så var der middag fra 12.30–13.30, så skulle vi være færdige med at drikke kaffe og klar til at køre i marken igen, og fyraften var kl. 18. – Til daglig spiste familien i køkkenet og folkene i folkestuen, den store stue blev kun brugt, når der var mange gæster, og så måtte man om vinteren begynde at fyre to dage, før gæsterne skulle komme. Man fyrede med brænde, tørv og koks. Vi havde fridag hveranden søndag, men hvis gårdspladsen ikke var blevet fejlet lørdag eftermiddag, det skulle den helst, så måtte man

gøre det søndag formiddag, kirkegangen var nemlig frivillig.

Jeg gik til gymnastik og til folkedans i forsamlingshuset og engang imellem i den kørende biograf »Hedebo«. Jeg så engang »Synnøve Solbakken«; det var også i forsamlingshuset.

Frederiksborg Amts Avis

Lillebilbiografen Hedebo spiller Onsdag Aften i Slagslunde og Mandag den 21. i Gandløse Filmen „Naar Syrenerne blomstrer“.

Annonce i Frederiksborg Amts Avis, 1930.

Det var almindeligt, at sønnen fortsatte faderens virksomhed, så jeg kom på landbrugsskole i Risskov 1927–28. Derefter var jeg elev på Tystofte forsøgsstation og bagefter en sommer forkarl på »Bjellekjær« i Søsum. Siden den sommer var jeg forkarl hjemme.

I villaen ved siden af os blev der indrettet en forskole fra nytår 1932, og der blev ansat en ung lærerinde Johanne Andersen. Vi blev gift sidst på året 1932, og samtidig fik gården indlagt elektricitet, og der blev indrettet et ekstra loftsværelse, så vi bedre kunne være der, men 4 år efter flyttede vi til »Tranemosegård« med vores lille datter. Den afhændede vi i 1941 og købte derefter villa »Hvidehøj«, men da der i 1939 blev bygget en ny forskole oppe i bygaden over for »Kildegården«, og den tidligere lille skole ved siden af »Sognefogedgården« altså blev ledig, solgte vi »Hvidehøj« og flyttede tilbage til vore »gamle« omgivelser i skolen.

Jeg var nu blevet forpagter af mine forældres gård og overtog den i 1950, hvor efter vi byttede bolig med dem.

Richard Hedberg med sit »omrejsende« tærskværk.

Der er sket store forandringer indenfor landbruget i min tid både med hensyn til besætning, maskiner, folkehold, ja, det hele. Den første traktor, som var petroleumsdrevet, kom til byen ca. 1918–20, selvbinderen kom omkring 1912–13, jeg tror, at det var »Højstedgård«, der fik den første, og det første damptærskværk, idet nogle bønder sluttede sig sammen og købte et kørende damptærskværk og lod det gå på omgang. Det var først drevet ved hjælp af kul, derefter petroleum og fra 1929 med elkraft. Samme år blev der oprettet en elektricitetsforening i byen, hvorefter hver enkelt betalte for indlæggelse af elektricitet; hos os på »Sognefogedgården« kostede det 2.400 kr.

Vi havde også noget, der hed »Klodsgilde«. Det var en tradition, der gik tilbage til den tid, da bønderne havde ret til frit at hente træ i skoven både til brændsel og gavntre. En udvisningsklods var en stor bøgekævle, og bønderne fik een om året til deling. Man var ca. 20 bønder om en klods, og fik i mange år et antal rummeter træ efter antallet af tønder hartkorn, men efterhånden blev det til en sum penge til hver bonde i stedet for,

således at man selv kunne købe sit gavntre i skoven. Træet brugte man til reparationer f.eks. af hestevogne, til indhegninger og meget andet. Husmændene havde ikke ret til det, og der var også et par gårde, der ikke var med – »Birkedal« og »Højstedgård«, hvorfor ved jeg ikke. Den dag træet blev hentet og fordelt, blev der holdt »Klodsgilde«, som gik på omgang hos bønderne, men traditionen ophørte engang i 1940erne«.

Tidligere kendte man hinanden bedre i byen. Den var ikke så stor, det var også langt lettere at få fat i et menneske, hvis man skulle ha' et eller andet sat istand, som man ikke selv kunne. Men ellers synes jeg nok, at min generation har taget hårdest fat ved landbruget i forhold til de foregående til trods for maskinerne – dels ville man jo gerne have flere goder og dels gerne være fri for folkeholdet, til gengæld har man så måttet arbejde længere og hårdere, så jeg ved snart ikke ...«

Frede Rasmussen blev sognefoged i 1953 efter sin far. Ordningen ophørte i 1972.

Sognefogedinstitutionen, som blev oprettet 1791, var borgerligt ombud.

Man blev udnævnt af amtmanden for en 3-årig periode og kunne beskikkes igen. En sognefoged havde mange forskelligartede pligter. Hans nærmeste foresatte var politimesteren, og af en »Vejledning for sognefogder« fra 1883 fremgår det, at han skulle være »en mand, hvis ord har betydning og som kan virke til gavn for god orden og god tone i sognet«.

Sognefogden skulle inddrive skatte-restancer, sørge for tilsyn med offentlige veje, sørge for helligdagsfreden, være tilstede ved ildebrande, være stævningssmand, foretage anholdelser i bestemte situationer, være behjælpelig med tilsyn med skove, føre tilsyn med at lovbestemmelser m.h.t. bygningers opførelse blev overholdt, anmelde smitsomme sygdomme til embedslægen, påse, at fredningsbestemmelser for skydning af vildt m.v. blev overholdt, føre dagbog over indtægter og udgifter, der kunne nævnes meget mere. Desuden var han lægdsmand, d.v.s. han førte lægdsrullen, skrev op hvem af de unge mænd i sognet, der var fyldt 18 år og udstedte lægdsbevis. Han medvirkede ved sessionen, hvor hans kendskab til de unge var en hjælp for udskrivningschefen til at bedømme deres egnethed til militærtjenesten. Under de to verdenskrige, da sikringsstyrkerne skulle indkvarteres rundt på gårdene, var det sognefogden, der meddelte forsvaret, hvor mange soldater de enkelte

gårde havde plads til o.l. Det var ikke altid lige nemt. Gårdene fik en meget ringe godtgørelse for indkvarteringen, og soldaterne kom ofte vadende ind med deres store sømbeslåede støvler. Heldigvis var der oprettet en samlingsplads ved gadekæret, hvor feltkøkkenet også stod. Det hændte da også, at der blev knyttet gode forbindelser med soldaterne, og disse venskaber holdt i mange år.

Under besættelsen 1940–45 skulle sognefogden sørge for det frivillige vagtværn og holde kontrol med, at folk mørkelagde deres vinduer, som de skulle. »Engang var der een, der ringede, at han skulle skydes, og jeg skyndte mig at rykke ud, men der var ikke noget i vejen. Det hele gik jævnt og stille«.

Efterhånden som de borgerlige vielser blev mere almindelige, hørte det også med til sognefogdens funktioner at være giftefoged. Det var ikke så lidt, der hørte til en sognefogeds hverv, og desuden skulle man – og det var meget vigtigt – altid sørge for at holde sig godt orienteret om de ændringer og tilføjelser, som lovgivningen medførte.

Sognefogderne i Slagslunde har altid haft en lang funktionstid. Frede Rasmussen kan oplyse, at der i dette århundrede kun har været tre, nemlig: Gårdejer Jens Nielsen, »Birkedal« fra ca. 1899–1924, Rasmus Søren Rasmussen fra 1924–1953 og Frede Rasmussen fra 1953–1972.

Soldater indkvarteret på Sognefogedgården, 1914.

Ungdomsaktiviteter, 1913-1939

Kaj Sommer Larsen, Skævinge

Kaj Sommer Larsen er født den 27. marts 1913 i Slagslunde som søn af smedemester Anders Larsen (født 13. februar 1882 i Slagslunde og hustru Vervy Sommer (født i København den 23. januar 1885)). Kaj Sommer Larsen blev i 1941 gift i Kregme kirke med Marie Nilsen og begyndte at drive landbrug og maskinstation i Skævinge samtidig med, at han drev sin fars smedie i Slagslunde i ca. 3 år. Den blev i 1953 solgt til en smed ved navn Bech, som døde få år efter, hvorefter enken lod den rive ned.

Kaj Sommer Larsen kom ind i en del bestyrelser i Skævinge, blev sognerådskasserer i kommunen, derefter sognerådsformand og siden 1970 borgmester i Skævinge kommune - i alt i 36 år.

Kaj Sommer Larsen trak sig tilbage for få år siden, men driver stadig sin gård og »ellers nyder jeg tilværelsen«.

Kaj Sommer Larsen gik i den gamle rytterskole, først hos lærer Villadsen og siden hos lærer Bille. »Jeg havde en meget fin skolegang. Hvis man dengang skulle læse videre, var det som regel Ballerup private realskole man kom på, men det var der ikke mange, der gjorde.

Jeg havde en dejlig barndom - om vinteren løb vi på skøjter og kælkede ude på gadekæret; der var også en fin kælkebakke i Ganløse Hessel. - I 30'erne kom der for resten motorbane derovre. Vi fiskede også meget; der var et stort moseterræn mellem Slagslunde og Stenløse med rigeligt vand, men nu er alle moserne udtørrede, fordi Københavns Vandforsyning skulle have deres vand derude fra.

Og så spillede vi også meget fodbold. Fodboldbanen lejede man jord til på en af gårdene, det gik på skift, og ellers så cyklede vi rundt. Vi var meget rundt i skovene - der var jo dejligt. Om vinteren var vi indendørs på gårdene rundt omkring, og det passede os godt, når de sagde til os: »Nu kan i drenge da ordne det her«, hvad enten det nu var at muge ud, fodre eller hjælp med det daglige arbejde. Det var jo en lille landsby, hvor vi alle sammen kendte hinanden.

Vi gik også i kirke. Jeg kan huske, jeg var der en gang, hvor der ikke var andre end mig og gamle Dorthe, og så forsangeren, lærer Bille og pastor Prip - det var ham der konfirmerede mig. Dengang jeg gik til forberedelse, blev vi sat til at skrive stil om salmeversene, og senere blev indholdet diskuteret; det lærte vi meget af.

Lærer Bille holdt en overgang sammenkomster i skolestuen med sang og spil. Da så pastor Witter kom til, holdt han også ungdomssammenkomster. Hans kone spillede for resten orgel i kirken og lod sin løn gå til forbedringer af den.

Vi havde da også en biograf - »Hedebo Bio« - der kom kørende og viste film i forsamlingshuset, bl.a. husker jeg »Gøsta Berlings Saga«.

Da jeg så var blevet konfirmeret, blev jeg taget ud af skolen. Der var aldrig tale om andet, og der var ingen, der spurgte, hvad man ville være - det var meget naturligt dengang - så jeg kom i lære hos min far i 1927 i smedien, og var der i 4 år,

til jeg var udlært. Der hørte jeg altid en masse bynyt; kunderne i smedien sad tit på filebænken og snakkede, og så kom smedens kone da sommetider og gav en kop formiddagskaffe. Men man tænkte ikke altid over, hvad man sådan hørte, jeg havde travlt med så meget andet. Jeg var bl.a. begyndt at drive forretning i et hjørne af smedien med at reparere cykler – det kunne de tit trænge til – siden også med at sælge dem, og efterhånden kom der også radioer til.

Jeg var desuden meget sportsinteresset, spillede meget fodbold og dansede folkedans. Der var folkedans både i Ganløse, Stenløse og Slangstrup; det var skam i klasse A, og jeg var med til det hele, så jeg havde travlt. Da jeg var 18 år, var jeg formand for Slagslunde Idrætsforening og var med til at lægge den sammen med Ganløse, så det blev til Slagslunde-

Ganløse idrætsforening. Så var der Ventsres Ungdom i Slangstrup; der blev jeg medlem, da jeg var 17 år. Der var mange politiske møder på Ganløse kro, en overgang var der ca. 60 medlemmer af V.U. i Slagslunde-Ganløse området; det var mange for så lille et område.

V.U. gjorde, at vi kom meget omkring. Det var dengang en pastor Brovang i Jørnlunde, som havde mange gode indfald. Det var en gammel højskolekreds, og der kom jeg tit over til ungdomsstævner og hørte mange ting, bl.a. var Steincke derude og tale.

Lærer Hansen i Nyvang gjorde også meget for de unge. Han lavede bl.a. en sangforening, et mandskor, hvor jeg var med som tenor; så var der festligheder i de forskellige foreninger, såsom julebaljerne og sommerfester – og fodbolden tog også stadigvæk megen tid.

Slagslunde Idrætsforenings fodboldhold 1933. I anden række til højre ses fortælleren, Kaj Sommer Larsen.

Jeg boede hjemme hele tiden, jeg skulle jo overtage smedien engang. Medens jeg var i smedelære gik jeg på teknisk skole i Frederikssund om aftenen og cyklede frem og tilbage – der var 19 km, så jeg havde madpakke med. Vi havde ikke fået matematik af nogen art i skolen, så der var nogle af os gamle drenge, der gerne ville ha' det på teknisk skole, og så

var der også autoteknik, det var spændende. Vi gik 5 aftener om ugen fra kl. 6-9. Jeg har aldrig følt det som en tung pligt, det var meget interessant. Og så kom jeg ellers i lære igen. Det var på maskinfabrikken »Fionia« i Frederikssund i 4 år. Det var forstanderen for teknisk skole, som syntes, jeg skulle prøve det – dengang boede jeg også hjemme«.

Arbejderfamilie, 1914-1970

Anna Jensen, Slagslunde

Anna Jensen er født den 10. marts 1893 i Græshave sogn på Lolland, hvor hendes far, Hans Jensen og hendes mor, Marie Henriksen, havde et mindre husmandssted. Anna kom til Slagslunde i 1914, og har boet her siden da.

Anna er den næst yngste af 5 børn, og kom efter sin konfirmation ud at tjene, først hos en herredsfoged i Nakskov, derefter på to gårde på Lolland, hvor hun kom til at arbejde sammen med tre polske piger, der arbejdede i roerne. De var

Anna Jensen fotograferet i sin stue, Slagslunde Bygade 21, i 1984.

fra Galizien (sydlige del af Polen) og var meget flittige og meget fattige, så de skulle spare meget. »De lærte mig lidt polsk, jeg kan såmænd lidt endnu. De kogte deres mad ude på marken i en spand og lavede kaffe i en kedel, de spiste tit bare kartofler og lidt salt. De gik i katolsk kirke inde i Nakskov, der var ca. otte km derind, så de tog deres støvler på nakken i en snor for at spare på dem, og når de kom til broen lige før byen, tog de dem på, man måtte ikke komme barbenet i kirke«.

Anna Jensen kom til Bakkegården i Slagslunde den 17. april 1914 som husbestyrerinde, og fik 25 kr. om måneden i løn. Her traf hun Jens Peder Jensen.

Jens Peder Jensen var født i Slagslunde den 1. august 1889. Han var ægte »slagslunder«, idet hans mor, Karen, var født her i byen i 1864. Hans far døde tidligt, mens hans mor levede i mange år.

Peder Jensen kom som 6-årig ud at tjene på gårdene. Siden blev han murerarbejdsmand i mange år, gik i tørvæne og arbejdede ved alt muligt, han var en stor, kraftig mand, som tog fat, hvor han kunne.

Han var soldat på Bådsmadsstrædes Kaserne i København og blev flyttet ud på »Røde Mølle« i Glostrup for at kunne køre proviant til kasernen. »Det var jo med heste, så det kunne de kun bruge landfolk til«. Sommetider mødte han en dame med hovedtørklæde og en spånkurv på armen. Hun hilste så pænt, så han hilste altid med pilsken igen, men vidste i øvrigt ikke hvem det var. Korporalen sagde, at det var dronning Alexandrine, men det troede Peder nu ikke på, men da det blev sommer, og hun fik sit hovedtørklæde af, så han, at det var rigtigt nok.

Peder Jensens arbejdstid var i mange år fra kl. 6–18, ofte til 19. Han arbejdede mest for en muremester Peter Hansen,

Ganløse, og i sin fritid passede han i flere år 10 enker i Slagslunde, d.v.s. han hjalp dem med at få deres huse kalket, såvede brænde og gjorde haverne i stand. I årene 1940–45 gik han mest i tørvæmserne. Peder Jensen var en kendt mand i Slagslunde, han var aldrig syg og arbejdede lige til sin død den 17. april 1956.

Anna og Peder Jensen blev gift i hendes hjemsgn Vestenskov på Lolland den 2. april 1915. »Der skulle lyses for os i kirken, og hvis man ikke blev viet inden tre uger efter, skulle der lyses igen, men vi blev gift. Det var et meget stille bryllup. Jeg havde en sparebøsse, som jeg fik, da jeg var eet år, sådan en stor høne af ler, ja jeg har den da endnu. Nu var jeg jo myndig, og så ville jeg have mine penge, og dem brugte vi så til min brudekjole og lidt møbler. Så kom vi til Slagslunde.

Peder er født i dette hus, som jeg bor i nu, men da jeg så det første gang, ville jeg ikke sætte mine ben der, før det var gjort i stand. Der så farligt ud, der var ingen vinduer i køkkenet, og der stod en alkove med gardiner i det ene hjørne, så vi lejede et hus. Det var lige i begyndelsen af 1915, og det gav vi 25 kr. om måneden for. Der boede vi så, mens det her blev sat i stand. Købmanden Peter Hansen og en tømrer gik i kaution for os, så vi kunne lavet huset om«.

Da Anna Jensen kom til Slagslunde, syntes hun, at det var som at blive sat 50 år tilbage i tiden, »man var mere fremmelige på Lolland med alting«.

»Fødsler her var altid hjemmefødsler. Jordemoderen boede i Søsum, og man brugte købmandens telefon, da der ikke var nogen offentlig, og ikke ret mange andre havde en. Lægen boede i Slangerup, og han kom sommetider kørende på cykel, dr. Hoffmeyer hed han, en flink mand. Dyr lægen boede også i Slangerup, og de to var de første her omkring, der fik biler.

Jens Peder Jensen lufter grisen.

Bygaden var i de første mange år jordvej. Vi smed altid opvaskevandet eller vaskevandet ud på den, vi havde jo ikke noget afløb. Så blev der asfalteret, og efterhånden blev vejen så høj, at vi var nødt til at smide vandet ud i »renden« eller i haven.

Da jeg kom hertil, var der to købmandsforretninger, en lille henne på hjørnet af Stenløsevejen, han hed Carl- sen, og havde en slags smugkro. Han havde noget, de kaldte slavecognac til een krone for en liter. Jeg mener ikke, der kom flere efter ham. I den anden købmandsforretning boede der først en købmand Engelbrechtsen, så kom Peter Hansen og så Børresen. I 1942 blev der bygget en etage på, og de sidste 15-16 år har købmand Svend Aage Jørgensen haft den. Der var også et brødudsalg længere henne ad gaden.

I 1960 fik jeg vand indlagt og træk og slip et par år senere – ellers fik vi vand fra en gammel kampestensbrønd omme bagved. Der var en lem over og sand i bunden, så den skulle tit renses. Når jeg vaskede, var det i en stor gammel jerngryde på komfuret, som kun kunne tage een spand vand, så det tog sin tid. Jeg fyrede med tørv eller brænde, mest tørv – Jeg vaskede forresten også for to mænd, to karle, der tjente på »Højstedgård«, det var jo ikke så let for dem at få vasket. Peder tog tit tjørn fra vejgrøfterne rundt om til at fyre med, det brændte så godt, men i 1947 byggede jeg så et vaskehusovre i det gamle hus.

I 1929 fik vi elektrisk lys i hele byen, men ikke i kirken, det var for dyrt. Koncertsangerinde Gunna Breuning-Storm, som boede nede ved Buresø, gav en koncert i kirken mod entre, for at vi kunne få lys indlagt, ligesom der blev afholdt bazar i præstegårdshaven.

Vi havde heller ikke noget rigtigt brandvæsen. Murermesteren var brand-

I Slagslunde Præstegaards Have

agtes **Søndag den 22. Juni** afholdt **BA-SAR** til Fordel for Installation af elektrisk Lys i Kirken.

Gaver til Bortlodning og Tombola modtages med Tak og bedes anmeldt i Præstegaarden senest den 25. Maj.

Announce fra Frederiksborg Amts Avis.

foged, men de kunne jo aldrig nå at redde noget alligevel. Det lille hus fra 1840, der ligger henne ved Stenløsevej og gadekæret, er det gamle sprøjtehus.

Omme på Stenløsevej på den anden side af »Renden«, lå smedjen. Smeden hed Anders Larsen, og når de kom med hestene, der skulle sko, trak de altid her gennem strædet. Det var jo det nærmeste for bønderne, så behøvede de ikke at trække rundt om Stenløsevejen. Somme tider var det med fem heste ude fra tørvemoserne ved skoven, og det var der jo slet ikke plads til, strædet var alt for snævert, så hestene ramte mine vinduer og slog dem i stykker. Det gjorde de tit, og det havde jeg ikke penge til. Det nyttede ikke at klage over det, heller ikke at jeg sagde det til sognerådsformanden, »det kunne han ikke tage sig af«. Men så tog jeg i audiens hos Steincke og fik lov til at spærre strædet med en bom og plante nogle graner. Jeg plantede dem i runde jernringe mage til dem, man har omkring sulekar. Så støbte jeg cement omkring, og så var de færdige med at trække hestene igennem. Jeg lavede det hele selv. Dengang havde jeg arvet det andet hus lige over for, så strædet var faktisk privat, hvad Steincke også sagde.

I krigsårene gik jeg også i tørvene for at tjene lidt ekstra, først i Bakkegårdens moser, siden i Kildegårdens moser. Jeg fik 133 kr. om ugen, det var i 1944. Kildegårdens tørv var meget lette, de var ikke så gode som de andre – dens jord lå ned

Tørvesjak fra Slagslunde, 1943.

Anna i tøruene.

ad Klokketildevæjen, og der stakkede man også tørvæne, somme tider på Schjellerupgårds jorde – jeg kan huske, at Peter Christensen og hans sønner kom og kiggede på mig, som om jeg var et mærkeligt dyr.

Det var ikke nemt at komme nogen steder, man måtte i mange år gå til Stenløse station. Den allerførste busforbindelse gik fra Hornsherred til Måløv, men den holdt op igen, og så havde vi ikke nogen i flere år. Den næste bus vi fik, kørte mellem Ballerup og Slangerup, og desuden kunne vi komme med toget fra Slangerup over Værløse til København. Kommunekontoret lå i Ganløse på Jagtgården, fordi der boede sognerådsformanden, der cyklede eller gik vi hen, ja, nogen kørte jo med hestevogn.

Efterhånden som man vænnede sig til at bo her, kom man jo til at kende flere, og kom f.eks. til fødselsdage hos hinanden. Slagslunde–Ganløse var jo en lille kommune, vi betalte ikke så meget i skat som nu – men vi havde jo heller ikke så meget.

Der var mange, der solgte »De Arbejdsløses Blad« eller »Arbejde Adler«, – det ku' de jo sagtens sige – så tiggede man nemlig ikke, men havde et lovligt arbejde. Der var også mange skærslibere, som kom med deres slibebør. De gik fra sted til sted og sov tit i høstakke. Der kom een, som plejede at råbe: »Du har vel ikke et par kolde kartofler?« – Så kogte jeg flere, end vi skulle bruge, og så kom han ind og fik kaffe, han lavede lidt småting for mig, vindueskroge og sådan noget, det var Peder ikke så god til, det skulle helst være store tunge ting, han havde jo så mange kræfter. Der kom også en, der sang. Han var en meget høj mand, der engang havde læst til præst, men det glippede for ham. Når han fik kaffe, gav han altid en blomsterpind, som han selv havde snittet. – Så gik han syngende op ad gaden

og stod stille foran husene, børnene fulgte efter, det kunne jeg nu ikke lide. Det var i begyndelsen af 30-erne, alt var så småt dengang. Vi fik 20 kr. om ugen i understøttelse, så blev der trukket 3 kr. i kontingent, så var der 17 kr. til to voksne og tre børn, men vi klarede os da. Vi havde kartofler og grøntsager i haven og kunne købe mælk på gårdene – det var jo værre for dem inde i byerne – og så syede jeg mit tøj om til børnene, så de kunne se lidt ordentlige ud, de voksede jo.

Bønderne var jo mest venstrefolk, købmanden var for det meste højre, men så begyndte socialdemokratiet at komme frem. Der meldte jeg mig ind i 1917, og er nu æresmedlem. Jeg tager da stadig til fagforeningssammenkomster i Stenløse. Min far syntes det var frygteligt, at jeg meldte mig ind, han var jo venstre. Jeg var såmænd engang opstillet til kommunevalget, men vi var jo ikke så mange socialdemokrater hernede, så vi kunne ikke få valgt nogen ind. Jeg har nu altid været politisk interesseret, det var min mand slet ikke.

Anna med sin Velo, 1957.

Husmandsforeningen havde et husholdningsudvalg, som jeg var medlem af, og i sygekassen, som var privat indtil

1938/39, var jeg i bestyrelsen og inkassator. Det var ikke så nemt for os fattige at få sygehjælp. F.eks. fik min ældste datter da hun brækkede benet, og lå på hospital i over 1/2 år – det var i 1932 – kun 1 kr. om dagen i sygedagpenge. Så ville sygekassen ikke have hende mere, og det var jo netop nu, hun trængte. Så rejste jeg ind til Steincke igen og klagede over det. Den nye sociallov var lige på trapperne, og så gik det da i orden. Forresten rejste jeg da rundt både på Fyn og i Jylland på oplysningsmøder for socialdemokratiet for at fortælle om den nye sociallov.

Med hensyn til forlystelser og den slags havde vi jo forsamlingshuset omme på Stenløsevej. Det var en murer og en skomager, der bestyrede det og der skete meget. Den selskabelige forening havde dilettantkomedie hver vinter. Alle, der kunne og ville, var med.

Min mand ville ikke så gerne ud, men jeg gik nu altid derop og så på det. Der var også en danseskole og der blev spillet musik. Der kom en biografbil hver måned, den holdt omme på pladsen ved

forsamlingshuset, og så var der bal bag-efter. Der kom en krokarl, som hed Lars, med øl fra Ganløse kro, forsamlingshuset havde nemlig ingen bevilling. Endvidere var der pinsefesterne i skoven. Folk drak så meget dengang. Brændevin var jo billigt. De første år, jeg boede her, kostede en pægl 24 øre. Jeg kan huske en, der hed Andrés, som havde været med i 1864. Vi havde en del soldater heroppe under 1. verdenskrig, og når de ikke gjorde honnør for ham, sagde han altid til dem: »I har vist ikke set, hvem jeg er?« Han gik med det her røde bånd som dannebrogsmænd, men han drak meget. Jeg kan huske, at da klokkerkonen engang skulle ringe solen op ved juletid, og det havde været snestorm om natten, faldt hun over en stor bunke sne, det var Andrés, der havde ligget der hele natten, men sneen havde reddet ham. Ja, det var forfærdeligt, men sådan var det, og der var flere end ham.

Jeg synes, her var et meget godt sammenhold i byen, folk var almindelige også med religion, ja der var lidt mis-

Karens hus i strædet (Slagshunde Bygade 23).

sionsk, der var en missionsk præst i nogle år, og ellers var det mest klokkeren og læreren.

Vi havde også en »klog kone«. Hun helbrødte mange ved at stryge dem. Engang var det en 14-årig pige, der blev behandlet. Første gang hun kom, var det i en hestevogn med halm i, og to mand bar hende ind. Anden gang kunne hun gå med støtte og tredie gang blev hun helt rask. Den kloge kone hed Karen, og hun boede lige over for mig i det hus, jeg siden fik. Engang i 1927 kom hun og sagde: »Kan du skaffe mig en bil?« »Hvor skal du dog hen?« »Ja, du skal med, og vi skal til Frederikssund til Baadsgaard, du skal have mit hus, når jeg er død«. Hun havde ellers en søstersøn, men ham så

hun næsten aldrig. Hun sad forresten også tit hos mindre børn og læste højt, hvis de var syge, det var de glade for. Ja, sådan fik jeg altså det hus, og der boede så min ældste datter de første år, hun var gift.

Karen kom på »De gamles Hjem« i Slangerup et par år efter. Jeg var tit ude at se til hende. Hun fik kun 10 kr. om måneden i lommepenge, så jeg tog gerne lidt hjemmebagte småkager og en flaske vin med. Så fik vi os et lille glas, men det var ikke så velset, herregud. Dengang havde Slagslunde nogle pladser på alderdomshjemmet derude, men så byggede man alderdomshjemmet i Stenløse – jeg tror det var i 1953, så nu skal vi altså derhen«.

En gårdmandskones erindringer, 1917-1967

Mariane Henriksen, Slagslunde

Fru Mariane Henriksen er født den 17. maj 1890 i Havnsø som den yngste i en søskendeflok på 10. Som ung pige var Mariane Henriksen (dengang Mariane Nielsen) ude på flere gårde for at lære husholdning, og i 1913 kom hun som betalende elev på godset Ravnholm, for at lære det man kaldte »finere husholdning«.

På samme tid var der kommet en ny forvalter på Egemark; en flot fyr med uniform og lange støvler og det hele. Det var Julius Henriksen, født den 8. juni 1879 i Serridslev ved Horsens.

»Vi blev gift og købte i Tornved ved Jyderup en gård, som vi gav 42.000 kr. for. Vi ville nu gerne have noget større, så vi kiggede i avisen og så, at Højstedgård i Slagslunde var til salg. Vi tog straks derop kiggede på den og skrev slutseddelen samme dag. Den kostede 55.000 kr. med 64 tdr. land og maskiner, men uden besætning. Det var i 1917; jeg var gravid, så det skulle gå stærkt.

Vi holdt så auktion i Tornved, hvor vi fik gården solgt for 48.000 kr. uden besætning; den ville vi have med til Slagslunde.

Kreaturer og heste blev kørt til Jyderup station, læsset på jernbanevogne og kørt til Stenløse station, hvorfra man drev dem ad landevejen til Slagslunde. Alt indboet kom op i en flyttevogn, der blev kørt til Jyderup station, hvor den kom op i en jernbanevogn. Den kunne imidlertid ikke blive læsset af i Stenløse, for der havde man ingen enderampe, som flyttevognen kunne køres

ud på, så den måtte køres til Ølstykke. Der holdt en vognmand med et par store heste, som blev spændt for flyttevognen, og så gik det ad Slagslunde til – i en forrygende snestorm.

Det gik meget godt, indtil de nåede den sidste bakke før byen – den var helt lukket af sneen. Der blev de hængende og måtte så sende bud efter et par hjælpeheste fra en vognmand i Ganløse. De slæbte så flyttevognen igennem med de fire store heste; men idet de drejede ind ad indkørslen til Højstedgård – indkørslen lå lige overfor kirken – blev flyttevognen hængende på den store sten, som endnu står ved det store egetræ. Der hentede vi så alle møblerne, stadigvæk i snestorm.

Det var vores indtog på Højstedgård den 1. april 1917.

Slagslunde var en meget lille by den gang og ret langt tilbage. Da jeg skulle have Kaj, han er født på min fødselsdag i 1917, skulle min mand køre efter jordemoderen, som boede i Søsum, og det glemmer jeg aldrig.

Hun blev meget fornærmet over, at min mand kun hentede hende i én-spændervogn. Han fik hende da overtalt til at komme med, og sådan set havde hun jo ret, for man skulle for en sikkerheds skyld helst have to heste for, når man kørte efter læge eller jordemoder – men det skulle jo gå stærkt, så det havde vi ikke tænkt på. Og tænk, så kom hun i hjemmestrikket uldvest og med et gråt nusset forklæde på, og det skiftede hun ikke, mens jeg fødte. Nå,

det gik da godt, men det var jeg ikke vant til at se andre steder fra.

Jeg skulle jo hver dag sørge for, at der kom mad på bordet. Der skulle laves morgenmad, frokost og middagsmad, og om eftermiddagen skulle der laves eftermiddagskaffe, lige som der på varme dage skulle serveres en kop øl om formiddagen.

Mariane Henriksen i køkkenet, 1941.

Familien bestod af fire personer, min mor, min mand, Kaj og jeg selv, og så havde vi næsten altid en fodermester og mindst een karl, om sommeren to, og desuden havde jeg for det meste en pige til hjælp. Min mor boede hos os til hun døde 86 år gammel, og hun hjalp til med at passe Kaj, så jeg fik mere tid til mit øvrige arbejde. Til daglig var vi bare os, men i travle perioder som høst og tærskning, kunne vi godt være det dobbelte til frokost og middag.

Vashedag på Højstedgård.

De fleste ting, vi brugte i den daglige husholdning, fik vi fra gården. Kødet fik vi ved at slagte en kalv eller en gris, og vi havde også en del fjerkræ, mest høns og ænder.

Hvert forår købte vi 200 daggamle kyllinger. Hønekyllingerne blev holdt for æggenes skyld, mens hanekyllinger blev fedet op og solgt, når de havde nået slagtestørrelse.

Vi købte også hvert år et halvt hundrede andeæg, som vi lod skrukhønerne ruge ud. De ællinger, der kom ud af det, blev ligesom hanekyllingerne fedet op, og til efteråret var de så klar til at blive solgt.

Æggene fra hønsene blev samlet ind hver dag, og de der ikke blev brugt i husholdningen, blev solgt hos købmanden. Kyllinger og ænder krævede noget mere arbejde, når de skulle sælges. Vi slagtede dem selv og gjorde dem klar, så de var lige til at putte i ovnen eller gryden, og da de jo skulle se så indbydende ud som muligt, blev de vasket i sæbespån, for så blev de lige som marcipan at se på.

Vi havde også en stor urtehave, som skulle passes. Den var vel på størrelse

med en villagrund, og her dyrkede vi de kartofler og grøntsager samt den frugt, som vi skulle bruge i årets løb. Den blev gravet om foråret, og så blev der sået og plantet, og når frugten var moden, blev den skyllet eller henkogt, så den kunne holde sig vinteren over.

Der blev dog også tid til andet end arbejde. I de første år vi boede her, var der en foredragsforening, hvor folk fra byen på skift var formænd. Foredragene blev holdt i det gamle forsamlingshus.

Vi havde også en kortspilklub, hvor mændene spillede lhombre, og vi koner spillede whist.

Mulighederne for at låne bøger var temmelig begrænsede, men vi havde jo Frederiksborg Amt's Avis og Familiejournalen, og så var vi næsten altid med, når der skete noget i forsamlingshuset.

Da den nye skole kom i trediveerne, begyndte præsten, han hed Kaj Hansen, at undervise i engelsk om aftenen, og noget senere kom der en lærerinde, som underviste i porcelænsmaling.

Kort før udbruddet af anden verdenskrig fik vi indlagt w.c. og bad, som vi naturligvis var meget glade for. På samme tid havde vi 14 soldater og 1 officer indkvarteret. Vi spillede kort med dem hver aften, det var hjerterfri, og efter de var rejst herfra, fik vi et stort flot fad med et nyt sæt spillekort oveni.

I 1945 blev Kaj og Inger gift, og så købte vi Hvidehøj af den gamle sognefoged Rasmussen. Huset var bygget i 1914 til en enke fra Schellerupgård og hendes datter.

Jorden til det lille frysehus blev i 1951 solgt til en andelsforening for 100 kr. I frysehuset var der en snes frysebokse, som medlemmerne kunne leje ret billigt.

Og tænk, så brændte avlsbygningerne til Højstedgård ned nytårsnat 1966/67. Det var en nytårsraket, som kom på afveje, og landede på taget og satte ild i det. Slagslunde var jo blevet større siden vi flyttede hertil, og derfor blev gården flyttet ud på Ganløsevejen, hvor den nu ligger«

Skomagerens søn, 1918–1931

Hubert Dideriksen, Slagslunde

Hubert Didrichsen er født 29. marts 1916 og har boet i Slagslunde fra 1918–1931 og igen fra midt i 70erne.

Hubert Didrichsen er plejesøn af skomager Peter Andersen, som var gift med hans mor Ane Kirstine, født Didrichsen.

Hubert Didrichsen gik ligesom alle andre børn i rytterskolen henne ved gadekæret – først hos lærer Villadsen, siden hos lærer Bille, der begge betegnes som strenge men dygtige.

»Det var en dejlig tid at være barn i og et dejligt sted at være det, alle kendte hinanden, og der var mange steder at lege f.eks. på møllen, hvor jeg legede meget med Møller-Jens. Vi plejede at hejse hinanden op og ned i sækkene, så

vi sommetider var ved at blive kvalt, og mølleren måtte jo ikke se det – så faldt der brænde ned. Jeg kom også på alle gårdene i byen og rundt omkring ved Buresø, der var vel ca. 30–35 unge mennesker i skolen i min tid, og efter hvert års afslutning gik man i sluttet trop ned til søen og købte slik hos en gammel købmand dernede; vi havde som regel en tiøre til at købe for. Sidst i tyverne, tror jeg, kom der en motorbane omme ved bakkerne i skoven ved Ganløse. Den lå, når man kommer fra Slagslunde, på venstre hånd inde i skoven lige efter det meget skarpe sving på vejen til Ganløse. Den bestod faktisk af et meget stort hul, hvor der vel var ca. 25 m op til siderne og

Skomagerens hus, »Hytten«, Bygaden 4.

et stort vandhul i midten og ingen beplantning overhovedet – der kørte Sv. Aage Engstrøm og Morian Hansen om søndagen bakkeløb, som det kaldtes, det var ikke helt ufarligt, der holdt i alle tilfælde altid en ambulance parat – jeg tror ikke, det kostede noget at komme ind og se på det, jeg er ihvertfald altid smuttet igennem, det gjorde alle vi drenge. Jeg mener, at man holdt op med at bruge banen ca. midt i trediverne, den var der vel nok en 6–8 år.

Min far Peter Andersen var født 1865 ude ved Buresø – han var skomager, og da jeg »kom til« boede han og mor i »Hytten«, som de havde købt af en murer for en billig penge. Min far havde nu ikke altid været skomager. Hans forældre havde haft det, som man kalder et lille sted med lidt jord ude ved Buresø, og det passede han og arbejdede samtidig på kalkværket i Farum – det var i 1890'erne. Det var lange arbejdsdage, for man gik eller rettere travede altid dengang, der var ikke andre muligheder, så det var meget tidligt op og også tidligt i seng, så sparede man også på den dyre petroleum til lys.

Fra jeg kan huske, og det er fra ca. først i tyverne, arbejdede far i tørvemoserne om sommeren fra kl. 7–18, han skar »til hælvten«. Dvs.: Der var en gårdejer i Stenlille, Lind hed han, som ejede en tørvemose, og min far skar tørvene op, stakkede dem, tørrede dem og solgte dem, ordnede med andre ord det hele for Lind, og så delte han og far de penge, der kom ind for tørvene. Men før han gik i tørvene, reparerede han sko. Han stod altid op kl. 3, senest halv 4 om sommeren og forsålede og syede sko, før han gik i mosen. Om efteråret arbejdede han på gårdene med f.eks. at tage kartofler op, og hvad der ellers kunne falde for, men om vinteren »skomagererede« han hele dagen. Han sad på en meget lav stol med

sine læster liggende ved siden af. De var i forskellige størrelser alt efter hvilket skonummer folk brugte. Når han forsålede sko, brugte han træpløkker til at sætte sålen fast med. Når sålen var skåret til, varmede han pløkkerne, slog dem i og sleb dem bagefter. Støvler randsyede han, så holdt de bedre, de blev syet sammen med hørgarn, der blev smurt ind i beg. Jeg tror, at det kostede 2,50 kr. – 3,50 kr. for en forsåling og kr. 1,50 for at få en sko bagflippet.

Det var et ret lille værelse, han brugte, det var vores daglige opholdssted, og der stod en kakkelovn, som om vinteren var fyret op med brænde; der var gloende hedt, men til gengæld var der iskoldt i soveværelset, hvor der aldrig blev fyret, der var tit frost på ruderne. Vi havde halm i sengen i stedet for madrasser. Det lundede, og når det var nyt, duftede det dejligt.

Vi fik morgenkaffe ved halv sytiden, og især om vinteren saltede kogesild

Skomageren ved sin slibesten, ca. 1930.

med fedtemad sådan ved 9-tiden, midt-dagsmad ved 12–13 tiden, eftermiddagskaffe og aftensmad ved halv syvtiden, og vi gik sjældent i seng senere end ved 9-tiden. Selskabelighed var der ikke så meget af, men far og mor spillede da kort med enkelte familier; jeg tror, det var whist.

Min mor gik ud og hjalp til på gårdene, bl.a. på »Højstedgård«. Hun malkede også og fik kr. 40.- pr. måned for at malke 20 køer 2 gange om dagen. Hun gik meget ud og hjalp folk, der var i nød, det kunne hun slet ikke lade være med, – f.eks. hvor »Brobæk« ligger nu, lå dengang en gammel rønne med nogle meget fattige mennesker, og dem gik hun tit over for at hjælpe.

Slagslunde var i min drengetid en meget lille by, hvor der ikke skete ret meget. Et par af beboerne henne på gaden sloges engang imellem korporligt om bagateller, det resulterede i »blå øjne«, men ellers var der ret fredsommeligt.

Der var to forretninger: Købmanden og brødsalget. Købmanden havde åbent lørdag aften til kl. 10 eller 22 – som vi siger nu, og vi børn sørgede næsten altid for at komme et ærinde derhen for mor om lørdagen, for så fik man altid et stort kræmmerhus bolsjer, – men kun ét til hver husstand og kun om lørdagen, så det gjaldt om at finde på aldrig så lidt at købe. – Brødsalget var i mange år henne i forsamlingshuset på Stenløsevejen. Det var Anders »Bor«, der havde det; han boede på første sal og hed »Bor«, fordi han også var en slags vejmand og sprængte de store sten ved hjælp af et bor. Når der skulle være fest i forsamlingshuset, så blev brødet fjernet og sat ud i udhuset, så det ikke blev alt for støvet, når der blev danset.

Der var jo flere originaler dengang end nu. Inde ved siden af os boede der

en ældre svensk dame, Emma Schulin, hun gik altid rundt med en pisk og slog efter hønsene, hvis der løb nogle ind til hende. Så husker jeg en mand fra Kjellerup i Midtjylland, han havde været indkvarteret hos mine forældre i 1917–18 og blev ved med at komme og besøge os til sidst i tyverne. Han *gik* hele vejen over til os, hakkede roer eller andet arbejde undervejs og *gik* hjem igen, han sagde næsten aldrig noget, men må åbenbart have hygget sig.

Engang imellem var der desværre ildebrand, og det gik næsten altid sådan, at huset eller gården brændte ned. Sprøjten stod i det gamle sprøjtehus, kirkeklokkerne ringede, så man kunne høre det allevegne, folk blev hentet hjem fra marken med deres heste, som blev spændt for ladvognen, hvorpå sprøjten blev placeret. Andre vogne havde mælkeunger med vand i, og så gik det afsted til brandstedet, men desværre var der tit store huller i brandslangerne, så det hjalp ikke meget. Falck fra Frederiks-sund kom også, men den lokale brand-sprøjte skulle altid af sted. I tordenvejrgik min far altid rundt med en lang kniv i hånden for at kunne skære heste og køer løse fra deres tøj, hvis der skulle blive brand.

Jeg kom ud at tjene, da jeg var 14 år i sommeren 1930, det var på Egely, og for sommeren fik jeg 100 kr. og kosten, – vinteren efter var jeg på Schjellerupgård og fik 80 kr. med en arbejdstid fra kl. 5–18.

Min mor døde i 1936 63 år gammel og min far i 1938, da han var 73 år, han havde aldrig været syg, men fik lungebetændelse i påsken 1938 og døde skærtorsdag, og jeg var da heldigvis lige kommet hjem – jeg var nemlig begyndt at arbejde i København i 1931. Vores hus blev solgt til en kakkeloovnsmand fra Korsgade i København for 3.500 kr., men han boede der kun ganske kort«.

Dreng i Slagslunde, 1922-1937

Svend Aage Sylvest Jensen, Gladsaxe

Svend Aage Sylvest Jensen er født 1. februar 1922 i Slagslunde som søn af Carl Sylvest Jensen og Karla Christiane Jensen. Hans far var født i Slagslunde og døde samme sted i 1935, mens hans mor var fra Svendborg. »Højbroen til Tåsinge står på en del af min morfars jord«. Hun døde i september 1975 i Slagslunde. Svend Aage var nr. 4 af 7 søskende, nemlig Johannes, født 1917, han druknede som 17-årig i Hillerød slotssø, Jørgen, født 1918, Helge, født 1920, fortælleren, født 1922, Ellen, født 1925, Erik, født 1926 og Ruth, født 1928.

Svend Aage boede med sin familie i det lille hus, som ligger lige over for rytterskolen. Huset var ombygget af stalde, som havde tilhørt skolen, da den blev bygget. Svend Aage gik i to-klasset skole hos lærer Bille i rytterskolen. Han gik kun i skole hver anden dag, og husker bedst sin undervisning i sang, danmarkshistorie og katekismus og så, at lærer Bille sommetider kunne blive rasende gal, men også at han var meget glad for at spille croquet i haven og bob i skolestuen. Om sommeren foregik gymnastikken udendørs omme på eksercerpladsen bagved skolen. I 1932 blev der indrettet forskole i huset ved siden af hans hjem og han kom til at gå der, men kun i kort tid.

Som 10-årig kom Svend Aage ud at tjene rundt om på gårdene; han løb ærinder, passede høns, gik til hånd i staldene, og hjalp til hvor han kunne, det var der mange drenge, der gjorde. Som 13-årig fik han arbejde hos præstegårdsforpagteren, som hed Hou. – Der fik han

50 øre for en hel dag og 25 øre for en halv dag. Forpagteren skulle bl.a. sørge for, at der altid var revet fint og pynteligt uden for præstegården. Det kunne det jo knibe lidt med på grund af alle de heste der var, og Svend Aage husker en episode, hvor præsten kom og skældte ham forfærdeligt ud, fordi der ikke var fejlet og revet ordentligt netop den dag. Svend Aage lovede at sige det til forpagteren, da det var ham, der satte Svend Aage i arbejde; forpagter Hou sagde så til Svend Aage: »Det venter vi med til i morgen, gå du bare hjem nu«. Et par dage efter – og kun ganske få dage efter hans fars begravelse, kom præsten hjem til hans mor, gik lige ind i stuen og gav Svend Aage en ordentlig lussing, »fordi der forleden dag ikke var revet ordentligt uden for præstegården«. Siden den dag gik Svend Aage aldrig mere i kirke med undtagelse af sin konfirmation i 1936. For øvrigt blev man dengang konfirmeret i Ganløse kirke om efteråret og i Slagslunde kirke om foråret.

»De fleste i byen holdt dengang »Familie-Journalen«, og jeg gik rundt med den hver uge, når den kom. Mine ældre søskende havde gjort det før mig, og siden gik det i arv til mine yngre søskende; det var lange traveture til huse nede ved Buresøen og til Sperrestrup, det kunne godt være strengt om vinteren. Der var meget mere sne dengang. Vi boede lige overfor skolen, så jeg kunne aldrig slippe for skolegangen, men alle børnene nede fra Buresøen kunne ikke komme, når alt groede til i sne. Ingen

kunne næsten færdes dernede. Vi var elers vant til at komme der, for ude ved skoven lå nemlig et gammelt kampe-stenshus som min fars bedstemor ejede. Hun var gift med karetmager H. P. Hansen, og de havde taget min far til sig, da han var barn. Karetmagerværkstedet blev for resten flyttet op til vores hus netop på grund af vinter og dårligt føre.

Da min mor blev alene i 1935, begyndte hun at gå ud og gøre rent og vaske for folk og strikke strømper på bestilling ligesom »Strikke-Grethe«, som boede i et lille hus nede ved bybrønden, og da hun så døde, arvede min mor hendes bestilling med at strikke.

Da jeg var 14 år, kom jeg ud af skolen og ud at tjene bønder. – Det første år boede jeg hjemme, men fra ca. 1937 boede jeg på de gårde, jeg tjente på. Vi boede nu altid så usselt, sov i karlekamre ovre i stalden, tit flere i samme seng, iskoldt var der altid og sjældent nogen

form for lys. Jeg husker en gård i Sperrestrup, hvor der var et pigekammer, hvor der ned gennem kammeret løb en rende, hvor alt spildevandet med affald og alting fra køkkenet løb. Lige hvor pigen skulle sove, lå der et lille bræt over, det er nu det værste, jeg har set.

Ferie var der ikke noget, der hed. Min første ferie var i 1946 i et par dage. Jeg havde »fri« hveranden søndag, dvs. de første 4 timer af min fridag gik altid med at malke, feje gård, fodre kreaturer osv., og så var der jo ikke meget fridag tilbage.

Jeg husker, at der var juletræ i forsamlingshuset hvert år, men vi måtte aldrig komme med på grund af mine forældres indremissionske tilknytning. Mine forældre kom meget hos lærer Bille og hans kone, og den slags blev ikke tolereret. Der var også omrejsende bio, men der måtte vi heller ikke komme og vi måtte heller ikke danse. Om vinteren – det var jo rigtig vinter dengang, som sagt – så

Stenløsevej/Tværstrædet med genforeningsstenen ca. 1925. Genforeningsstenen står nu ved kirken.

hældte vi vand ned over trappetrinene oppe fra skolen ned til gadekæret. Det blev en god kælkebakke ud på gadekæret, og der løb vi også på skøjter – de var hjemmelavede, det lærte vi af hinanden. Kanten omkring gadekæret var meget bred dengang; der var så meget græs, at når der kom gøglere til byen, så slog de altid deres telte op der; men siden kom de så ud ved siden af »Hvidehøj« på pladsen bag den »nye« skole.

Et festligt indslag var gårdmusikanterne med deres forskellige instrumenter, de gik rundt for at tjene en skilling, der var mange arbejdsløse dengang. Mange af de såkaldte originaler fik for resten lov til at sove i høet rundt om på gårdene, men de skulle altid først aflevere deres tændstikker.

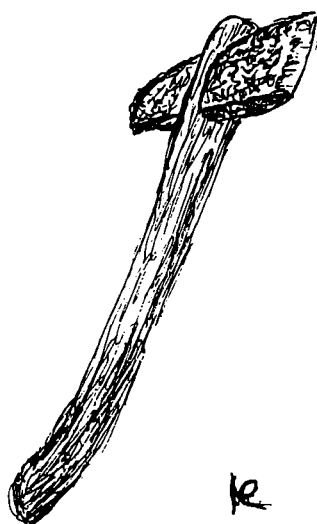
Om sommeren fiskede vi drenge sommetider. Vi kunne altid gå hen til Georg Friis og høre, om vi måtte fiske i hans mose, det fik vi altid lov til. Og så rendte vi ærinder. Jeg var da tit på møllen for folk. Den gik dels med vind og dels med petroleumsmotor, men oftest med vind. Desværre blev den revet ned engang i 30'erne. Jeg kan huske, at jeg sad inde i skolestuen, og så tømrer Jørgensen sidde ude på jernkrydset og skære vingerne af; og så faldt de én for én, det var et trist syn.

Fra købmandens baghave var der en bro over den bæk, der løb bag om byen. Bækken løb ud i gadekæret, og der kunne undertiden være meget vand i den. Der var også en grøft på den side af gaden, hvor »Tranemosegård« ligger. Den løb også til gadekæret eller rettere til den rist, der lå lige midt i gaden ved Stenløsevejen. Det var byens eneste rist, og vi havde jo grusveje, så den var tit stoppet, og så blev der ellers oversvømmelser; jeg har tit set brændestabler blive væltet omkuld af vandet, så brændet svømmede rundt ved de huse, der lå

henne ved gadekæret. Bagefter kunne det være svært at finde ud af, hvem brændet tilhørte, og det kunne godt give diskussioner. Gadekærets vand måtte altid stemmes op eller ned, så vandstanden kunne holdes konstant. Bybrønden lå næsten på hjørnet af den første vej til venstre ud mod Stenløse, og genforeningsstenen stod ved siden af – nu har de jo flyttet den.

Så var der mølledammen, som lå lidt længere ude på højre side af vejen til Stenløse næsten over for Søsุมvejen. Ved siden af den smed man alt sit skrammel hele året rundt, og så brændte man det af ved et stort sankthansbål, når den tid kom.

»Men jeg kom altså ud at tjene bønder som 14-årig, og fra den tid stammer min store interesse for arkæologien. Vi fandt altid så meget i jorden. Den gamle langdysse på vejen til Ganløse talte til fantasien; der fandt jeg stenøkser som barn, når jeg skulle hente muld til havejorden på »Højstedgård«. Det var for resten en gammel ryttergård, væggene i laden var

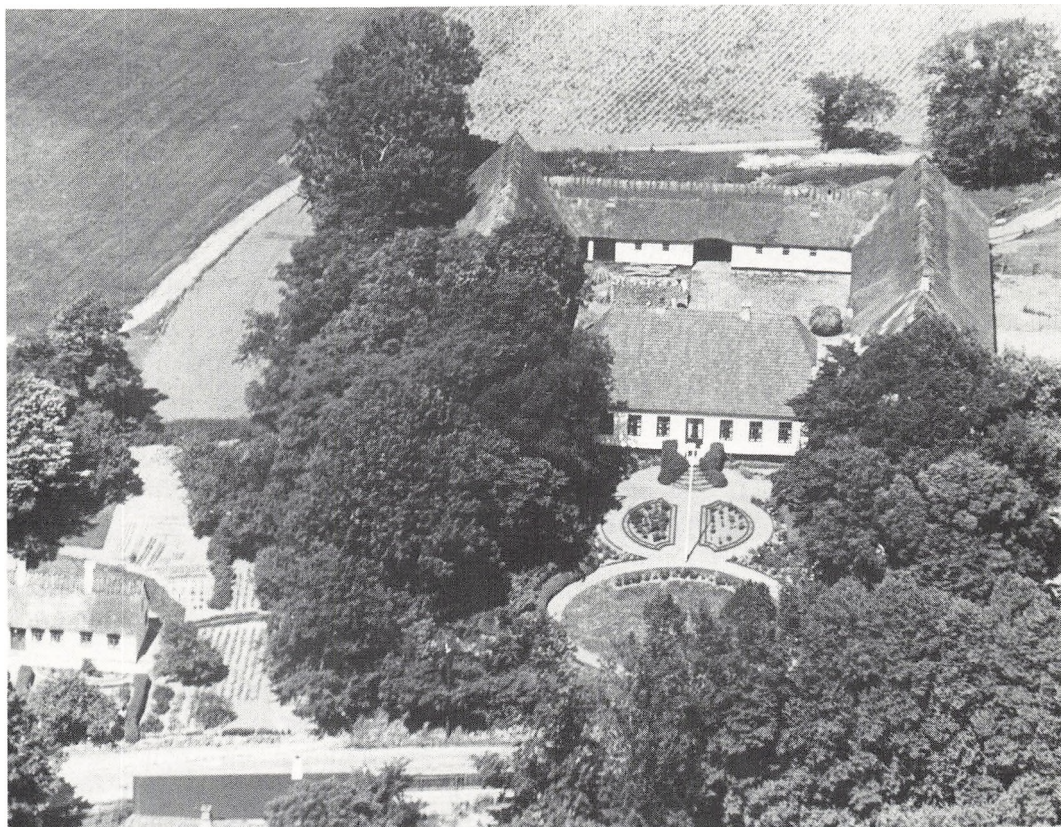

ca. 1 m tykke. Jeg har været med til at reparere dem; de var af ler med lodrette og vandrette granrafter indeni.

Jeg har også engang gravet en bronzeøkse op; det var oppe på knolden mellem J. Jørgensens gård og den gamle »Kildegård« ude ad Buresø til. Øksen solgte jeg til en kontrolassistent for 2 kr. Senere gravede jeg samme sted en anden op, og den blev sendt ind til Nationalmuseet. Engang fandt jeg også en smuk hvid poleret stenøkse henne i gravhøjen. Men det er nu ikke så mærkeligt med de mange fund. Min far fortalte mig, at en 90-årig mand, som boede på vejen til Søsum, engang fortalte min bedstefar, at man i den 90-åriges barndom havde kunnet sejle fra præstegården helt til Slangerup, idet selve fjordarmen gik bagom præstegården. Og jeg ved da, at hver gang vi gravede langt nok ned, nåede vi til gammel havbund med sand, muslingskaller og ral. Bagved moserne ude ved Bavnehøj er der også gammel strandbund, og der er fundet kranier af vildsvin med tænder, oksehoveder med lange lige horn, men alt gik lige gennem æltemaskinerne og blev lavet til tørv – det har jeg været med til flere gange.

Omme på »Egedal's« jorde bagved Jørlunde kirke blev der engang prøveboret

for at udvinde kalk – det blev nu aldrig til noget – men jeg var ansat derude dengang, og vi fik besked på, at vi skulle holde hestene op og vælte ploven som bremse, hvis de begyndte at synke i, ellers ville de gå i til bugen, og Falck måtte også derop flere gange for at hjælpe. Engang var jeg uheldig; hesten sank i, og da den blev trukket fri, blev alle fire hesteskodder fast i mosen. Jørlunde sø blev jo udtørret, da kanalen kom – jeg har været med til at rive hovedet af heste på stribe og mennesker med. Der stod masser af dem lige ret op og ned i jorden bag Jørlunde kirke, og når vi så kørte med maskinerne og æltede tørv, ja, det lyder uhyggeligt, så gik det hele med; men jeg fik da engang fat i et menneskeskelet og solgte det for en pakke Singleton tobak. Det er måske svært at tro på, men dengang tænkte man ikke så meget på, at det var forkert, og desuden havde vi fået besked på, at vi omgående ville blive sagt op, hvis vi sagde noget om det, og det skulle vi jo ikke ha' noget af. Jeg har senere tænkt meget på det – måske har det været fra svenskekrigenes tid, at hele rytterafdelinger er gået i moserne. Der var også flintaffald i læssevis på kanten af Jørlunde sø, og på »Egedal« stod der en masse kasser med sten«.

Højstedgård 1939.

Landbrugets udvikling, 1917-1986

Kaj Henriksen, Slagslunde

Kaj Henriksen er født den 17. maj 1917 på Højstedgård, som på den tid lå lige over for kirken.

»Mine forældre havde boet på gården i ca. 1 ½ måned, da jeg meldte min ankomst. Dengang blev man som lille passet hjemme, og for mit vedkommen-

de var det min bedstemor, som mest tog sig af mig. Da jeg blev gammel nok, kom jeg i skole hos lærer Bille på rytterskolen, og det var ganske udmærket. Efter vore dages normer var det nok en fattig affære; men det kan jo godt være, at nogle af os fra den gang kan klare

regningen og skrivningen lige så godt, som mange af dem, der har gået dobbelt så længe.

Lærer Bille og jeg begyndte på skolen samtidig, idet han kom hertil den 1. april 1924, og da begyndte jeg min skolegang.

Der var to klasser på rytterskolen, og vi gik vel 3½ år i hver af klasserne. Vi gik i skole hver anden dag. Om sommeren mener jeg vi var i skolen fra 7 til 1, for vi skulle jo hjem og bestille noget; vi kunne ikke rende der og fjan-te. Der var en eksercerplads under det store træ oppe på pladsen hvor der nu holdes musikfestival. Denne plads brugte vi til gymnastik om sommeren. Der var fast stillet ribber og en bom op, og så var der på skolen en buk, som vi slæbte frem og tilbage, når vi skulle bruge den.

Lærer Bille har altid fået skyld for, at han lærte sine elever at skrive pænt, og i øvrigt gik han meget op i regning og skrivning samt i danmarkshistorie og bibelshistorie, herunder den evindelige katekismus og salmeversene.

I 1931 blev jeg konfirmeret, og gik så ind i gårdens drift som karl. På det tidspunkt var der en karl og en fodermester, og mor havde altid en voksen pige til hjælp.

I den ene ende af kostalden var der et vaskehus, og bag dette lå der to karlekamre med indgang fra vaskehuset. Pigen boede oppe på et loftsværelse i stuehuset. I de første år var kamrene uden varme, men senere blev der sat kakkelovne op.

I 1935 drog jeg som 18-årig ud at tjene på andre gårde; først på en gård nede ved Slagelse, og derefter på Græstedgård i Ølstykke.

I 1936 kom jeg ind som soldat, og blev hjemsendt igen året efter, og siden har jeg kørt los med arbejdet hjemme på gården.

Vi havde fortsat en karl, men fodermesteren blev erstattet af mig, og så ansatte far desuden en malkepige; det største edderjern til at arbejde, jeg nogensinde har mødt. Op kl. halv fem om morgenen og ud og malke en 15-18 kør, så hjem og passe sit eget, og så ud

En af Kaj Henriksens store interesser var ridning, og han opdrættede og tilred mange heste.

På billedet ses en halmpræsser i brug i forbindelse med tærskearbejdet på Højstedgård, ca. 1945. Det var en stor lettelse, da den løse halm fra tærskværket på denne måde kunne presses, og som det ses på billedet, føres direkte på halmloftet.

og malke igen om aftenen. Det var jo i mine yngre dage, og jeg var tit nede og hilse på hende i stalden, når jeg kom hjem efter at have været ude at more mig.

Så kom malkemaskinen i 1942, og det syntes jeg var noget møg. Malkemaskinen skulle jo erstatte malkepigen, men det kunne den jo ikke gøre helt af sig selv, og så blev det i stedet for mig, der blev sat til at passe maskinen og malke efter.

Da jeg var dreng, så kirkebakken ikke ud, som den gør i dag. Dengang var det en stor hulvej, og i 1929 var den sneet så meget til, at vi stod i flere højder og kastede sne. Man havde pligt til at stille med et bestemt antal mænd, det blev kaldt omgange, når der skulle kastes sne. Antallet blev beregnet ud fra ejendomsskylden; Nystedgård skulle stille med tre mand til rådighed hele dagen, mens et hus i byen skulle stille med en mand i en halv dag.

Senere blev snerydningen mekaniseret ved, at man fik tømrer Jørgensen til at lave en trekant af træ, og den spændte man så en tre-fire heste for, og så slæbte man vejene så rene, som de nu kunne blive.

Efterhånden blev lastbilerne så store og kraftige, at man kunne montere

snepløve på dem, og jeg har selv i en 5-6 år fra 1969 fejlet vejene her i Stenløse med en kost spændt foran på min traktor.

I mine unge dage havde vi i Slagslunde et tærskeselskab. Det var de fleste af gårdene i byen, der var gået sammen om at købe et tærskværk, som efter høst kørte fra gård til gård og tærskede kornet.

Under tærskningen blev værket trukket af en såkaldt lokomobil med en dampmaskine. Værket var ikke selvtransportabelt, så når det skulle flyttes fra den ene ejendom til en anden, måtte man sætte fire heste for.

Der fulgte en fast stab med værket. Der var en kedelpasser og en fast ilægger, hvis opgave var at putte det utærskede korn i værket, og så var der halmskrædderen og en sækkebærer. Man havde en halmpræsser, som presede den tærskede halm sammen og skubbede den frem ad en slidske, men den bandt ikke halmen automatisk. Halmskrædderen sad så oven på denne halm, og når han mente, at nu var der halm nok til et knippe, trak han i et håndtag; så kom der en nål farende op med bindegarn, hvis anden ende han havde i hånden. Han skulle så fange bindegarnet ved nålen, klippe det over

og slå en knude. Sækkebærerens arbejde var at slæbe de fyldte kornsække fra tærskværket og op på huslofterne, og det skulle ofte ske ad smalle trapper eller stiger.

Ud over den faste stab skulle der være nogen, som kunne bringe negene frem til tærskværket, og oppe hos ilæggeren skulle der stå en og skære båndet på negene over og række de løse neg videre til ilæggeren. Når halm-skrædderen havde bundet halmknippet, fortsatte det videre op ad slidsken, og deroppe skulle der også være nogle til at tage fra.

Jo, der var mange mennesker i gang med tærskningen, og de var på gårdens kost alle sammen. Det var ind til mor og spise både frokost og middag, og eftermiddagskaffen var en selvfølge, ligesom der skulle et krus øl ud midt på formiddagen.

Vi havde også en hesteomgang, som blev brugt til at skære hakkelse med. Den bestod af en lang stang, hvis ene ende sad fast til en lodret aksel, som gik ned i jorden, og som via et par tandhjul og endnu en aksel var sat i forbindelse med denne hakkelsesmaskine. Den gang havde man den skøre ide, at en hest ikke kunne æde halm, uden det var skåret i stykker for den, og når vi skulle skære mere hakkelse, spændte vi et par heste for denne hesteomgang, og jeg har mange gange sjokket efter de her krikker, mens der var en anden, som stod og proppede halm ind i maskinen.

Ud over korn og roer dyrkede vi fabrikkartofler i en periode. De blev solgt til Grimstrup Kartoffelmelsfabrik ved Ølsted. I trediveerne, da man ikke fik noget for det vi havde at sælge, ledte man hele tiden efter noget, der var lidt penge i, og for samtidig at få lidt sædskifte, kørte vi med de her kartofler.

Når kartoflerne skulle tages op, skete det på den måde, at vi kontaktede en kartoffelentreprenør fra Hillerød. Han sørgede for, at der hver morgen kom et hold kartoffelpillere, og ved fyraften kom han så og hentede dem igen.

Et hold bestod af en halv snes personer, mest damer, og det var hvad en almindelig gård kunne holde igang med kartoffelpilning efter plov. Hvis det var rigtig regnvejr kom de indenfor, og der sad de så og stoppede eller strikkede, til de blev hentet.

Der blev da også festet dengang, bl.a. blev der holdt pinsefest ude i Slagslunde skov. Der var tre foreninger, som skiftedes til at arrangere disse fester. Der var en forening fra Slingerup, fra Jørlunde var det skytteforeningen, og fra Slagslunde-Ganløse var det hjemmesygeplejeforeningen, en forening, som havde ansat en hjemmesygeplejerske. Medlemmerne betalte et kontingent, og hvis der så var en, der blev syg i hjemmet, kom hun bare og ordnede det, der skulle ordnes.

Denne hjemmesygeplejeforening fik så suppleret sine indtægter ved hvert tredje år at arrangere pinsefesten, og det var en stor historie med luftgynger og karruseller, skydetelt, dødsdrom og andre gøglere samt dansetelt, jo det var der, det hele.

Der var valgt en komite af lokale beboere, som stod for arrangementet. Det begyndte pinsedag efter kirketid, og der var som regel en taler, en folketingsmand eller noget i den genre, som indledte festen, og bagefter startede gøglet, som kørte til ud på aftenen. Festen fortsatte anden pinsedag og sluttede denne aften med et bal.

Som dreng kan jeg huske, at det bare var med at komme tidligt op tirsdag morgen og løbe ud i skoven, for når de stod og betalte ved indgangen eller ved

Kaj Henriksen og slagter Carlo Larsen i færd med forårsslagtning i maskinhuset på Højstedgård, ca. 1970.

Stor Skytte- og Folkefest

afholdes

i Slagslunde Skov 2 den Pinsedag d. A.

af F. A. S. og G. 22. Kreds og Slagslunde-Gændløse Velgørenhedsforening.
Skydningen begynder Kl. 9 paa 22. Kreds's Bane for indbudte Kredse.
Festen aabnes Kl. 4 med Musik af et stort Hornorkester.

Kl. 4,30 taler d'Hr. Forstander Oluf Jensen og Folketingemedlem
I. C. A. Larsen.

Kl. 7 stort Skovbal paa stor Estrade til stort Orkester.

Paa Festpladsen, der oplyses med kulørte Lamper, lindes mange forskellige Forlystelser, som Tombola, hvortil Gaver med Tak modtages af nedennævnte Damer: Else Fransen, Døtmar Otsen, Aagrete Nielsen, Meta Petersen, Marie Jørgensen, Valborg Christiansen, Hertha Meulengracht, Slagslunde. Olga Andersen, Agnes Andersen, Ella Nielsen, Fessel, Anna Drewsen, Knardrup, Gudrun Jensen, Solvejg Larsen, Else Sejerø Andersen, Oca Vilhelmsen, Karla Andersen, Johanne Mogenssen, Gændløse. Valtorg Christiansen, Hutha Hansen og Johanne Andersen, Mørket.

Festudvalget.

Annonce fra Frederiksborg Amts Avis, 1930.

boderne, skete det, at der blev tabt nogle mønter, og da skovbunden var dækket af et tykt lag løv, var de ikke altid sådan at finde igen. Vi knægte kunne derfor finde en mindre formue ude i skoven, hvis vi da kom tidligt nok.

I 1945 blev Inger og jeg gift og overtog gården i forpagtning. I starten fortsatte vi med uændret hjælp, det vil sige vi havde to karle og en pige.

Vi fik to knægte, og da de var blevet store, og mor selv kunne klare sagerne, så røg pigen, og snart fulgte den ene karl efter.

I slutningen af halvtredserne var man begyndt at skæve til mejtærsk-

ning. Det virkede forbandet nemt, så jeg lejede sådan en, og i 1958 købte jeg min egen, Min første traktor købte jeg omkring 1950. Det var en brugt Fordson med jernhjul og petroleumsmotor. Det var en herlig tingest, f.eks. kunne den ikke koble ud, når den var kold, så når man startede den, begyndte den at køre, hvad enten den stod i frigear eller ej. Den gav jeg 2500 kr. for.

Efterhånden er det blevet til mange maskiner, som jeg har købt. Jeg har altid købt dem større end jeg egentlig havde brug for, men den overskydende kapacitet har jeg så lejet ud til andre, der havde brug for maskinkraft.

Erindringer fra Slagslunde, 1930–1957

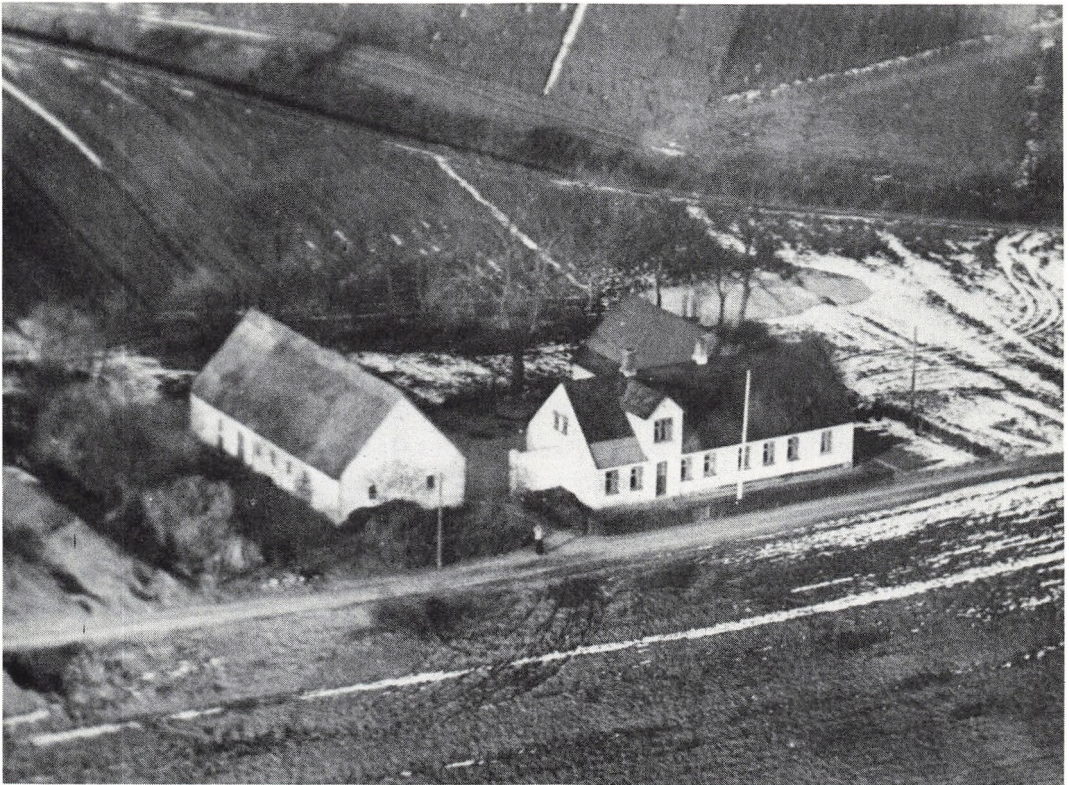
Frede Larsen, Slangstrup

Frede Larsen er født den 27. april 1930 i Præsteskovgård i Slagslunde.

»Jeg gik på Rytterskolen hos lærer Bille. I den lille klasse, som svarede til 1., 2. og 3. klasse, gik vi 2 dage om ugen om vinteren og 4 dage om sommeren, mens de store gik 4 dage om vinteren og 2 dage om sommeren. Man regnede jo med, at de store bedre kunne klare strabadserne med sne og lange veje om vinteren end de små. Da folkeskolen kom, gik man 2 år i 1. klasse og de næste 2 år i den lille

klasse på Rytterskolen. Sommetider gik der 3 årgange i én klasse; vi kunne komme op på ca. 12 elever i klassen i min skoletid. Vi lærte godt, især regning og geografi, og så havde vi 6 timer religion i alle 7 skoleår hver uge. Det var lige i overkanten: 2 timer salmer, 2 timer katekismus og 2 timer bibelhistorie.

Hvis man stude højt, f.eks. mellem-skoleeksamen, ja realeksamen, så var der Farum eller Ballerup private realskole, men det var jo en hel bedrift at fortsætte der; det var der ikke mange der gjorde.

Præsteskovgård 1948.

»Byhyrdens hus« beliggende Skovvænget 8, Burre sø. I 1700 og 1800 tallet var det en almindelig retsregel, at enhver jordejer i landsbyen skulle sende sine kreaturer ud på de fælles græsgange. Til at holde opsyn antog og lønnede man i fællesskab en »Byhyrde«. Som regel fik Byhyrden, som delvis betaling, stillet et hus til rådighed, hvori han også var pligtig til at holde evt. syge dyr.

Jeg kan kun huske to, og det blev der talt længe om. De fik begge friplads på skolen, fordi de var så dygtige. Den ene var en pige fra Buresø, som kom på Farum private realskole i 1944, og når man ikke havde en cykel, var det meget besværligt. Hun gik gennem Krogenlund Skov til Lyngø og tog toget derfra til Farum. Dvs. hun travede hver dag i al slags vejr 12 km i alt 6 dage om ugen.

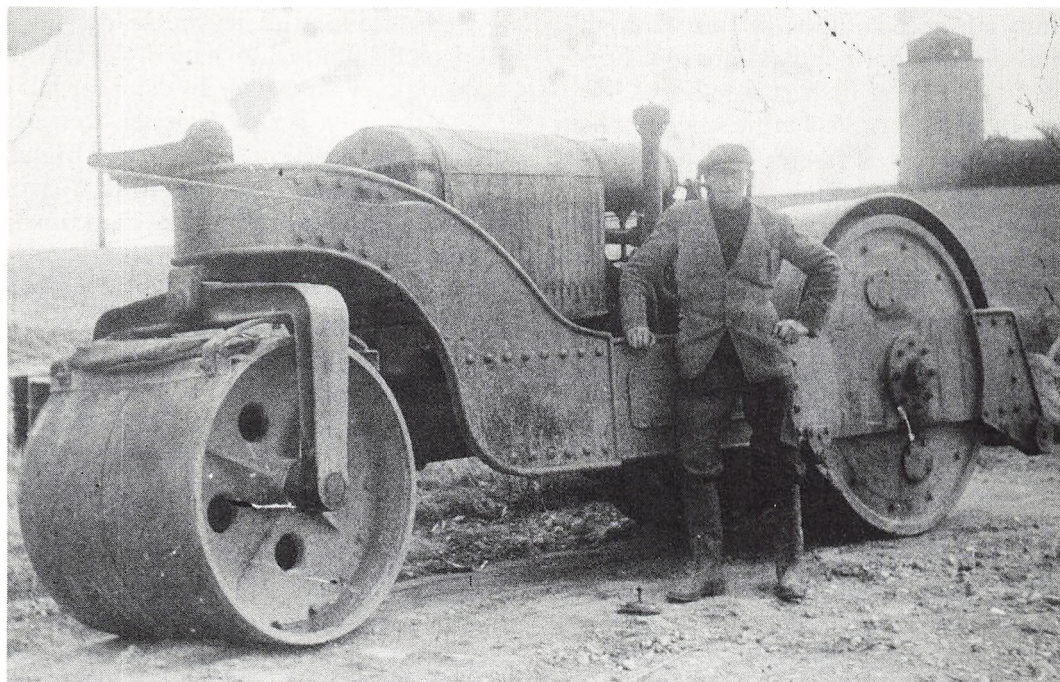
Min far kørte som vognmand for huse-
ne i byen, og jeg var altid med. Som 8-årig begyndte jeg at hjælpe med i stalden, og som 12-årig begyndte jeg at være med i tørvemoserne. Lomme penge var der ikke noget der hed – det tænkte vi nu da heller ikke på, men da jeg var 14 år og begyndte at komme ud at tjene, fik jeg lov til at beholde 2 kr. om ugen til mine personlige fornødenheder, altså af de penge, som jeg selv tjente.

Vi havde noget der hed »Børnenes juletræ«. Det blev afholdt i forsamlingshu-

set, og arrangementet gik på omgang mellem forældrene, men det holdt op ca. 1946.

Det var der mange, der var kede af, men da Slagslunde og Ganløse hesteforsikringsforening blev nedlagt – der var jo næsten ikke flere heste tilbage – så fandt de på at give kassebeholdningen til juletræsfesten, så den kom igang igen.

Frem til omkring 1940, medens heste endnu var almindelige i landbruget, red vi altid »Fastelavn i by« arrangeret af den selskabelige forening i byen. Der var ringridning og »Katten af tønd« og om aftenen dansede vi omme i det gamle forsamlingshus. Der foregik også mange andre ting i forsamlingshuset. Der blev spillet badminton og håndbold; der blev holdt høstgilde og husmandsforeningens husholdningsudvalg holdt syafterner, og der blev spillet dilettant hvert år. Herudover kom folk jo sammen til gilder, og man spillede kort med hinanden.

Vejmand Kaj Larsen ved tromlen.

Bønderne levede for de flestes vedkommende af almindeligt traditionelt landbrug, mens husmændene måtte leve af løst og fast; de kørte f.eks. vejsten fra kommunens stenplads ved vandværket ikke så langt fra tromlehuset. Slagslunde-Ganløse og Stenløse-Veksø havde sammen købt en petroleumsdrevet tromle til vejarbejde. Den lejede de ud til andre kommuner, som ingen tromle havde. Meulengracht var den første tromlefører; han begyndte ca. 1932, men et par år efter blev han desværre kørt ned af en flok brandmænd, der var på udrykning. Gårdmændene fik ca. 3 kr. pr. m³ sten leveret færdigkløvet på stenpladsen i størrelser »så store som en mand kan løfte«, stod der i aftalen, men så var der skrevet til med blyant: »Dog ikke Peder Jensen og Laus Larsen (min farfar).« De var så stærke, at de kunne løfte betydelig større sten end de fleste andre. Min farfar blev for resten 89 år.

Det var især om vinteren, at arbejdsmændene blev sendt ud for at slå sten for kommunen; det var beskæftigelsesarbejde.

Alle folk kendte hinanden, der var ikke så mange. Laurits Sandersen fik invaliderente. Han var gift med Sine, og når vognene med tørv fra moserne kørte lidt brat om hjørnerne, tabte de altid et par tørv. Dem var Sine ikke sen til at hente, hvis man råbte til hende: »Der ligger 4-5 tørv henne på hjørnet«. De havde ikke meget at putte i ovnen.

I strædet overfor Anna boede Grethe malkekone; hun malkede hos sognefogeden, og jeg tror, hun fik 10 kr. om ugen. Henry Fogh, der var Annas svigersøn, var kommunal vejmand. I »Lillebo« boede den kloge kone. Hun var inde og helbrede storfyrstinde Olga for engelsk syge, og for det fik hun en ponyvogn fra de kongelige stalde. Hun havde konsultation både i Stenløse og i Roskilde, men

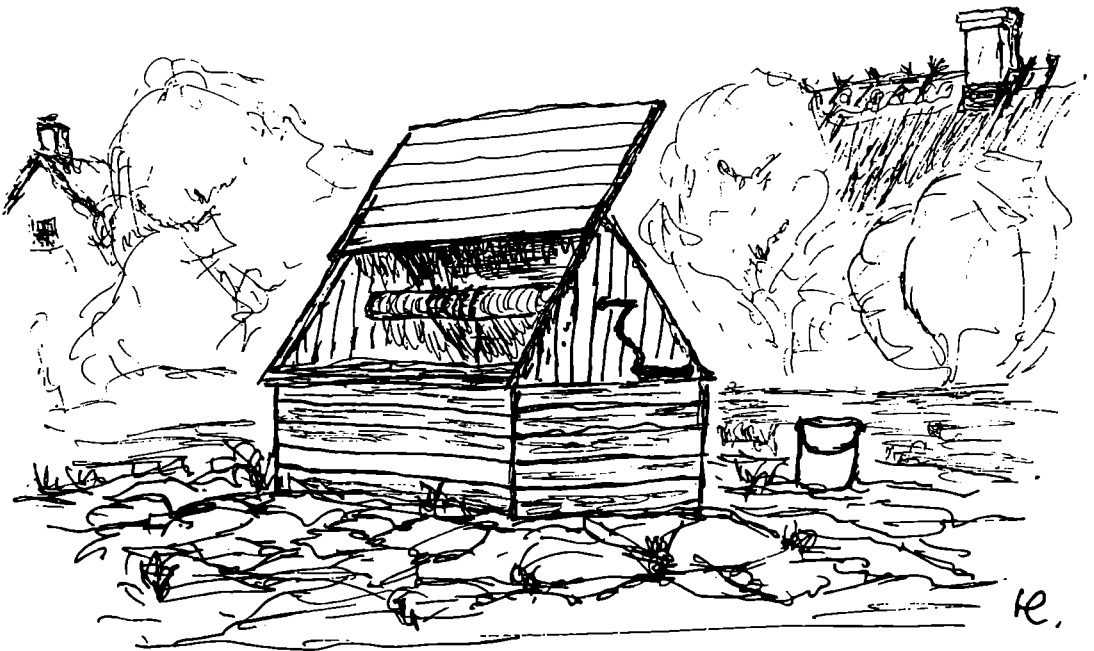
hun kunne ikke læse, så hun kom altid ind til min mormor Pauline, som boede ved siden af og fik læst sine breve.

»Bybrønden« lå henne mellem Skittenstræde og »Pesserende«, og i huset ved siden af boede »Strikke-Grethe«; det var det hus, som den kolde smed senere købte (kold – fordi han ingen smedie havde). Omme ved »Humlehavegård« lå et gammelt stråtekt hus. Der boede kunstmaler Knudsen. Han kom hertil i 1940'erne; han malede Slagslunde gamle smedie og det kom på Charlottenborg i 1950'erne engang.

Under krigen 1940-45 var der pensionat for tørvearbejderne i det gamle forsamlingshus. De sov i salen og gav omkring 10-15 kr. om ugen. Her har også været soldater indkvarteret. Omkring 1914-18 lå der nogle fra sikringsstyrken heroppe. De eksercerede på pladsen henne ved ahorntræet, og en af soldaterne skrev en lille bog om det: »Cirkus Hansen«.

Jeg startede som teglværksarbejder i 1954 på Søsøm teglværk med 150 kr. om ugen og blev altid fyret 14 dage før jul. I 1955 arbejdede jeg på Nymølle sten- og grus og blev også her fyret 14 dage før jul. Der var dengang 1 uges karenstid, 37 kr. i understøttelse om ugen. Hvis man havde været ledig 40 dage i træk om vinteren, kunne man få hjælp til 5 hl. koks, husleje-hjælp efter 30 dage – den var i forhold til ejendomsværdien. I 1957 lå jeg på sygehuset i ½ år, det var en arbejdsulykke, da fik jeg 80 kr. om ugen i understøttelse. Nu var priserne selvfølgelig anderledes, end de er i dag, men det var alligevel ringe.

I 1918-20 ved jeg fra min far, hvad lønningerne var, f.eks. for arbejdsmand på landet: det var 66 øre pr. dag med arbejdstid 6-18, sygedagpenge 0, og fattig-hjælpen ca. 2 kr. om ugen; der var en fattiggård, den lå i Ganløse; i dag er det da heldigvis bedre«.

Bybrønden i Tværstrædet. Brønden blev brugt indtil Andelsvandværket blev etableret i 1960.

I købmandslære, 1931-1939

Helge Andreassen, Stenløse

Helge Andreassen, Stenløse, er født i 1916, og kom i 1931 i købmandslære i Slagslunde.

Efter sin læretid har Helge Andreassen været beskæftiget indenfor forretningslivet, hvor han har haft uvurderlig gavn af sin læretid og sit højskoleophold.

Han blev pensioneret i 1983.

»Det var ikke let at komme i lære i de år, men min mors energi førte til, at jeg fik en læreplads i Slagslunde, hvor jeg begyndte 1. maj 1931, 14 år gammel.

Lærepladsen var hos landkøbmand Peter Hansen, og den kunne i hvert fald på det tidspunkt kaldes en virkelig velassorteret landforretning.

Forretningen omfattede alt i kolonial, isenkram, udstyr, stort udvalg i porcelæn, alt i værktøj, ret meget manufaktur, hørkram (spegesild og klipfisk i løs vægt), pålæg, brød og meget mere – alene indendørs.

Så kom alt det udenom: Korn, foderstoffer, brændsel, kunstgødning og i en bygning, som lå, hvor der nu er parke-

ringsplads, fandtes et godt udvalg i trælast samt afdeling med støbegods, f.eks. kakkellovne med tilbehør, cementvarer, staldvinduer, tagplader osv.

Man kunne også få en rekvisition til køb af f.eks. en herrehabit eller andet hos Brdr. Andersen i København, eller til div. varer efter valg i Messen på Købmagergade.

Det var en ret hård udfordring for sådan en ung – måske noget forkælet – knægt at sætte sig ind i alle disse ting, og jeg tænker med vemod tilbage på de første par måneder, indtil tingene nogenlunde havde sat sig fast i bevidstheden.

Jeg blev altid behandlet godt, såvel af min chef som hans søn, hvem jeg arbejdede sammen med alle årene, også nogle år efter læretidens udløb. Blot en enkelt gang var vi ved at blive mindre gode venner. Det gik således til: Fru Hansen bekendtgjorde en dag ved middagsbordet, at hun ingen grønkål havde, og ikke mindst købmanden, som elskede »søbemad«, beklagede dette. Det kunne jeg da nemt råde bod på, for jeg vidste, at grønkål havde min mor nok af, så der kom forstærkning af denne vare efter første søsumtur, men ak og ve, det var sandelig ikke Jørgens livret, og jeg tror der var kål til mere end én dag.

Det daglige arbejde, ja det var i den første tid mest afvejning. Masser af nutidens pakkevarer fandtes ikke dengang, og selv om nogle fandtes, kunne samme vare også altid fås i løs vægt – og vi havde dem!

Peter Hansens købmandsforretning, 1911.

Købmandsforretningen ca. 1935. Til venstre står købmand Peter Hansens søn Jørgen, til højre læredreng Helge Andreassen.

Mange kolonialvarer som sukker, mel, sæbe og soda blev afvejet. Sprit, eddike, fernis, diverse olier blev aftappet på rensedede flasker, og så var der sirupskanden, som fyldtes alt for langsomt fra tøndene i kælderen – så så man sig om efter andre ting – og hvad var så sket i mellemtiden!

Spegesild var en stor artikel, som der blev kælet meget for.

Når høstsilden om efteråret kom hjem i tønnevis og første tønde blev åbnet, tog købmanden selv en sild op, skyllede den lidt, flækkede den og smagte på rygstykket uden hverken vådt eller tørt til, og den blev som regel godkendt. Nogle sild blev pakket stykvis i papir, men langt de fleste blev solgt i snele i spande.

Æg var også en stor artikel. Mange kunder kom og solgte deres æg, og i mit første læreår indførtes disse i pund og kvint i kundernes ægbog, men derefter indførtes det nye vægtsystem dog. Samt-

lige æg blev gennemlyst og pakket i store trækasser med 500 eller 1000 stk. i lag af 100.

En gang om ugen blev æggene med forretningens lastvogn kørt til ismejerier i København, og man tog foderstoffer m.v. med tilbage.

Disse foderstoffer samt korn og kunstgødning skulle læsses af, og der skulle lærlingen også være med. Det var nærmest en sport at få disse sække op i to eller tre højder, og det var ikke et spørgsmål om kræfter, men om et tag.

Der gik kun få måneder før jeg blev sat til at ekspedere i forretningen. Der var jo noget at lære, og man tager kun fejl én gang af salt og soda, og en »Kællingeknude« og dens følger, oplever man nødt til mere end én gang.

Løn i klingende mønt kendtes ikke i læretiden. Lønnen bestod i ophold og kost, et sæt tøj (1 habit) om året samt en

*Helge Andreasen på
udflugt med køb-
mandsfamilien i
»B 2038«.*

julegave, og i de sidste læreår bevilgedes også en uges sommerferie, som ellers ikke var almindeligt i de år, og så var det ellers om i ugen forud for denne, at få afvejet alt, fyldt skuffer og hylder, aftappet alt, osv.

Endvidere var der en fast årlig tradition for en søndags-sommerudflugt med købmandsfamilien i »B 2038«. Et år var vi på udflugt helt til Rørvig, og den indledtes allerede kl. 7.30 om morgenen med nystegt kyllingesteg på fastende hjerte og medbragt tørkost til resten af dagen. En herlig tur.

Et år var vi – en søndag eftermiddag i december – alle i biografen i Hillerød og så »Ole opfinders offer«, hvor Karrebæksminde mølle blev ofret på filmens alter.

Efter fire udståede læreår samt otte mdrs. selvbetalt højskoleophold for unge handelsmedhjælpere i Hørsholm blev jeg kommis med en månedsløn på 60 kroner.

Dengang var handelsskoleundervisningen ikke obligatorisk, men kunne spares ved nævnte højskoleophold, og dette skulle købmanden jo ikke betale, men opholdet var pengene værd mere

end én gang. Et højskoleophold er noget for sig, og jeg har endnu 50 år efter forbindelse med få af kammeraterne fra dengang.

Den tidligere nævnte forveksling mellem salt og soda må omtales i al sin nederdrægtighed. En husmoder havde nedsaltet noget flæsk i den fejlagtigt udleverede soda, men dog ikke så længe at der var sket skade, for så var jeg kommet endnu mere på den.

Den med »kællingeknuden« gjaldt en pæn pakke kolonialvarer, som en ung datter fra Birkedal løftede ned fra disken, men da pakken nåede ud over kanten, gik knuden op, og hele indholdet lå spredt på gulvet – dette skete kun denne ene gang.

Nå, der gaves jo også muntre oplevelser, som når »PC« skulle »opdrage« en ny læredreng. Jeg fik jo hurtigt lært, at når man havde fyldt folks petroleumsdunke, så var det udenom disken med dem og ned på gulvet – ikke dunke på disken.

En dag kom »PC« med sin lille to liters dunk. Jeg gik ud og tappede de to liter, tog vejen rundt om disken og satte dunken ved hans stol – men om ikke manden først tog dunken og satte den op på

	Eransport	33 00
August 1915	1 1/2 Secundite	1 30
	4 Rio	1 20
	4 Pissinul	1 00
	1 Java Kaffe	1 30
	Maggi	50
	3 Sildur	22-
	1 Capine	36
21	10 Onna	7 30
	5 U. Sels.	90
	1 1/2 April	66
26	2 1/2 Sildur	3 25-
	2 1/2 Sildur	2 00
30	4 U. Brunavin	3 00
	Lys	1 00
	10 Onna	7 30
	4 Rio	1 20
	2 Java Kaffe	2 60
	10 Farin	1 70
	1 Filoekning	40
		70 27
		4 8 48
		1 8 72

	Eransport	43 54
	4 1/2 Sildur	3 48
	3 1/2 Sildur	1 28
6/11	1 Java Kaffe	1 30
	Filoekning	40
	Vognmanden	70
	10 Onna	6 90
		6 90
20/11	10 Onna	6 90
27/11	1/2 Id. Sild	42 00
	12. Farin	2 07
	4 Krystol	1 00
	1/2 Vain	54
	Akrot	75
	Cognac	1 10
	1 Java	1 30
	10 Onna	6 90
2/12	1 Java Kaffe	1 30
6/12	3 Bagguler	35
	1 Sildur	22
	Onnitik	12 38
	Winkel	2 87

Sider fra »Kontrabog« fra 1915. Bogen blev anvendt ved indkøb hos købmanden og fungerede bl.a. som bestillingsseddel ved daglige og ugentlige indkøb og som regnskabsbog. Afregning kunne ske kontant eller ved levering af varer (f.eks. æg) på uge- eller månedsbasis.

disken – hvilken skændselsgerning – så tog han proppen af, tog en lille træpind med mærker i op af lommen og stak den ned i dunken, tog pinden op af dunken, løftede hovedet, kiggede på pinden og råbte af sine lungers fulde kraft: »Din satan, du har jo målt skummet med«. Samme »PC« målte også nedbør for Meteorologisk Institut. Somme tider var nedbøren lidt rigelig og også lidt gullig, men det kendte naboens drenge absolut intet til.

Medens vi er ved de »bemærkelsesværdige«, er der nogle få mere, som bør nævnes, såsom det trofaste trekløver »Musiker-Niels«, »Murer-Knudsen« og »Anders Borup«. Når Knudsen i stedet for den sædvanlige 1-krone i lommepege om ugen fra opholdsstedet fik en daler, så gik det galt, for så drak han sig fuld og kom ikke hjem som sædvanligt. En daler, lidt snedighed og lidt lommeuld kunne give otte bajere på én gang.

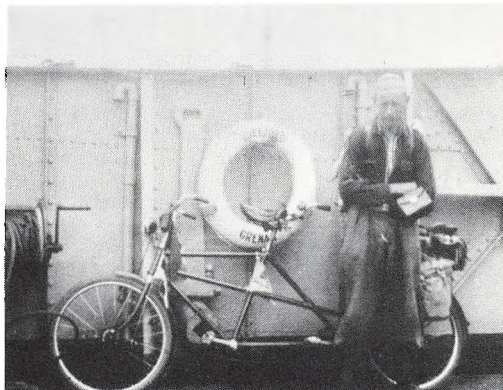
Trekløveren havde en vis evne til at samles på de dage, hvor enten Carlsberg eller Tuborg kom med øl. De drak helst »gamle Carlsberg«, men traf de sammen fredag, når Tuborg kom, stod de troligt alle tre og paraderede med hver en »rød Tuborg-flaske«, og hvad skulle den arme mand så gøre – ud over at slippe en omgang »tuborgere«.

Så var der Peter Ludvig, han brugte kun de rene varer. Han »pudsede vinduer« hver dag i en halv flaske kogesprit – så længe det varede.

En enkelt af læretidens sommerferiature på otte dage skal omtales. Den foregik i 1943, året hvor Hundested-Grenå-ruten startede. Turen foregik på en lejet tandem sammen med min gode ven, desværre nu afdøde Alfred Hansen fra Slagslunde, som var i købmandslære i Ganløse.

Vi startede lørdag aften og sejlede fra Hundested ved midnatstid og gik, begge

udstyret med vandrekort m.v., for første gang i land i Jylland. Efter Grenå gik turen gennem Mols Bjerge, som dengang var lutter unge graner og sandede hjulspor, til Fuglsølejren. De næste dage kørte vi videre til Randers, over Viborg, Ringkøbing til Holmslands Klit ad hullede grusveje.

Tilbage gik turen tværs over Jylland og Fyn med ophold i Odense og besøg i Seden præstegård uden for Odense, hvor vi blev meget hjerteligt modtaget af pastor Prip og frue, som få år tidligere var rejst fra Slagslunde. Derfra lige hjemefter, og så var den ferietur slut med mange oplevelser for os begge.

Som pastor Prips efterfølger fulgte i 1932 pastor Witter, og med ham nye tider for sognet på mange måder, vel ikke mindst for ungdommens vedkommende. Den havde vist ikke tidligere oplevet den interesse fra præstegårdens side, som efter præsteparret Witters ankomst. Hvad disse gjorde for ungdommen var meget prisværdigt og blev påskønnet, ikke alene af Slagslunde, men lige så meget af Ganløses og Knardrups ungdom. Vi blev ikke alene inviteret til sammenkomst i præstegården hver 14. dag til foredrag, underholdning, lysbilleder samt kaffe, men også til julemøde med traktement, og hver sommer en søndagsudflugt, gentagne gange til Sverige,

Cafeen ved Buresø set fra Krogenlund. Cafeen blev nedrevet i 1980. Søen ligger til højre.

såsom Båstad, Hallandsåsen og Oden-sjön.

Buresø var netop blevet opdaget, og Cafe Buresø blev bygget først i trediverne af frk. Ellen Breton Meyer, der havde sin omgang med den kvindelige snedkermester frk. Horsbøl, som havde speciel tilladelse til at gå i lange bukser.

I dette selskab blev der drukket mange halvflasker af den kendte frugtvin »Lille fugl fald om« à 85 øre. Jeg tog mange ture derud på cykel med den ædle drik, såvel som med rigtige »Hoffer« til Mogens Lorentzen, et dejligt menneske at komme hos.

Dette var vel den spæde begyndelse til livet ved Buresø. Mere fulgte jo efter med den begyndende udstykning og byggeri, som kom i gang. Det første hus »Bakke-

huset« blev bygget af købmand Hansen på toppen af Klokkekilde Bakke.

Det var et plus for livet derude, da Jørgen Hansen i 1938 åbnede den lille sommerforretning, som jeg passede de første to somre, den var åben, efter jeg var kommet tilbage til Slagslunde som kommis efter skoleopholdet, dog ikke til de før nævnte 60 kr. pr. måned.

Forud for åbningen af forretningen ved Buresø havde forretningen i Slagslunde oprettet en ugentlig varetur til Buresø og vejen bag om skoven, hvor jeg kørte ud og optog bestillinger, hvorefter varerne blev leveret næste dag med lastvognen, dette var også et plus for forretningen ved søen, som overtog dette ved åbningen«.

Rytterskolen i Slagslunde.

Skolerne i Slagslunde

I forbindelse med kong Frederik IV's lov om skolegang for almuen, byggedes i 1721 en rytterskole i Slagslunde. Placere- ret nær kirken og gadekæret fungerede denne bygning som skole uafbrudt ind- til 1955! I 1924 blev Rytterskolen sup- pleret med en Forskole, der indrettedes i en aftægtsvilla til Sognefogedgården. Denne forskole fungerede indtil 1939, da man byggede en ny forskole overfor Kildegården (nu bibliotek). Denne nye forskole fungerede som forskole til Ry- tterskolen indtil dennes nedlæggelse som skole i 1955, hvorefter de store klasser kom til Ganløse. Som resultat af et stort og engageret lokalt arbejde

kunne man i 1976 indvie en ny kommu- neskole i Slagslunde, hvorefter forsko- len kunne nedlægges og eleverne fra 1. til 6. klasse flyttedes til den nye skole.

Anton Bille, lærer ved Rytterskolen, 1924 - 1955

Anton Bille er født den 19. okt. 1889 i Sæ- dinge mellem Holeby og Rødby på Lolland som søn af Niels Bille og hustru Hanne, f. Jørgensen, hans far var også fra Sædinge. - Han blev den 15. juni 1917 gift i Farsø kirke med Marie Martine Larsen, som er

født den 6. marts 1890 i Frederikshåb skole i Randbøl sogn i Midtjylland.

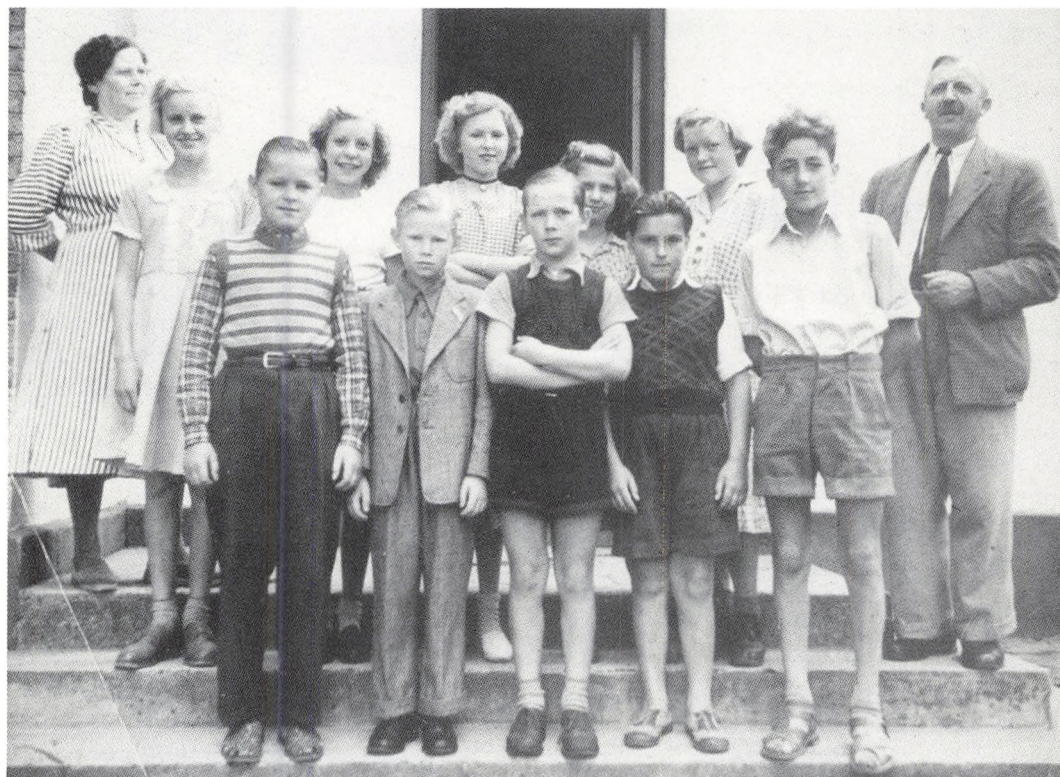
Anton Bille tog lærereksamen fra Nørre Nissum seminarium 1910 og var derefter vikar flere steder, indtil han som andenlærer, kom til Tandrup skole ved Farsø, hvor han traf sin kone. De første år af deres ægteskab var de »andenlærerpar« ved Tandrup skole. I 1924 kom lærer Bille og hans kone til Rytterskolen i Slagslunde, hvor han blev førstelærer samt organist og kirkesanger fra 1924–1933.

»Det var en frygtelig skuffelse at komme til Slagslunde; først var der skolens og lejlighedens tilstand. Loftet hang i laser allevegne, gulvet gik op og ned, køkkenet var sort af sod og de gamle kokekælleovne var utrolig rustne. Der var så forfærdelig snavset allevegne og alt så så forfaldent ud. Lidt efter lidt fik vi styr på det. Gamle møl-

ler Jensens far var maler, og han og tømrer Jørgensen og snedker Ole Pedersen, som boede i huset ved siden af brøudsalget, fik vi til at hjælpe med. – Lønnen som lærer var dengang 1200 kr. om året,– der var ingen naturalier, og som organist og kirkesanger blev man lønnet efter beboerantal, og det skulle gå meget hårdt til, hvis man kom op på 400 kr. – det var også en meget bunden tjeneste.

Men i øvrigt var det jo en lille og fredelig by, her var jo ikke så mange. Politisk var det mest Venstre og lidt Radikale, og så var der en Socialist ved vandværket i Knardrup.

Da jeg kom i 1924, blev der oprettet en forskole i et aftægts hus fra sognefogdens gård. Der kom de små over – det svarede til 1. og 2. klasse og somme-tider også 3., afhængig af, hvor mange

Hr. og fru Bille med elever foran Rytterskolen 1951.

Lærer Bille tog aktivt del i søndagsskolearbejdet. Her med en sangleg i præstegården ca. 1935.

børn der nu var. Børnene kom herefter i den to-klassede Rytterskole, hvor man gik i 4 år. Der kunne være op til 35 elever i skolen. Der var kun skolegang hveranden dag, og fagene var: dansk, religion, sang, historie, regning, skrivning og geografi. Børnene fik ikke mange lektier for; det var bedre at lære noget, mens man var på skolen, og så kunne man også bedre som lærer følge med i, om børnene forstod hvad de skulle, og det ville desuden være dyrt med materialer og bøger. Drengene havde legemsøvelser og boldspil henne på græsset ved ahorntræet, - medens pigerne havde sy-skole om eftermiddagen.

Noget af det første jeg fik i stand var at få sognerådet til at gå med til at købe nogle brugte 2-mands pulter fra en skole i København, så børnene kunne komme til at sidde ordentligt. Børnene kom langvejs fra - bl.a. Buresø og Ravnholm. De travede afsted i deres træsko uanset vejret, og når de legede, var der mange, der fik en våd sok i gadekæret, - min kone har tørret mange våde strømper på kakkellovnen i årenes løb. - Det var heller ikke altid så nemt for de små at komme i skole. De stod tit og græd efter deres mor, og sommeti-

der måtte man køre dem hjem igen; men der var jo ikke altid nogen hjemme, da både mændene og konerne tit var ude at arbejde på gårdene.

Sommerferien lå meget senere dengang, så børnene kunne hjælpe til med høsten. For nogle af børnene kunne ferien såmænd være lang nok; sommetider kom de så til mig og spurgte, om de dog ikke snart skulle begynde igen, for der skete jo ikke så meget. Efterhånden som de fleste fik cykler, tog vi på udflugter med de større børn. Man spare-

Hr. og fru Bille i døren til Rytterskolen.

de sammen året rundt og cyklede og boede på vandrehjem. Vi har både været i Lund, i Slesvig, på Kullen, på Bornholm, i Århus og engang var vi indkvarteret i private hjem i Sønderjylland.«

I 1955 blev Rytterskolen nedlagt som skole, og lærer Bille købte da huset for 25.000 kr. Samme år blev han pensioneret, og siden har han og hans kone levet stille og fredeligt i Slagslunde, til deres død.

Johanne Rasmussen, lærerinde ved forskolen, 1932-1936

Johanne Rasmussen er født den 4. december 1909 i Smørumovre som datter af Marie og Søren Andersen, som ejede »Nonnegård« i Smørumovre.

Johanne Rasmussen tog lærereksamen fra Femmers seminarium i København i 1930 og var en kort tid privatlærerinde på Kvistgård hovedgård, hvorefter hun havde et vikariat i Ledøje.

»Det var meget vanskeligt at få en lærerstilling dengang, man kørte rundt til skolekommissions-medlemmerne og fremstillede sig, men til sidst lykkedes det fra 1932 at få en stilling ved den daværende »Lilleskole« i Slagslunde, som lå ved siden af sognefogdens gård.

Lønnen var 1710 kr. årlig, heri indbefattet rengøring af skolen, og det var en betingelse, at man også var organist ved kirken, det indbragte 90 kr. i kvartalet. Skolen, som mange har kaldt »Aftægtskolen«, blev bygget ca. 1906 som aftægtsbolig til Sognefogedgården, og det kostede kr.2.000 at bygge den.

Der var ca. 20 elever på skolen; børnenes alder var fra ca. 6 år til omkring 9 år, og de var delt i 3 hold, hvoraf de to ældste hold gik i samme klasse.

Fra 9-10 års alderen kom børnene på rytterskolen på den anden side af gadekæret. Der gik piger og drenge sammen i klasserne. Børnene kom fra hele Slagslunde sogn, og nogle af dem havde en lang skolevej.

Der blev undervist i regning, dansk, geografi, skrivning og kristendoms-kundskab, desuden havde pigerne håndarbejde og drengene gymnastik,

*Slagslundes første
forskole 1924-1939,
fotograferet 1985.*

Johanne Rasmussen med forskolens elever ca. 1935.

som foregik udendørs. Jeg ville gerne indføre nye gymnastikmetoder, mere legelignende øvelser, som var mere gavnlige for kroppen, men det var skolekommissionen ikke tilfreds med; den ville have mere soldaterlignende gymnastik, så sådan blev det. Børnene var meget nemme; der var ikke noget med mobning dengang. Der blev aldrig holdt forældremøder eller lignende; hvis der var noget galt med et barn, sagde man det naturligvis til forældrene. Hvis en elev ville have realeksamen, var det almindeligste, at man tog til Ballerup eller Farum, hvor der begge steder var private realskoler, men der var ikke ret mange børn, der gjorde dette; det var jo både dyrt og besværligt.

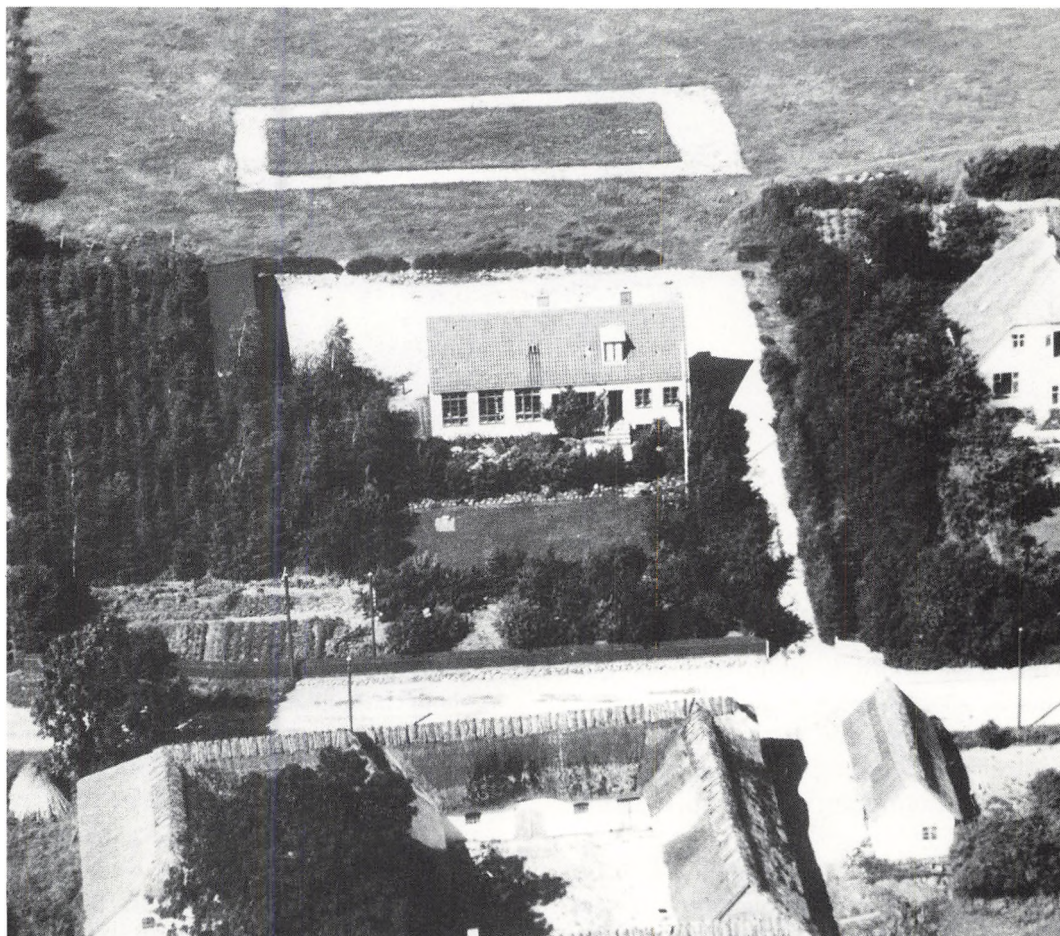
I 1939 blev der bygget en ny skole overfor »Kildegården«. Den blev forskole til rytterskolen indtil 1955 og derefter til Ganløse skole. Børnene gik der de 3 første skoleår, og skolen hørte faktisk til Ganløse skole, idet den havde samme inspektør.

Efter kommunesammenlægningen i 1972 – da Slagslunde-Ganløse kom under Stenløse kommune – blev det foreslået at nedlægge denne forskole, men der blev en del uro om sagen. Forældrene mente, at det var urimeligt at nedlægge skolen, på et tidspunkt, da kommunen på grund af den megen udstykning var i udvikling, og da behovet derfor ville blive større, efterhånden som der flyttede flere folk til Slagslunde. Desuden var man ikke så glad for den lange skolevej for de yngste elever. Det blev derefter vedtaget at bygge en helt ny skole på noget jord, der blev udstykket fra »Bavnehøjgård«. Denne skole blev taget i brug, da det nye skoleår begyndte i august 1976, og der er børnehaveklasse og plads til eleverne i de 6 første skoleår, hvorefter de ældre elever fra og med 7. klasse går på Ganløse skole. Forskolen er stadig i brug, men nu til de mindre børn, idet den i september 1976 blev til »Slagslunde børnehave«. Idrætspladsen på Klokkekildevej, ja den stammer også fra dengang, da

gymnastikken foregik udendørs for drengene på forskolen.

Jeg har dog ikke været med som lærer i hele denne periode, idet jeg sagde min stilling op i 1936, da min

mand og jeg flyttede ind på »Tranemosegård« i Slagslunde, hvor jeg fik nok at bestille med det arbejde, som en husmoder på en gård da havde«.

Den »nye« forskole fotograferet i 1955. Bygningen fungerede som forskole fra 1939 til 1976. Bag skolen ses »atletikbanen« og i forgrunden Kildegården.

Forsamlingshusene i Slagslunde

At folk i Slagslunde i tiden siden århundredeskiftet har opført hele to forsamlingshuse, må nok siges at være lidt af en præstation.

Hvor mange andre forsamlingshuse forlængst er bukket under af økonomiske grunde, har man her formået, dels at opføre bygningsværkerne, og dels at holde liv i de respektive andelsforeninger.

Den følgende beretning om Slagslundes forsamlingshuse, bygger bl.a. på de notater, der findes i bestyrelsesprotokollerne.

Det gamle forsamlingshus

I november 1904 overdrog »P.C.«, som var en markant og original person i byen, skødet på parcellen, matr. nr. 21a, nu Stenløsevej 10, til »Foreningen som ejer Slagslunde Forsamlingshus«. Prisen, som fremgår af skødet, var fastsat til kr. 200 kontant + kr. 35 i »afgrødeerstatning«.

Rasmus S. Rasmussen blev husets første formand, valgt på den første generalforsamling i 1905. Han hævdede et lån i Fr.borg Amts spare- og lånekasse på kr. 2100 for hvilke man opførte huset i sin første skikkelse, et rektangulært hus, indeholdende salen og formentlig et køkken.

Bestyrelsen søgte at skaffe kapital ved at udstede andele – en andel kostede kr. 5,00. Det blev til 69 andelshavere med fra 1 til 6 andele hver.

Huset blev bygget af Peter Petersen, som var muremester i Slagslunde. Han blev tillige ansat som husets første vært fra den 1.1.1906. For det første år skulle han erlægge kr. 25 i fast afgift samt renholde huset ude og inde samt kalke udvendigt.

Man havde også en lille årlig indtægt ved, at udleje jorden bag huset til kr. 20 pr. år. I bestyrelsen trak man lod om hvem der skulle være fri for at passe jorden for den pris!

Allerede i 1910 fandt man ud af, at forsamlingshuset var for lille og mangelfuldt. Et nyt lån på kr. 1600 blev optaget, for hvilket man opførte en sydøstvendt vinkeltilbygning, indeholdende lejlighed til værten, samt en rejsestald mod nord.

Forsamlingshusets økonomi var ikke god i disse år. Huset udlejedes naturligvis til private fester, begravelseskaffe etc. og der eksisterede endogså en ungdomsforening i huset.

Oluf Vilhelmsen var en anden gennemgående figur. Han arbejdede som murersvend på udbygningen og var vært for forsamlingshuset i 7 år. Han var den mest stabile vært i husets første periode, og fortsatte i bestyrelsesarbejdet.

Der blev holdt faste arrangementer som høstfest og fastelavnsfest, og i marts 1921 holdtes f.eks. præmiemaske- rade, men man måtte ofte slå sig sammen med andre støtteforeninger som f.eks. foredragsforeningen for at være flere om at trække læsset.

I 1920-erne var der flere omrejsende selskaber, biografer etc. der lejede huset tid efter anden. Foredragsforeningen og dilettantforeningen var flittige benyttede, ligesom Hesteforsikringen og tærskeselskabet var kunder. I 1922 holdtes høstfesten med tombola og fyrværkeri.

Slagslunde Idrætsforening afholdt baller i huset og der blev lavet gymnastik – et hold for karle og et for drenge. Pastor Prip blev opfordret til at holde foredrag om sin Tysklandsrejse, og højtlæsning blev udført af forskellige af byens borgere i forbindelse med selskabeligt samvær, fælles kaffebord og lignende.

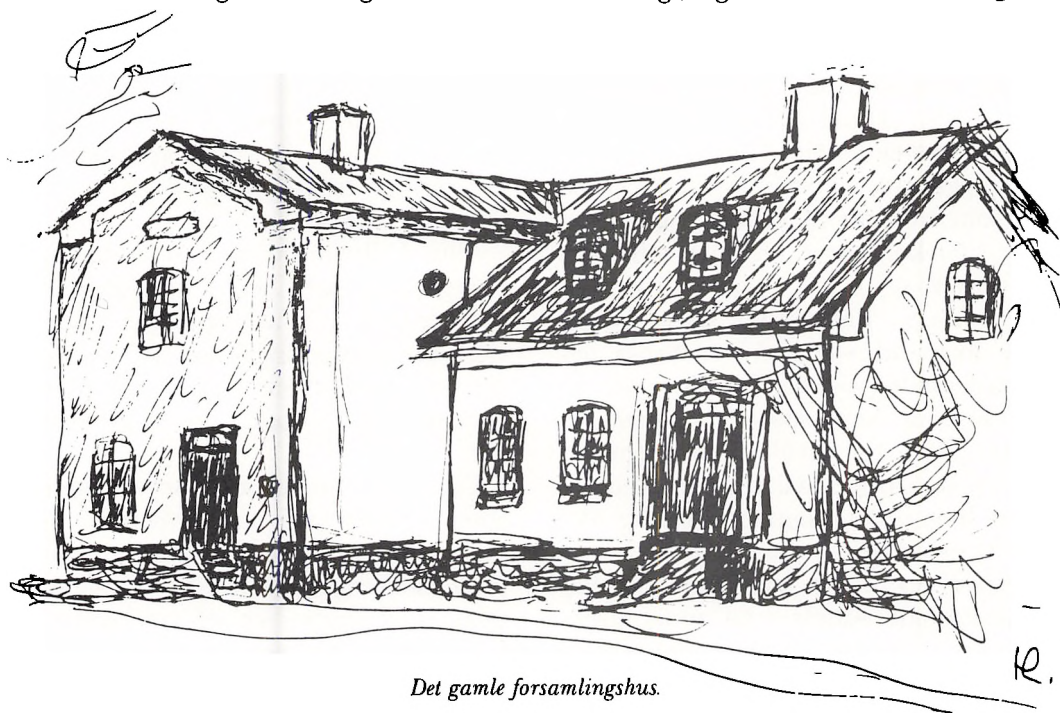
I 1925 blev Peter Petersen atter formand, og denne gang blev han på posten i 18 år frem til sin død. Foruden at være muremester var Peter Petersen i perioden omkring 1925 forpagter på præstegården; senere byggede han Brobæk, hvor han boede resten af livet. Han fik atter tag om vedligeholdelsen

af forsamlingshuset, og efterhånden fik man igen stabile værtsfolk.

En af værterne, Rudolf Petersen, kørte tillige brødvogn fra Ganløse Bageri, og det brød han ikke havde fået afsat på turen, kunne man så hen under aften købe i forsamlingshuset, hvor han havde indrettet et »brødsalg« i en af stuerne. Det fortælles, at konen en vinteraften havde fået stillet vægen til petroleumslampen sådan, at alle brødene var kulsorte af sod – og hvordan har stuen ikke set ud!

I 1930 (i 25 året for huset) var det så skralt med økonomien, at man kraftigt overvejede at opgive og overdrage bygningen til kommuen mod at de overtog gælden på kr. 4.300. Kommunen ville indrette skole i bygningen, men fik imidlertid afslag fra Ministeriet, og salget blev ikke til noget.

I 1941 døde Peter Petersen og det medførte et generationsskifte i forsamlingshusets bestyrelse. En ny bestyrelse blev valgt, og den satte skub i salget af

Det gamle forsamlingshus.

andele og skaffede herved 565 kr. til huse sammen med 28 nye andels-havere.

Til dels ser man børn af de afgående bestyrelses medlemmer i den nye bestyrelse, f.eks. kom Jørgen Hansen, søn af købmand Peter Hansen, ind, og Knud Vilhelmsen, søn af Oluf Vilhelmsen, begge murerestre. Desuden kom Julius Henriksen, Højstedgård, Jens Th. Petersen, Møllen o.a. med.

Denne nye generation i forsamlingshuset betød en større aktivitet i huset, og samtidig var 1940-erne jo en lokal samlingstid p.g.a. krigen. Der kom også flere folk til egnen i forbindelse med tørveskæring og militær indkvartering.

Forsamlingshuset blev flittigt brugt af hele egnens befolkning og der var til tider trangt med pladsen, varmt på balkonen og koldt om fødderne. Til de store arrangementer som høstfest, juletræ og fastelavn var der altid mange børn med. Alle ungerne sad så på balkonen i den ende af salen; trapperne var nok tiltrækkende, og oppe fra havde man et dejligt overblik.

En skik, som var meget samlende, var fastelavnsfesten, hvor der blev lavet ringridning og tøndeslagning. I en årrække fandt selve ringridningen og tøndeslagningen sted på Egely midt i byen hos Georg Friis, også et mangeårigt medlem af bestyrelsen. Rytterne red derefter, som skik og brug var, rundt til gårdene, hvor de samlede æg ind til en gigantisk æggepunch, som blev serveret i forsamlingshuset om aften.

I 40-erne og 50-erne havde man et meget stabilt værtspar i Anders Andersen og hans kone Marie-Louise. De havde en søn »Tante Willy«, som nok var lidt af en vildbasse. Han kom tit i klammeri med nogle af karlene, når der var bal, og så blev Anders tosset! –

Det hele endte gerne med et værre familieopgør, når Marie-Louise skulle skulle far og søn.

I 1961 nedsatte bestyrelsen et udvalg bestående af Knud Vilhelmsen, Grdr. Jens Jørgensen, Thorkildgårdene, købmand Jørgen Hansen alle fra den eksisterende bestyrelse, samt Niels Chr. Sørensen, Bakkegården og Kaj Henriksen, Højstedgård som fik til opgave at prøve at danne et nyt andelsselskab, hvis første og største opgave blev at bygge et nyt forsamlingshus, da man i bestyrelsen ikke mente, at kunne byde de forventede tilflyttere til de første parcelhusudstyknings et så lille, gammelt og usselt forsamlingshus med helt utidssvarende toilet- og køkkenforhold.

Det nye forsamlingshus

Ved den stiftende generalforsamling 24.10.61 var der mødt ca. 40 interesserede. Formanden for det nedsatte udvalg, Niels Chr. Sørensen, forelagde planen til det nye forsamlingshus. For-

Et treben bliver rejst for at kunne lægge jerndrageren mellem loggia og sal på plads.

uden de 50.000 kr. man havde til rådighed fra salget af det gamle forsamlingshus, havde man tænkt sig at tegne andelsbeviser a kr. 50,- blandt egnens borgere, og endvidere ville man undersøge mulighed for tilskud og byggelån.

Murermester Knud Vilhelmsen forelagde skitseforslag til huset og man besluttede at bygge huset ved hjælp af frivillig arbejdskraft.

Det første spadestik blev taget Kr. Himmelfartsdag 1962 – indvielsen blev afholdt 12. december 1964, og i den mellemliggende tid blev der lagt ca. 40.000 frivillige arbejdstimer i byggeriet.

Ca. 36 familier fra byen og omegnen deltog aktivt i arbejdet. Under udgravning af grunden stødte man på et af de første problemer: Den store sten der i dag ligger på pladsen foran huset vejer 7-8 ton, og den lå lige i det nordvestlige hjørne af kælderen. Heldigvis var Falck i Ballerup villige til at trække den op som led i træning af personalet.

Falck-Zonen i aktion.

Snart fyldtes stilladserne omkring byggeriet med frivillige håndværkere, alle byens unge lærlinge, og hvem der ellers havde to hænder og en god vilje.

Grundstammen bestod af en gruppe på ca. 60 personer, fordelt i 6 arbejds hold, således at man på turnus mødte hver 6. dag. Kun lørdag aften samt søndag eftermiddag og aften holdt man fri.

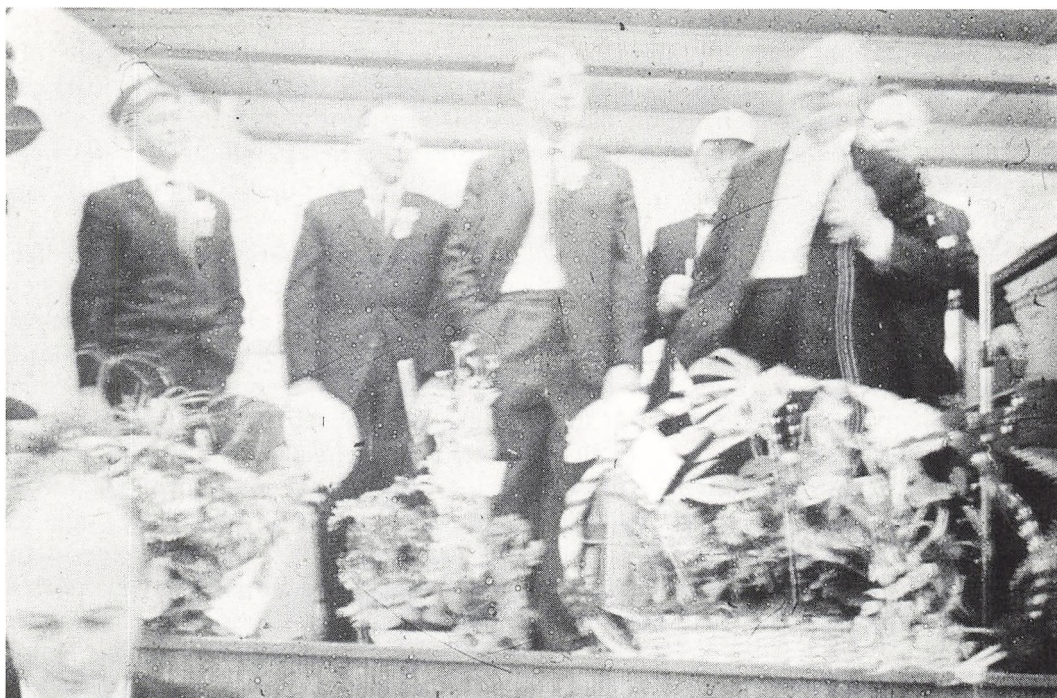
Murermester Knud Vilhelmsen og hans ihærdige stab af lærlinge, murende sønner og familie, var en stærk drivkraft i projektet. Knud tegnede huset og ledede arbejdet langt frem, men derudover var der virkelig mange, som sled for den fælles sag – her var det som Fr.borg Amts avis skrev »en for alle og alle for én«!

Rejsegilde på det nye forsamlingshus, den 14. juli 1963.

Det var en stor dag, da man 14. juli 1963 kunne holde rejsegilde. Øllet flød fra en gavmild sponsors fad, i stedet for den sædvanlige kaffe, som alle konerne ellers velvilligt bragte hver aften.

De næste 1 ½ år viste sig at blive lidt mere drøje; tit havde man nok behov for større ekspertise og hertil rakte midlerne faktisk ikke, men heldigvis var der i kredsen et par beredvillige håndværksmestre fra København, som havde sommerbolig ved Buresø, og som gav det afgørende stød til færdiggørel-

Fra festlighederne ved indvielsen af forsamlingshuset. På scenen hyldes bestyrelsen bestående af (fra venstre) Knud Vilhelmsen, Niels Chr. Sørensen, Kaj Henriksen, Jørgen Hansen og Jens Jørgensen af malermester Oscar Andersen (nr. to fra højre).

Det færdige forsamlingshus set fra den nuværende Højstedgårdsvej.

sen. Hvad den ene ikke kunne skaffe kunne den anden. Det var tømrer- og snedkermester Jens Mortensen og malermester Oscar Andersen, som også sørgede for det første inventar, som til dels blev købt brugt.

Hen mod slutningen blev der nedsat et »kvindeudvalg«, som skulle hjælpe med, ved indretning af køkken, syning af gardiner etc.

Ved at lave den store sal så højloftet at den opfyldte de internationale badmintonmål, var det lykkedes at få et tilskud fra amtet på kr. 15.000 og et lignende beløb fra Slagslunde-Garløse kommune. Budgettet var på kr. 200.000 – det holdt så nogenlunde, og man regnede nok med at huset var mindst det tredobbelte værd, da det stod færdigt.

De mange avisudklip fra den tid fortæller om den imponerende indsats, det var at rejse det store hus på 1200–1300 m², incl. bestyrerbolig. – »Hele sognet bygger hus« og »Samlet slagkraft i Slagslunde« – var blot et par af overskrifterne, men der var også mange, der rystede på hovedet, og troede det var en umulig opgave.

Med stolthed kunne Niels Chr. Sørensen så gå på talerstolen den 12. december 1964, og overfor mere end 200 andelshavere, det inviterede sogneråd og mange gæster takke for den fulde indsats og den interesse, alle havde vist og ydet.

Det første værtpar blev ansat og nogle penge skulle der jo ind til forrentningen af de lånte penge. Køkkenet viste sig hurtigt at være bygget alt for lille, så allerede efter få år blev der bygget et grovkøkken med tilhørende kølerum og depot til.

Det nye forsamlingshus blev – lige som det gamle – brugt til familiefester og arrangementer af enhver art, oftest med servering som værten stod for. I kælderen var der en kommunal ungdomsklub og i næsten 20 år var der bibliotek i et af lokalerne. Foreningsfester, bal, foredrag, bankospil, folkedans, badminton og billard er nogle af de aktiviteter, der har været gennem årene. I de første år var der også porcelainsmaling og gymnastik, men da Slagslunde nye skole blev bygget, faldt grundlaget for den slags aktiviteter, stort set bort.

Grdr. Kaj Henriksen, Højstedgård, blev formand for huset i 1966 og i dette år blev også støtteforeningen »Forsamlingshusforeningen« dannet, for helt godt med økonomien gik det ikke. I 1977 betalte man dog ved hjælp af især forsamlingshusforeningens penge den sidste gæld ud, og aldrig var det blevet nødvendigt at bede om offentlig støtte.

Mange af de, der kæmpede for husets tilblivelse, er nu døde eller flyttet fra byen. En ny bestyrelse med Ebbe Sørensen som formand prøver nu at holde husets stolte traditioner i hævd.

Lidt om egnsudvikling

Vi giver ordet til Finn Høffding

Klokkekildebakke 1938:

Nøgne sandbakker opad Ganløse Egede med strid græsbevoksning. De tørre bakker, der var uden et træ, bortset fra et par lavstammede, vindhærgede egetræer i det vestlige slåenhegn, havde en flora, der var typisk: Om foråret nikkende kobjælde, om sommeren tjærenellike, valmue, cikorie og senere lyng, timian og Jomfru Marias sengehalm og i sensommeren den lyse røde krageklo, stenkløver og øjentrøst samt forskellige arter af potentil. Klokkekildevejen var en sandet bivej og Klokkekildebakke – hovedsagelig bestående af sand – næsten ikke til at forcere for et køretøj. Da vi under krigen skulle have lidt møbler transporteret ud, gik den trøgaskdrevne lastbil i stå midt på bakken, og vi måtte hente en trillebør og læsse møblerne over på den for at få dem videretransporteret. Men kusken med mælkejungerne fra Buresøgård, som kørte med enspænder til Damvad mejeri, havde sin egen teknik og slap ned og op ad den stejle sandede bakke. For foden af bakken lidt inde i skoven kunne man tydeligt høre det klingre spil af klokkekilden.

Under krigen var cyklen det eneste transportmiddel, der kunne betale sig. At tage med toget til Uggeløse tog længere tid end at cykle, og tog man toget til Stenløse, var der jo en mils vej til Klokkekildebakke. Næ – cykelturen fra København med børnene på sadler bagved styret eller i sidevogn og bagage

bagpå overflødiggjorde al konditræning. Men vi elskede denne skovkransede, bakkede natur og overvandt alle anstrengelser.

I 1940 fik vi lige inden besættelsen bygget et lille hus i sten, beregnet til udvidelse lidt efter lidt. På det tidspunkt havde vi plantet en naurhæk i skellinien mod nord, øst og syd samt et hegn af lærk, birk, hæg, røn, pil og ask mod nord og øst, mens vi mod syd væsentligst plantede popler. Mod vest lod vi det lave slåenhegn stå for ikke at forstyrre den ualmindeligt skønne udsigt over mod Slagslunde skov (tidligere kaldet Slagslunde Orned), hvor solnedgangen året rundt var et betagende skue.

Vores grund var akkurat på 1½ tønde bakketerræn, og det første 10-år lod vi den stå som naturgrund, bortset fra hæk og hegn.

For at få jorden gjort brugbar til beplantning fik vi den i 3 på hinanden følgende år forpagtet ud til en gårdejer, der boede midtvejs ind imod Slagslunde mod at han pløjede og dyrkede jorden til eget brug. Han dyrkede første år kartofler, andet år roer og tredje år havre. Så var hegn og hæk vokset op, og finere, men højt græs voksede frem samtidigt med, at gyvel i tusindtal beklædte bakkeskråningen mod øst – et festfyrværkeri i gult i juni måned. Græsset blev slået med le 2–3 gange om året. Vores nabo mod nord, Gustav Mortensen, som købte grund samtidig med os, var vokset op på landet i Jylland og

lærte mig at håndtere en le. Han var et særpræget, selvstændigt tænkende menneske og en enestående fortæller; dertil kom, at han var uegennyttig og hjælpsom ikke alene mod os, men mod alle, der efterhånden slog sig ned på egnen.

De første år, hvor vi lod grunden stå i sin naturtilstand, udforskede vi skovene omkring os: Ganløse Egede med sine spændende stier, med de velbevarede kæmpehøje og den imponerende myresten. Krogenlund skov med en helt anden vegetation, kun adskilt fra Ganløse Egede ved den fortryllende tunneldal, der ved sit navn »Småsøerne« vidner om en mere fugtig fortid. Det samme gør dalstrøget nord for Krogenlund skov, hvor vejen fra skoven går over »Frynebro«, der adskiller den tidligere »Langsø« fra »Kettelsø«, som nu begge har indskrænket sig til nogle åløb. Vejen fra broen går videre ind i Uggeløse skov nord for Mørdrupgårds jorder. Den er en skov med afvekslende beplantning, og fra den kan man gå mod øst norden om Buresø og ved Helledehus lægge vejen ind i Slagslunde skov, der ligesom Ganløse Egede rummer både en mørkedyse og en langdysse samt et ualmindeligt smukt eksemplar af de vridbøge, der er et særligt fænomen for egnen. Den kaldes »Hængebøgen«, hvilket hentyder til dens hængende løvfang, den er imidlertid smukkeste om vinteren, hvor man ser dens sært vredne grene som en skulptur, faktisk den smukkeste abstrakte skulptur, jeg kender. Men den er jo også gjort af Vorherre selv. Denne skovegn med sit bakkede terræn findes ikke skønnere noget sted; man kan nyde den dybeste ro i timevis vandring gennem skovene. Under krigen hørte man den klangfulde lyd af øksehug, når skovarbejderne masede med de

store træstubbe for at få rødderne op og gjort til stødbrænde, der blev meget brugt i den så brændselsfattige tid. Også lyden af savenes rolige rytme hørtes langt omkring. Og alle disse skove omgav den smukke Buresø, der her i det første årti lå blank og uforstyrret.

Det var skønt tidlig om morgenen at cykle derned og få sig en svømmetur i det klare, rene vand. Badedragt var overflødig, da der aldrig var en kat ved vort badested.

De første år hentede vi mælk på Buresøgård eller cyklede til Damvad mejeri. Hvad vi ellers skulle bruge, fik vi hos købmanden i Slagslunde eller i filialen ved søen. Utroligt fredeligt var her, selv i sommertiden de kun knap 30 km fra København. Sommerhusbebyggelse var der kun langs Buresøs sydlige bred. Det, der tiltalte os var, at her var land, rigtigt land, og egnens beboere var tiltalende og venlige. Man kunne ikke få mere fred, end der fandtes her, og under krigen var der ingen færdsel; kun gartnerens hestevogn, der ved 3-tiden om morgenen kørte med sin last af grøntsager til Grønttorvet i København med hjemkomst ca. 12 timer senere. En grund syd for os var blevet solgt, og der dyrkede man tobak, som blev hængt til tørring i Buresøgårds lade. Den var åbenbart stærk – en bekendt af mig prøvede at ryge noget af den i sin pipe og gik omgående i gulvet. Der skal mere til end blot at stoppe tobaksblade i sin pipe – tobakken skal jo gøres tjenlig ved forskellige processer og blandinger; det fik man anskueliggjort ved den lejlighed.

Klokkekilde bakke 10 år senere (1948):

Egnen var ved at blive opdaget. På strækningen nord for bakken ned imod

søen var en udstykning så småt begyndt. Vores vestlige udsigt mod Slagslunde skov blev truet af en plantage, som købmanden i Slagslunde havde ladet plante dels for at skaffe sig juletræssalg og dels med henblik på udstykning. Udsigten mod Lyngø indsnævredes mere og mere, da der også her var anlagt plantage. Kort efter krigen var det blevet bestemt, at Klokkekildevejen skulle udvides, og en god asfalteret kørevej skulle anlægges. Der kom landmålere ud, og vi fik at vide, hvor bred vejen ville blive og rykkede både hegn og hæk flere meter ind. Vejarbejdet, som skulle være et såkaldt nødhjælpsarbejde imod arbejdsløsheden, kom aldrig i gang, og vi har nu et ret umotiveret græsareal uden for vores hæk langs Klokkekildevejen. Sådan kan det gå, men hvem ved – en skønne dag får vejvæsenet måske alligevel brug for arealet. Klokkekildevejen er i hvert tilfælde for smal for den trafik, der foregår i dag. Men vejen og bakken blev udbedret, således at en asfalteret vej førte fra Slagslunde til søen og videre langs denne til Slangerupvejen.

Biler begyndte så småt at komme i gang. Vi fik plantet en plantage af lærk, gran, fyr, birk og røn, i alt 4000 træer, som vi fik sendende fra Mors til en pris af 3 øre pr. stk., det var dengang.

Vi elskede dette sted og fik udvidet huset med et spisekøkken og en stue, hvor jeg fik et pianette anbragt, således at jeg kunne arbejde herude. Skulle jeg koncentrere mig om et kompositorisk eller mere videnskabeligt arbejde, kunne jeg tage herud, hvor jeg jo havde ideelle arbejdsbetingelser. Også om vinteren kunne jeg være her, da vi havde kakkellovne i stuerne og rigtig komfur i spisekøkkenet.

Efterhånden som folk slog sig ned herude, kom der også handlende kø-

rende. Således kom der både bager, mælkeemand og slagter herud – ja senere hen en tid også en grønthandler.

Klokkekilde bakke 20 år senere (1958):

Nu var træerne i hegnet og i plantagen vokset til, og udsigten gik fløjten. Vegetationen havde ændret karakter, selv om der endnu voksede lidt lyng og timian samt store mængder af gyvel på den fredede del af bakken ved udsigtspladsen på højre side, når man kommer fra Slagslunde.

Bilerne var der kommet gang i, og flere og flere folk kom til. Buresøgård og gartner Christiansen lidt længere nede mod søen udstykkede alt, hvad de havde af jord, og i week-enderne hørte man muntre hammerslag og savene i funktion. Lydene gav ekko over hele egnen, hvor skoven omkring sørger for at kaste lydene tilbage. De fleste herude er selvbyggere, og der herskede en gemytlig stemning under arbejdet. Stadig lød øksehuggene fra skoven, som de havde lydt i århundreder og understregede den enestående ro, der herskede over hele egnen.

I dette årti forbedredes busforbindelserne fra Ballerup over Slagslunde til Slangerup, det blev således nemmere at komme herud, hvilket ikke hindrede os i væsentligst at benytte cyklen. Nu var vore egne træer i plantagen så tætte og høje, at man kunne rydde til stier. Vejen ind fra Klokkekildevejen var blevet en anseelig birkeallé, og da der voksede talrige birke foruden vore, fik vejen senere hen navnet Birkehøj. I årene 1954 og 1955, hvor arbejdet som direktør for Det kgl. danske Musikonservatorium slutte al min tid, var vi mindre hyppigt herude. Vi fik i 1958 bygget til endnu en gang, det drejede

sig om et soveværelse med tilhørende kombineret vaske- og baderum, d.v.s. en bruser i et hjørne af et rum, der ellers kunne bruges til værktøjs- og tørrerum; samtidigt fik vi indrettet en pumpe i køkkenkælderen, således at vi kunne pumpe vand op fra brønden ind i huset – det følte som et stort fremskridt. Stedet blev således mere og mere uundværligt for os, og ofte tog jeg ud for at få ro til kunstnerisk arbejde.

Klokkekilde bakke 30 år senere (1968):

I årtiet fra 1958–68 skete de største omvæltninger. Gårdene rundt om udstykkede. Allerede tidligere blev der anlagt vej langs den sydlige grænse af grunden for at skaffe adgang til købmændenes plantage, den kom til at hedde Præstelundsvej (det sted, plantagen ligger på, er en del af det område, der hedder Præsteskovene, som strækker sig fra Klokkekildevejen til Slangerupvejen), og en gren af Præstelundsvejen gik langs med vores vestgrænse, hvor slåenhegnet voksede. Købmandens plantage var forlængst udstykket, og grantræerne var nu så høje, at de ikke alene spærrede udsigten, men også for solen, hvilket var betænkeligt, da vi netop havde anlagt en køkkenhave efter at have ryddet slåenkrattet helt ud til det gamle stendige, der dannede skellet mod vest. Jorden var her den rene kompost, da det 7 meter brede slåenkrat i mindst 100 år havde stået og strøet sine blade over jorden. Vi måtte så rydde blandt træerne i vor egen plantage for at få gavn af øst- og sydsolen, dels i haven og dels i huset. Selv en stor eg – det eneste træ, der forud var på vor grund – måtte vi lade fælde. Vi fældede selv med økse og sav flere tusind træer i løbet af de 10 år og lod

kun særligt smukke og velvoksede træer stå. Det ændrede terrænet fuldstændigt og skabte et væld af sollys til hus og have. De seneste år fik vi skovløberen til at hjælpe os med de største og sværeste træer – således med det foromtalte egetræ. Huset blev yderligere udvidet, også med en carport til den bil, vi fik i 1965 efter at have betjent os af en scooter i de 5 forudgående år.

Hele egnen har skiftet karakter i den grad, at en bekendt af os, som ikke havde besøgt os her på landet i 10 år, ikke kunne finde stedet igen, skønt vedkommende i tidligere tid (40'rne) var særdeles fortrolig med egnen.

Når man tænker tilbage, er der i alle henseender en kæmpeforskel på den egn, vi kom til i 30'rne og så nu. Hvor tidligere et enligt hestekøretøj luntede af sted, er der nu en strøm af motorkøretøjer – ikke alene persontrafik, men af busser og lastvogne i store størrelser. Fra skoven lyder ikke mere de klangfulde øksehug, men de maskinpistolagtige knald fra motorsavene, som også med mellemrum lyder fra privatplantagerne. Man hører ikke mere leen blive hvæset, men i weekenden dirrer luften af lydbølger fra de forskellige motorplæneklippere. Fredag og lørdag aften huserer knallerterne op og ned ad Klokkekilde bakke ofte til langt ud på natten, og jetjagerne fra Værløselejren holder af at flyve lige ned over hovedet på folk. Man mærker, at flyvningen accelererer, flere og flere af de store rute-maskiner høres som en torden højt oppefra. Søen er ikke fredelig mere, traktørstedet ved østenden med tilhørende campinglejre skaber et summende leben, og vandet er ikke mere klart, men dog vist stadig uspoleret.

De små landsbyer, som var så idylliske udvider sig til byer med moderne gadebelysning og supermarkeder. Byer

som Ganløse og Stenløse har fået et mangedoblet indbyggerantal, og selv Slagslunde har udvidet sig betydeligt omkring forsamlingshuset, der ca. 1964 blev bygget ved hjælp af frivillig arbejdskraft – en indsats, der fortalte noget om idealisme og fremsyn.

At Slagslunde har fået en omfartsvej er både godt og nødvendigt, foruden at det skåner det smukke landsbymiljø.

Alt dette kan ikke være anderledes, det er naturligt, at folk søger væk fra byen og ud til en så enestående smuk egn, kun 30 km fra byen. Og de privilegerede, der er kommet på et tidligt tids-

punkt, har stadig så megen ro, som man kan forlange, især når man er så heldig at have fået en ret stor grund. Her er en luft herude, som folk, når de kommer fra byen, lægger mærke til, det er næppe tilfældigt, at undersøgelser af luftforureningen i København fornylig blev sammenlignet med luften omkring Slagslunde.

Hermed vil jeg slutte dette stykke egnsudviklingshistorie, som det har taget sig ud gennem 34 år, fra dengang Klokkekilden hørtes til nu, hvor den er tavs.

Begyndende udstykning i Slagslunde 1969.

Vi er selv historie

Vi er selv historie, siger et gammelt ord; det kan være svært at tro på til daglig, men disse beretninger fra ældre borgere i Slagslunde viser tydeligt, hvor meget tilværelsen har ændret sig bare i de sidste 50 år på godt og ondt og dermed påvirket den enkeltes liv.

Uafhængige af hinanden er alle enige om to ting. Den ene er, at ingen rigtig

kender hinanden mere, at livet i byen er blevet mere upersonligt; dette skyldes vel nok, at byen er vokset og især siden 1972, hvor den kom til at høre til Stenløse kommune. Ved folketællingen i 1801 var der 360 beboere, og ved folketællingen i 1925 386 beboere, men efter at de mange parcelhuse er bygget på udstykningerne syd og nord for byen, er beboerantallet

naturligvis vokset, dog uden at landsbyens selvstændige liv er blevet styrket af den grund. Tværtimod er den snarere kommet til at ligne en forstad til København, hvor man heller ikke rigtig kender noget til hinanden.

Den anden ting man er enige om er, at Slagslunde altid har været et fredeligt og i nogens øjne et lidt tilbagestående og lukket samfund, hvor der ikke er sket noget særligt i mange år siden udstykningernes dage. Men dette er i hvert fald helt forkert – der er faktisk sket en utrolig masse i de sidste 35-40 år, men det skyldes ikke specielle forhold i Slagslunde, derimod at mange forskellige samfundsforhold har ændret sig efterhånden.

Det er den daglige tilværelse, som disse beretninger omhandler, og det er da også i dagliglivet, man først og fremmest har mærket disse ændringer.

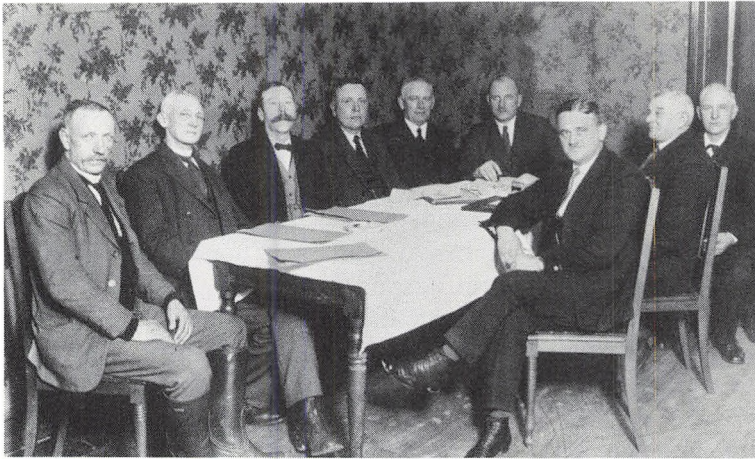
Familiemønstret var meget forskelligt fra det, der er det almindelige i dag. Indenfor alle landsbyens erhverv – hvad enten det var hos læreren, håndværkeren eller husmanden – var det simpelt hen nødvendigt med et arbejdsfællesskab. Det er det naturligvis også i dag, men på en ganske anden måde, hvor begge ægtefæller tit arbejder ude og er væk hjemmefra hver dag i længere tid – børnene også i en eller anden form for institution, så det er ikke så underligt, at tidligere levende landsbyer efterhånden kaldes sovebyer.

Landbrugets mekanisering har medført færre mennesker på gårdene, der er næsten ingen mere, der har piger og karle for slet ikke at tale om daglejere. Måske er der heller ikke så mange unge mænd tilbage, der har lyst til at tjene som karle mere, hvis de ikke er sikre på at få deres egen gård senere. Forholdene var heller ikke lige gode blot for få år siden; værelse og seng delte man tit med andre

og varme og lys var der ikke meget af, arbejdstiden var lang lønnen dårlig ingen ferie, og selv om man kunne flytte arbejdssted til skiftedagene 1. maj og 1. november hjalp det måske ikke stort.

For bare 30 år siden var der flere børn i familien end i dag, og de fik tidligt arbejde og ansvar; nogle som 6-årige, andre som 10-årige og de fleste efter konfirmationen, som faktisk altid betød overgangen til voksenlivet. Børnene kunne luge og tynde roer, tage kartofler op, passe høns, feje gård, trække køer til vands og i marken, hjælpe til i stalden, løbe ærinder og meget andet. Pigerne blev desuden tidligt lært op i køkkenet og syede og strikkede; der var nok af tage fat på alle steder hele året rundt. Lomme- penge? Nej, det var der ikke noget der hed, og hvis der en sjælden gang faldt en skilling af, blev den afleveret hjemme, i hvert fald der hvor det var nødvendigt at arbejde for fremmede. I dag ville det være svært for børn at passe alt det arbejde – deres skolegang også – og samtidig få tid til at lege lidt og være børn, men som lærer Bille og flere af hans tidligere elever fortæller, var skoleforholdene meget forskellige fra dem, vi kender i dag. Der var kun skolegang 3 gange om ugen i 7 år, færre fag, ingen gymnastik, man nøjedes med boldspil, når vejret var til det – dog ikke pigerne, som havde sykkole i stedet. Der var heller ingen skolebus, naturligvis, men lange veje at gå for de fleste i al slags vejr og i træsko, og det var forbundet med udgifter og besvær at få selv en realeksamen.

Slagslundes dagligliv var præget af landbrugets folk og håndværkere. I 1937 var der i byen 2 murere – 2 tømrere – 1 skrædder – 1 skomager – 1 tækkemand – 1 smedemester og 1 sypige, og måske flere endnu, nogle havde i perioder også svend eller lærling. Flere af erhvervene er nu helt forsvundet, smedien og møl-

Slagslunde-Gandløse Sogneråd i sognerådets mødestue på Gandløse Kro. Fra Slagslunde ses som henholdsvis nr. 1, 3 og 5 fra venstre: Anders (Borup) Andersen, Jens Hansen og Rasmus Søren Rasmussen. Nedenfor ses udklip fra Frederiksborg Amts Avis, april 1930.

GANDLØSE Slagslunde-Gandløse Sogneraad

holdt Møde paa Gandløse Kro i For-
gaars Aftes.

Synsmanden indberetter, at der i
Kommunens 146 Besætninger med
1458 Kreaturer ikke fandtes Oksebren-
selarver.

Amtet meddeler, at der som Forskud
paa Motorskatten udbetales Kommunen
6100 Kr.

Amtsraadet meddeler Tilladelse til, at
der optages et Laan paa 12,000 Kr. at
forrente og afdrage i 2½ Aar med An-
delene i Motorskatten.

Ambulancekontrakten med Falck til-
trædes i ændret Form.

Amtet sender Decision paa Regnska-
bet for 1928—29. Det drejer sig om en-
kelte Poster og ubetydelige Regne-
fejll.

Til Repræsentanten ved Værgeraade-
nes Møde paa Nyborg Strand den 24.
bevilgedes 30 Kr.

Rutebiler E. Andersen, Gandløse, an-
drager om anbefaling paa Andragende
om Rutebilkørsel Gandløse—Farum—
Bregnerød—Hillerød 3 Gange ugentlig.
Anbefales med Forbehold af Ret til
ogsaa at anbefale Rutekørsel paa Stræk-
ningen Slagslunde—Gandløse—Hillerød i
Ugens 3 andre Dage

Paa Anledning af Forespørgsel fra
Amtet oplyses, at der søges Tilskud ef-
ter Vejlovene til Udvidelse af Dele af
Vejstrækningerne Gandløse—Lynge,
Gandløse—Farum og Gandløse—Hjør-
lunde.

Skolesagen i Slagslunde sendes til
Drøftelse og Overvejelse i Udvalget.
Vejtromlen (til Hestekraft), der nu er
overflødig, er solgt til Glostrup Grund-
ejerforening for 400 Kr.
Til at give Møde for Skatteraadet
valgte Rs. Rasmussen og Formanden.

Slagslunde- Gandløse.

Bortsalg af Vejgræs finder Sted paa
Gandløse Kro Onsdag den 16. ds. Kl. 8.

I Henhold til Landbrugsministeriets
Cirkulærer angaaende Udryddelse af
Oksebremselarver, skal de Kreatur-
ejere, som ikke ønsker deres Hornkvæg-
besætninger synede af de af Sogne-
raadet antagne Mænd, inden 20. April
d. A. til Sogneraadet indsende Dyr læge-
attest paa, at der ikke i deres Besæt-
ninger findes Oksebremselarver.

Sogneraadet.

SLAGSLUNDE

Pinsefesten i Slagslunde Skov. Licita-
tion over Stædepladserne og Opførelse
af Dansestrade m. m. til Festen i
Slagslunde Skov 2. Pinsedag afholdtes
Kr. Himmelfartsdag paa Festpladsen og
havde samlet et halvt Hundrede Men-
nesker. Budene var ret høje. Foruden
forskellige andre Forlystelser kommer
ogsaa Cirkus Franz Josef, som maatte
give 40 Kr. for Stædepladsen. Opførelsen
af Dansestraden overdroges til Tøn-
nermester Jørgensen, Gandløse, for godt
300 Kr. Restaurationen overdroges som
sædvanlig til Kroejer Larsen, Gandløse
Kro.

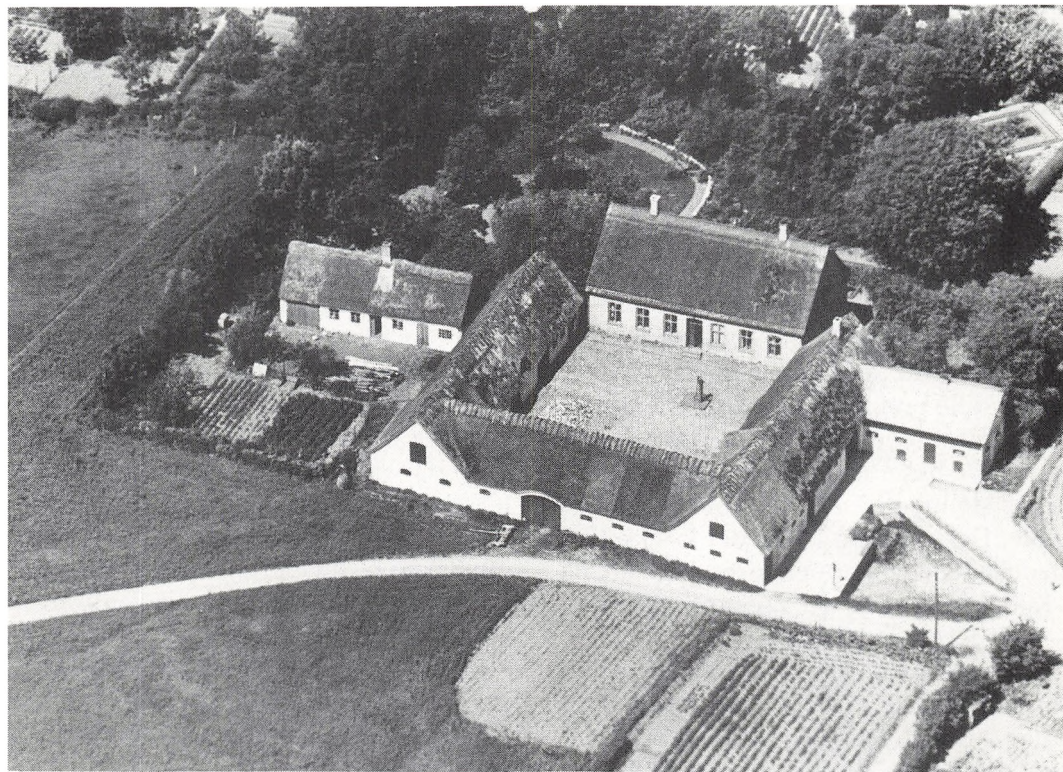
Annoncer fra Frederiksborg Amts Avis, 1930.

len er væk, men selv om der naturligvis også i dag bor håndværkere, er der sjældent nogen, der bosætter sig i byen for at kunne leve af sit håndværk netop der. Tidligere var man bedre i stand til at tjene til brødet på det sted, hvor man boede – til gængæld var levevilkårene måske mere beskedne. Dengang – for nogle få år siden – var det muligt ved hjælp af lyde og lugte af finde rundt i byen; fra smedien lød forhammeren og hestens stampen, og når man gik forbi skomagerens åbne dør, indsnusede man den ubestemmelige blandede lugt af beg og læder, fra tømmerens værksted hørtes savens raspen, og af den åbne dør kom træets syrlige friske duft.

Småhåndværkerne er nu de fleste steder gledet ud af landsbybilledet – udkonkurreret af billige fabriksvarer, og mange stillingsbetegnelser er skiftet ud

med andre. Borte er bødkeren, hjulmanden og almisselemmet, nu hedder det specialarbejdere, mekaniker og pensionist.

Det var især landbruget, der prægede dagligdagen, de fleste levede af det direkte eller indirekte. Tidligt om morgenen kom mælkekusken og hentede mælkejungerne, som stod uden for gårdene, de skulle køres til mejeriet. Hestevogne kørte til og fra møllen, og hestene blev trukket til smeden for at skoes; hestene prægede i det hele taget gadebilledet, deres lette klip-klap eller dumpe hovslag hørtes alle vegne, selv da der endnu ikke var asfalteret. Så var der grise, der skreg og hylede, når de skulle fodres eller skubbes op på vognen til slagteriet. Køer, der blev drevet på markerne og hjem igen til malketid, høns der kaglede, og haner der galede alle vegne fra, og ind

Humlehavegård 1939. Her ligger nu pensionistboligerne.

imellem lød vandpumpens taktfaste slag, når man et eller andet sted hentede vand.

Om efteråret kom andre lyde til – f.eks. fra damptærskværket, hvor der fra tidlig morgen til sen aften i høstens tid lød en brummende sang. Et sådant tærskværk ejedes tit af en sammenslutning af landmænd, der deltes om det og også lejede det ud. Der var mange mennesker i sving ved tærskningen, bl.a. fyrbøderen, som skulle tænde op under dampkedlen, længe før arbejdet begyndte. Man hjalp hinanden fra gård til gård, og tærskedagen var en festdag, hvor husmoderen sørgede for god beværtning; når det store tunge maskineri skulle fra gård til gård, var der 3–4 heste til at trække det og ofte flere, hvis vejen gik opad bakke. Bagefter kom konerne med deres river og rev efter, som det hed. Man var meget omhyggelig med at samle hvert eneste strå på marken, intet måtte gå til spilde. Det samme kan ikke siges i dag, hvor markerne står i flammer, når halmen brændes af.

Om sommeren lå over hele den lille by en blanding af komfurernes tørverøg, af dampende hestepærer og ajle sammen med de krydrede søde dufte fra havernes blomster og fra høet på engen.

Og så stilheden – hvor mærkeligt det end kan lyde, men ingen steder var der mere stille end her en varm sommerdag, når alle døsede, kun lidt puslen fra stalden, når hestene slog sig i tøjret, insekterne summende – det var, som tiden stod stille. Der var også frøer, der kvækkede i gadekæret, de kunne høres helt ud på »Kildegården«, og der var storke på reder – men det er længe siden.

Nu skal man ikke tro, at dagligdagen kun bestod af arbejde fra morgen til aften året rundt i Slagslunde. Ferier var der ganske vist ikke noget, der hed, men til gengæld benyttede man enhver lejlig-

hed til at komme sammen med familie og venner, og det kunne blive til mange sammenkomster.

Til daglig kunne man møde hinanden i smedien eller på møllen, hvor der altid var gang i arbejdet, og hvor man diskuterede og hørte nyt, mens man ventede – tit gav den gæstfri møller- eller smedekone en kop kaffe. Også hos købmanden gik snakken, en handel kunne godt tage god tid; det var de naturlige samlingssteder, som dagligdagen bød på, men de er borte nu, og for resten var det mest mændene der sås disse steder. Om søndagen mødtes familierne på kirkegården efter kirkegangen og hørte nyt fra sognet, mens børnene legede omkring gravstederne. Kvinderne havde syaftenerne i husholdningsforeningen, og de smuttede også somme tider lige ind hos naboen og fik en kop kaffe og en snak i køkkenet, hvor der var hyggeligt og varmt fra det sorte komfur, hvor kedlen stod og snurrede. Den fine stue var som regel iskold og blev kun brugt ved særlige lejligheder.

Der var mange foreninger: Sangforeningen, de politiske foreninger, der holdt folkemøder om sommeren i skoven ved hængebøgen, fugleskydningsforeningen, som også mødtes i skoven med madkurv, foredragsforeningen, husholdningsforeningen, gymnastikforeningen og flere andre.

Der var pinsefesterne i skoven; om dem står der en særlig glans, alle beretterne fortæller om dem med stor glæde – det var indledningen til sommeren. Derefter kom høstgilderne og børnenes juletræ; husmandsforeningen spillede hvert år diletantkomedie: »Marens kyllinger«, »Børsbaronen« og »Fastelavnsgildet« er nogle af dem. De unge mænd red »Fastelavn i by«, så længe der var heste nok, og festede bagefter.

Sommetider kunne man komme i bio-

Lærer Villadsens stue i Slagslunde Rytterskole, 1920.

Fire unge mænd fra Slagslunde i stadstøjet, ca. 1910. Nr. 2 fra venstre er Anna Jensens mand, Jens Peder Jensen.

Billede fra Præstegården ca. 1915. Stående fra venstre ses tjenestedrengen Karl, bestyrer A. Kjøller, husbestyrerinden, lillepigen Karen Andersen, kokkepigen og provst Christensen. Liggende: husbestyrerindens søskende.

Mine »Sypige« Pedersen med manden, der sejlede som hovmester, og datteren Olga, foran Bygaden 10, ca. 1920.

grafen, når den kørende biograf »Hedebo« kom til byen; det foregik i forsamlingshuset på Stenløsevejen, hvor de fleste indendørs sammenkomster blev afholdt. Bibliotek fandtes ikke, men foredragsforeningen sørgede for gode fortællere, og en vinter læste mølleren op af Holbergs komedier for de unge mennesker – det samme gjorde fru Knudsen på »Nystedgård« for en flok unge piger.

Man må spørge sig selv, hvordan man dog kunne nå at deltage i alle disse former for sammenkomster og selskabelighed foruden de private gilder. Nogle af svarene må være, at der ikke var så lange afstande, når man skulle være med til noget; slægtinge og venner boede som regel i nærheden, og forsamlingshuset lå også i byen. Desuden var der heller ikke noget der hed fjernsyn. Ikke alle deltog i det hele, og man indrettede sig efter årstiderne.

Ændringerne i de sociale og de hygi-

ejniske forhold kan næsten ikke beskrives i få ord.

Der kom elektricitet til Slagslunde i 1929, efterhånden kloakering, vandværksvand, renovationsvæsen, andelsfrysehus, nogle fik indlagt WC i 1940, andre i 1960 alt efter pengepungen. Fattiggården og aftægtsboligen er blevet afløst af plejehjem, den store børnedødelighed er faldet på grund af de mange forskellige former for vaccinationer og forbedrede sundhedsforhold på mange områder, tuberkulosen er næsten forsvundet, annoncer om »Diskret ophold tilbydes mod husgerning« ses ikke mere, til gengæld er papirløse ægteskaber almindelige.

Om det så er spisevanerne, så har de skiftet karakter fra mælkemad, kogesild, saltet flæsk og kål til halvfabrikerede varer fra købmandens frysedisk. Arbejdstiden er blevet kortere, i 1938 kom en lov om 2 ugers ferie for alle ansatte, og tænk

19. Slagslunde Andelsfrysehus i brug fra 1950-1970. I frysehuset var der indrettet 24 bokse.

bare på mølleren, der gik rundt og krævede skatter op, som hans datter fortæller, mod vore dages EDB-skattekort. Alt i alt en udvikling som naturligvis ikke gælder Slagslunde alene.

At udviklingen ikke har været ganske omkostningsfri, ses tydeligt af, at man i de senere år er blevet meget opmærksomme på den forurening af luft, vand og jord, som samfundsændringerne har medført.

Livet i den landsby, der hedder Slagslunde, blev for ikke ret mange år siden levet i en ganske anden rytme end nu; tilværelsen var mere en sluttet enhed end i dag på både godt og ondt.

Der kan naturligvis findes langt flere områder end de her nævnte, men uden yderligere at gå i detaljer, kan vi konkludere, at værdier er gået tabt, men andre er kommet i stedet.

Det første træ i »plant et træ« kampagnen 1984 plantes af Slagslundes ældste beboer Anna Jensen med hjælp af Helmer Nielsen, Birkedal i overværelse af andre interesserede Slagslundeborgere.

Slagstunde Bygade nr. 29 medens der var brødudsalg og kaffebar, ca. 1965. Huset har tidligere været indrettet til manufakturforretning, viktualieudsalg og barbersalon.

På Klokkekildevej 10 (på hjørnet ved Hesselvej) var der tankstation fra ca. 1964 til 1974.

Slagstunde kirke, ca. 1930.

Præstegården set fra gadekæret, ca. 1930.

Blik over Slagslunde by fra den gamle mølle med Klokkekilde bakke i baggrunden, ca. 1930.

Før udstykningen

Før udstykningen af grunde ved Buresø tog fart, som beskrevet i afsnittet »Lidt om egnsudvikling«, var området præget af det åbne land med dyrkede marker

og få spredte ejendomme. De følgende tre billeder – alle fra 1938 – er taget fra Birkehøj nr. 1 og viser udsigten fra Klokkekildebakke.

»Klokkekildehus« ved den nuværende parkeringsplads på toppen af Klokkekildebakke. Bag huset ses Klokkekildeskoven.

Udsigt med nord-vest over den nuværende Skovringen med Slagslunde skov i baggrunden. Ejendommen i midten af billedet er Skovringen nr. 7.

Til højre i billedet ses »Buresøgård« og lidt til venstre herfor »Tusseholm«. Bagved skimtes Buresø.

Kilder

- Dansk stednavne leksikon.
Bogen om Frederiksborg amt v. J. Andersen.
»Tryherred« af A.P. Andersen.
»Kultur og Folkeminder« v. J. Steenberg – bd. XIII.
»Kronens skøder på afhændet og erhvervet jordegods i Danmark fra reformationen til nutiden« (1648–1688) udg. af Rigsarkivet.
»Kjøbenhavns borgere 1659«.
Dansk adels årbog.
»Stiftamtænd og amtmænd i kongeriget Danmark og Island 1660–1848«.
»De danske kirker« v. E. Horskjær.
Danmarks middelalderlige kirker« v. F. Uldall.
Danmarks kirker – Frederiksborg amt 1975.
Wibergs præstehistorie – bd. 3.
»Knardrup klostres histroie« v. V. Christensen.
Frederiksborg amts historiske årbøger.
»Sjællands Landstings panteprotokoller 1632 – 1761« udg. af Landsarkivet for Sjælland.
»Bogen om rytterskoletavlerne« af Sigv. Ellkier-Pedersen.
Danske gaarde – II samling – 75. hefte v. J.B. la Cour.
Historisk årbog for Frederiksborg amt 1947: »Træk fra Slagslunde-Ganløse pastorats fattigvæsen 1803–1826«.
»Nordsjællandsk folkeliv« v. A. Uhrskov.
»Børstet« af Charles Haugbøll.
TRAP 1872–1920.
Personalhistorisk tidsskrift – diverse årgange.
Avisårbogen.
Kongeriget Danmarks Handelskalender.
Statistiske meddelelser samt arkivalier fra Landsarkivet for Sjælland.

Parti fra Slagslunde.